

Referentieraming

2011

Dit is een interne publicatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Deze is opgesteld door de afdeling Kennis/PSB. Voor vragen en/of opmerkingen kunt U bij deze afdeling terecht.

Telefoon: 070-4122312

Email: fez-ir@minocw.nl

Postadres: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Directie Kennis, t.a.v. dhr. G.A. Korteweg
Postbus 16375
2515 XP Den Haag

Via internet is de tekst van deze publicatie beschikbaar, zoek hiervoor op "referentieraming" in <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties>
De detailtabellen zijn aan te vragen via fez-ir@minocw.nl

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: De nieuwe raming in hoofdlijnen	
1.1 Inleiding	1
1.2 Referentieraming 2011 t.b.v. OCW-begroting: RR2011 (begroting)	2
1.3 Nieuwe gegevens in RR2011	
1.3.1 Update van oudere gegevens	6
1.3.2 Nieuwe stroomgegevens	6
1.3.3 Nieuwe bevolkingsprognose	7
1.3.4 Nieuwe telgegevens	9
1.4 Commentaar van de Adviesgroep Leerlingen- en Studentenramingen op RR2011	
1.4.1 De ramingsmethodiek	12
1.4.2 De informatiebasis	13
1.4.3 De vormgeving van de publicatie	14
Hoofdstuk 2: Ontwikkelingen in onderwijsdeelname	
2.1 Totaal onderwijs	
2.1.1 Ontwikkelingen per onderwijssector	17
2.1.2 Deelname per leeftijd	18
2.1.3 Uitstroom naar onderwijsniveau	19
2.2 Primair onderwijs	
2.2.1 Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort	20
2.2.2 Ontwikkelingen per regio	23
2.2.3 Uitstroom uit het primair onderwijs	24
2.3 Voortgezet onderwijs	
2.3.1 Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort	25
2.3.2 Doorstroom binnen het voortgezet onderwijs	27
2.3.3 Uitstroom uit het voortgezet onderwijs	29
2.4 Middelbaar beroepsonderwijs	
2.4.1 Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort	31
2.4.2 Instroom in het middelbaar beroepsonderwijs	35
2.4.3 Uitstroom uit het middelbaar beroepsonderwijs	36
2.5 Hoger onderwijs	
2.5.1 Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort	38
2.5.2 Ontwikkelingen per sector	40
2.5.3 Instroom in het hoger onderwijs	41
2.5.4 Uitstroom uit het hoger onderwijs	42
Hoofdstuk 3: De opbouw van de raming	
3.1 Toelichting op de standaardraming	43
3.2 RR2011 (standaard)	44
3.3 Toelichting op de technische correcties	45
3.4 RR2011 (autonoom)	49
3.5 Toelichting op de beleidseffecten	50
3.6 RR2011 (lector)	52
3.7 Toelichting op de begrotingscorrecties	53
3.8 RR2011 (begroting)	57

Hoofdstuk 4: De techniek rond de Referentieraming	
4.1 De werking van het model en de standaardmethodiek	59
4.2 Stapsgewijze opbouw vanuit de vorige Referentieraming	65
4.3 De voorspelkracht van de Referentieramingen	68
Hoofdstuk 5: Gedetailleerde uitkomsten van de raming	73
Totale onderwijs	75
Primair onderwijs	89
Voortgezet onderwijs	97
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	111
Hoger beroepsonderwijs	127
Wetenschappelijk onderwijs	139
Stroomplaatjes in aantallen en fracties	147
Telgegevens mannen en vrouwen 1995/1996 t/m 2008/2009	179
Bijlage 1: Bronvermelding van gebruikte basisgegevens	195
Bijlage 2: Lijst met begrippen en afkortingen	196
Bijlage 3: Opstellers van deze publicatie	201

Hoofdstuk 1 De nieuwe raming in hoofdlijnen

1.1 Inleiding

De in deze publicatie toegelichte Referentieraming 2011 is de leerlingen- en studentenraming die als onderbouwing dient voor de begroting 2012 van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

In hoofdstuk 1 wordt eerst een samenvatting gegeven van deze raming. Dit betreft de uitkomsten van deze raming, de verschillen ten opzichte van de vorige Referentieraming 2010, en de nieuwe gegevens die bij de nieuwe raming gebruikt zijn. Hierin wordt het groene (door het Ministerie van EL&I gefinancierde) onderwijs apart gepresenteerd. Deze raming is volgens de gangbare procedure ter beoordeling voorgelegd aan de Adviesgroep Leerlingen- en Studentenramingen (ALS): een adviesorgaan bestaande uit externe ramingexperts, externe gebruikers van de raming en vertegenwoordigers van de Ministeries van OCW en EL&I. Het commentaar van de ALS is opgenomen in deze publicatie, in paragraaf 4 van dit hoofdstuk.

In hoofdstuk 2 wordt dieper ingegaan op de ontwikkeling van de leerlingen-aantallen, zowel historisch als geraamd, d.m.v. illustraties en aanvullende informatie. In de hier gepresenteerde totaalbeelden is het groene onderwijs inbegrepen (tenzij anders aangegeven). Historische informatie over deelname naar geslacht, etniciteit, etc. is ook te vinden in andere publicaties zoals de nieuwe publicatie "Kerncijfers 2006-2010 OCW", "Trends in Beeld 2010" en andere online toegankelijke bestanden onder <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties>, www.cijfers.minocw.nl, en CBS Statline.

Hoofdstuk 3 biedt een overzicht van de nieuwe standaardraming zonder correcties; daarna wordt een verantwoording gegeven van de correcties die op deze nieuwe raming zijn toegepast.

In hoofdstuk 4 wordt een technische toelichting gegeven op de bij de standaardraming gebruikte methodiek, de stapsgewijze opbouw vanuit de vorige Referentieraming en een evaluatie van de betrouwbaarheid van de ramingen.

Hoofdstuk 5 omvat een set detailtabellen uit de nieuwe raming.

Via internet is de tekst van deze publicatie beschikbaar, zoek hiervoor op "referentieraming" in <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties>.

De detailtabellen zijn aan te vragen via fez-ir@minocw.nl.

1.2 Referentieraming 2011 t.b.v. OCW-begroting: RR2011 (begroting)

In deze paragraaf wordt de raming gepresenteerd zoals deze in de OCW-begroting 2012 wordt gebruikt. Deze raming wordt aangeduid als RR2011 (begroting).

In Hoofdstuk 5 daarentegen wordt RR2011 (lector) gepubliceerd, dit is de raming die integraal met het ramingsmodel LECTOR is doorgerekend.

De verschillen tussen deze twee ramingen RR2011 (lector) en RR2011 (begroting) ontstaan door definitieverschillen en begrotingscorrecties, zoals beschreven in paragraaf 3.7.

Voor het primair onderwijs is er geen verschil tussen beide ramingen, en voor het voortgezet onderwijs zijn er slechts geringe verschillen.

Voor mbo ontstaat vanaf 2013/14 een aanzienlijk verschil tussen beide ramingen omdat dan de 30+ deelnemers volgens een nieuw arrangement bekostigd zullen gaan worden (zie paragraaf 3.7 onder punt 5).

Bij hbo is er per saldo slechts een gering verschil en bij wo is het verschil nihil (zie paragraaf 3.7, onder punt 3).

Referentieraming 2011 (begroting), leerlingen/studenten naar schoolsoort (x 1.000)

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
bao	1541,0	1525,7	1510,7	1494,1	1477,6	1460,7	1448,0	1439,7
sbao	42,9	42,1	41,0	39,8	38,6	37,5	36,3	35,3
so-wec	34,4	34,2	33,9	33,6	33,2	32,8	32,5	32,4
vso-wec	34,6	35,1	35,3	35,5	35,7	35,9	36,1	36,4
totaal po	1652,8	1637,1	1621,0	1602,9	1585,0	1566,9	1553,0	1543,8
vo-gemee	332,9	340,1	346,7	350,0	349,5	346,4	340,1	331,4
vmbo34	147,0	145,8	145,3	145,3	144,8	143,0	139,7	135,3
havovwo3	83,6	86,8	89,7	94,0	96,7	99,3	100,1	101,0
vo-2	232,3	232,3	234,4	239,7	248,7	257,7	265,9	271,2
lwoo	85,8	86,2	87,2	88,5	89,8	90,5	90,4	89,6
pro	26,4	25,8	25,3	25,0	24,6	24,1	23,7	23,1
vavo	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
totaal vo	915,9	925,1	936,6	950,4	962,1	969,0	967,8	959,5
bol	328,7	344,3	340,8	338,2	334,9	332,7	331,0	329,3
bbl	157,5	143,5	145,4	142,3	138,3	125,2	124,1	123,1
dt-bol	9,0	8,3	8,4	6,3	4,7	3,7	3,7	3,7
totaal mbo	495,2	496,0	494,6	486,7	477,9	461,6	458,8	456,2
hbo	344,0	354,0	361,6	366,2	370,8	375,6	380,9	387,0
dt-hbo	65,2	65,3	64,6	64,5	64,0	64,0	63,8	63,6
totaal hbo	409,2	419,2	426,2	430,7	434,8	439,5	444,7	450,7
wo	233,7	241,1	247,7	253,2	257,7	262,3	267,2	272,9
vboa	18,5	18,7	18,6	18,5	18,1	17,5	16,8	16,0
lwooa	13,2	12,9	12,9	12,9	13,1	13,1	13,0	12,8
proa	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
bola	18,7	19,8	19,7	19,5	19,3	19,1	19,0	19,0
bbla	11,5	10,4	10,5	10,8	10,9	9,8	9,8	9,7
hao	8,9	9,2	9,5	9,7	9,8	9,9	9,9	10,0
woa	6,5	7,1	7,7	8,2	8,6	9,1	9,5	9,9

Opmerkingen:

- 1) In het ramingsmodel worden bij po, vo en mbo alleen de bekostigde onderwijsdeelnemers meegenomen, bij hbo en wo worden in principe alle deelnemers aan het (door OCW en EL&I bekostigde) onderwijs meegenomen in het ramingsmodel.
- 2) Voor vavo-deelnemers is de raming vanwege de korte historie niet m.b.v. het ramingsmodel Lector gemaakt, maar separaat ingeschat (zie paragraaf 3.1).
- 3) De raming omvat geen aantallen leerlingen op de BES-eilanden (Bonaire, St.Eustatius en Saba). Het gaat om structureel 2097 leerlingen in primair onderwijs, 1664 leerlingen in voortgezet onderwijs, en 216 in mbo.

Vanwege de invoering van "passend onderwijs" wordt de raming van zgn. rugzakleerlingen (LeerlingGebonden Financiering) binnen (s)bao en vo nu alleen nog maar voor 2011 gepresenteerd.

Per kalenderjaar gaat het om de volgende aantallen (x 1000):

	<u>2010</u>	<u>2011</u>
(s)bao	22,4	21,6
totaal vo	17,0	18,1

Referentieraming 2011 (begroting), leerlingen en studenten naar schoolsoort, geïndexeerd op 2010/11

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
bao	100	99	98	97	96	95	94	93
sbao	100	98	96	93	90	87	85	82
so-wec	100	100	99	98	96	95	95	94
vso-wec	100	101	102	103	103	104	104	105
totaal po	100	99	98	97	96	95	94	93
vo-gemee	100	102	104	105	105	104	102	100
vmbo34	100	99	99	99	98	97	95	92
havovwo3	100	104	107	112	116	119	120	121
vo-2	100	100	101	103	107	111	114	117
lwoo	100	101	102	103	105	105	105	104
pro	100	98	96	95	93	92	90	88
vavo	100	100	100	100	100	100	100	100
totaal vo	100	101	102	104	105	106	106	105
bol	100	105	104	103	102	101	101	100
bbl	100	91	92	90	88	79	79	78
dt-bol	100	92	94	70	52	42	41	41
totaal mbo	100	100	100	98	97	93	93	92
hbo	100	103	105	106	108	109	111	113
dt-hbo	100	100	99	99	98	98	98	98
totaal hbo	100	102	104	105	106	107	109	110
wo	100	103	106	108	110	112	114	117
vboa	100	101	101	100	98	95	91	87
lwooa	100	98	97	98	99	99	98	97
proa	100	100	100	100	100	100	100	100
bola	100	106	106	105	103	102	102	102
bbla	100	90	91	93	95	85	85	85
hao	100	104	107	109	111	111	112	113
woa	100	110	119	127	134	141	147	153

De uitkomsten van de nieuwe raming RR2011 (begroting) worden hieronder vergeleken met de uitkomsten van de vorige raming, RR2010 (begroting), d.i. pag. 2 uit de publicatie RR2010. In deze vergelijking zijn voor beide ramingen de 30+ deelnemers in mbo en de langstudeerders in hbo/wo niet meegenomen¹.

**Vershil Referentieraming 2011 (begroting) - Referentieraming 2010 (begroting)
exclusief 30+ deelnemers in het mbo en exclusief langstudeerders in hbo/wo**
(aantallen x 1000)

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
bao	0,6	1,8	2,3	3,8	6,6	8,5	9,2
sba0	0,3	0,5	0,6	0,7	0,9	1,0	1,0
so-wec	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,3	-0,4	-0,5
vso-wec	-0,1	-0,4	-0,8	-1,2	-1,7	-2,0	-2,4
totaal po	0,8	1,9	2,0	3,1	5,5	7,1	7,2
vo-gemee	3,2	7,4	9,1	10,5	10,7	11,2	11,9
vmbo34	1,6	1,7	3,0	4,3	4,6	4,7	4,3
havovwo3	-0,6	-1,2	0,8	1,2	1,9	2,1	2,2
vo-2	0,0	-2,0	-4,3	-4,0	-2,2	0,2	1,7
lwoo	0,9	1,0	0,5	-0,3	-0,9	-1,4	-1,9
pro	0,4	0,5	0,3	0,0	-0,5	-1,0	-1,4
vavo	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
totaal vo	4,7	6,8	8,8	11,1	12,9	14,9	16,0
bol	-5,6	-7,6	-9,9	-9,9	-10,2	-12,1	-11,5
bbl	3,6	8,0	13,0	16,2	18,5	20,8	20,9
dt-bol	-1,2	-0,2	0,4	1,0	1,3	0,5	0,3
totaal mbo	-3,2	0,2	3,6	7,4	9,6	9,3	9,7
hbo	-1,4	-3,5	-4,7	-6,9	-7,8	-7,6	-6,9
dt-hbo	-2,5	-2,4	-2,4	-2,0	-1,8	-1,7	-1,7
totaal hbo	-3,9	-5,9	-7,1	-8,9	-9,6	-9,2	-8,7
wo	0,8	1,1	1,1	0,7	-0,2	-1,3	-1,8
vboa	0,2	0,4	0,5	0,5	0,4	0,3	0,3
lwooa	-0,2	-0,3	-0,4	-0,6	-0,7	-0,9	-1,0
proa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
bola	0,0	0,1	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
bbla	-0,1	-0,5	-0,7	-0,9	-1,0	-1,0	-1,0
hao	0,3	0,5	0,7	0,9	1,0	1,2	1,3
woa	0,5	0,8	1,0	1,2	1,3	1,5	1,6

¹ De bijbehorende aftrek in RR2010 (begroting) en RR2011 (begroting), voor 30+ deelnemers en langstudeerders staat beschreven in par. 3.7..

1.3 Nieuwe gegevens in RR2011

1.3.1 Update van oudere gegevens

Samengevat: Update van oudere gegevens heeft geringe effecten op de raming.

In RR2011 hebben de volgende updates plaatsgevonden:

- update van oudere gegevens omtrent leerlingen-/studentenstromen vanuit nieuwe versies van de onderwijsmatrices 2001 t/m 2008.
- update van alle aantallen leerlingen/studenten t/m 2009/10; voor mbo zijn hierbij i.v.m. doorrekening van aantallen 30+ deelnemers de oude, niet naar leeftijd gespecificeerde, aantallen vervangen door nieuwe gegevens per leeftijd.
- update van alle aantallen gediplomeerden t/m 2008/09.

De effecten van deze updates zijn zichtbaar gemaakt voor 2015/16 in paragraaf 4.2 onder stappen D en E. De effecten zijn bij po, vo en hbo gering, bij wo iets groter.

Bij mbo is er enig effect van de update van deelnemersaantallen 2009/10: als gevolg van accountantscontrole lag nl. het definitieve aantal mbo-deelnemers in 2009/10 3.600 lager dan de voorlopige telling die vorig jaar in de raming was verwerkt. Desondanks is het effect van de update van deelnemersaantallen t/m 2009/10 iets positief, omdat nu deelnemersaantallen naar leeftijd in de raming worden gebruikt, hierdoor wordt de doorstroom binnen het mbo beter verdisconteerd dan in oudere ramingen.

1.3.2. Nieuwe stroomgegevens

De effecten van de nieuwe onderwijsmatrix 2009 zijn zichtbaar gemaakt voor 2015/16 in paragraaf 4.2 onder stap F.

Op totaalniveau is er slechts sprake van geringe effecten op de raming:

- iets meer deelname aan po;
- iets minder deelname aan vo, hbo en wo.

1.3.3. Nieuwe bevolkingsprognose

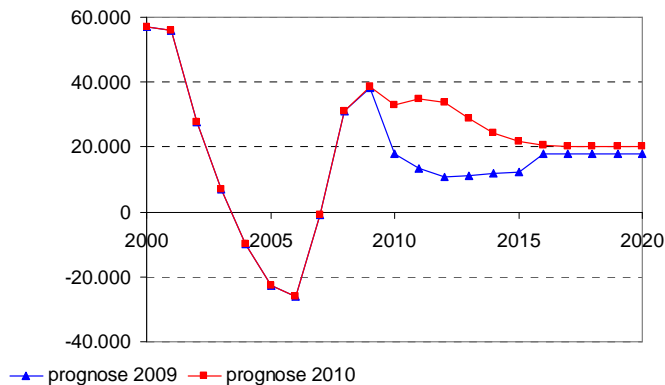
Samengevat: *Wijzigingen in de bevolkingsprognose leiden tot meer leerlingen.*

De nieuwe lange termijn bevolkingsprognose 2010 ligt hoger dan de vorig jaar gebruikte korte termijn prognose 2009². Voor een belangrijk deel wordt dit veroorzaakt door veranderingen die zich in het recente verleden hebben voorgedaan bij de buitenlandse migratie:

- de emigratie in 2010 is met 7.500 gestegen t.o.v. 2009 en zal uitkomen op ca. 119.000, dit ligt ruim 5.000 hoger dan de vorig jaar voorspelde emigratie voor 2010.
- de immigratie is in 2010 nog met 2.000 gestegen t.o.v. 2009, die zal waarschijnlijk (inclusief overige correcties) uitkomen op ruim 152.000, dit is ruim 20.000 hoger dan vorig jaar was geraamd.

Dit betekent dat het migratiesaldo (immigratie – emigratie) in 2010 bijna 33.000 zal bedragen, dit is 15.000 hoger dan vorig jaar was geraamd. Voor de eerstkomende jaren voorspelt het CBS een langzaam groeiende emigratie en pas vanaf 2013 een dalende immigratie, het migratiesaldo daalt in de nieuwe prognose tot circa 20.000 per jaar.

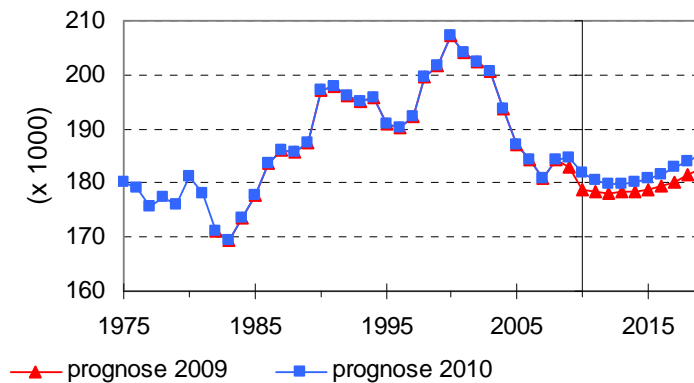
migratiesaldo

Met betrekking tot geboorten gaat de nieuwe bevolkingsraming nog steeds uit van dezelfde veronderstellingen als de voorgaande prognoses. Het aantal geboortes in 2010 zal naar verwachting uitkomen op 182.000, d.i. ruim 3.000 meer dan vorig jaar was voorspeld. Hierdoor komt de nieuwe prognose van de geboorteontwikkeling iets boven de raming van vorig jaar uit, het verschil bedraagt ca. 2.000 geboorten per jaar.

² De korte termijn prognose 2009 was vanaf het jaar 2016 aangevuld met de lange termijn prognose 2008.

Geboorten 1975-2020

In de bevolkingsomvang per leeftijd t/m 16 jaar zijn de verschillen in de planperiode t.o.v. de vorige bevolkingsprognose als volgt:

Verschillen bevolkingprognose 2010 - prognose 2009

Leeftijd	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
0	1,7	3,3	2,2	1,7	1,5	2,0	2,1	2,4	2,5
1	0,1	1,9	3,6	2,6	2,0	1,8	2,3	2,8	2,6
2	0,0	0,1	2,0	3,7	2,6	2,0	1,7	2,6	2,7
3	0,0	-0,1	0,1	2,1	3,8	2,6	2,0	2,2	2,5
4	0,0	0,0	0,0	0,2	2,1	3,7	2,5	2,4	2,1
5	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	2,0	3,6	3,0	2,3
6	-0,1	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	1,9	3,8	2,7
7	-0,1	-0,1	0,1	0,2	0,2	-0,1	-0,2	3,6	3,5
8	-0,1	-0,1	0,0	0,1	0,2	0,1	-0,2	-0,6	3,4
9	0,1	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,5	-0,7
10	0,0	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,6	0,4
11	0,0	0,1	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,5	0,5
12	0,0	0,1	0,2	0,5	0,4	0,4	0,4	0,6	0,5
13	0,0	0,1	0,2	0,4	0,6	0,5	0,4	0,7	0,6
14	-0,2	0,0	0,2	0,3	0,4	0,6	0,5	0,5	0,6
15	0,0	0,0	0,2	0,3	0,4	0,4	0,6	0,6	0,5
16	0,0	0,2	0,1	0,3	0,4	0,5	0,5	0,9	0,6
tot. 4-11	-0,3	0,2	1,0	1,7	3,6	6,5	8,2	13,6	14,1
tot.12-16	-0,1	0,4	1,0	1,9	2,3	2,4	2,3	3,3	2,8
tot.17-25	1,4	7,8	14,8	20,8	24,8	26,9	28,0	25,8	24,9

Voor vrijwel alle leeftijden t/m 25 jaar ligt de nieuwe bevolkingsprognose vanaf 1 januari 2011 (d.i. schooljaar 2010/11) hoger dan de vorige prognose. Het effect van de hogere bevolkingsprognose is voor 2015/16 zichtbaar gemaakt in paragraaf 4.2, onder stap H.

In de Referentieraming als nationale onderwijsraming wordt alleen de hierboven beschreven nationale bevolkingsprognose gebruikt. In paragrafen 2.2.2 en 2.3.1 wordt een beeld geschetst van de meest recente regionale bevolkingsprognose voor resp. 4-11 jarigen en 12-16 jarigen.

1.3.4. Nieuwe telgegevens

**Samengevat : Meer leerlingen/deelnemers dan vorig jaar was geraamd bij voortgezet onderwijs en mbo.
Minder hbo- en wo-studenten dan was verwacht.**

In deze raming RR2011 zijn in vergelijking met RR2010 de voorlopige leerling- en studentenaantallen 2010/2011 verwerkt, met uitzondering van het basisonderwijs. In verband met de invoering van het onderwijsnummer in het primair onderwijs, was in deze ramingsronde nog geen betrouwbaar aantal leerlingen basisonderwijs bekend. Hieronder worden deze nieuwe telgegevens eerst vergeleken met het daaraan vooraf-gaande schooljaar en vervolgens worden de nieuwe cijfers vergeleken met RR2010.

Vergelijking leerling aantallen 2010/11 en 2009/10 (x 1000)

	2010/11	2009/10	verschil abs.	%
Bao				
Sbao	42,9	43,3	-0,4	-1,0
so-wec	34,4	34,4	0,0	0,1
vso-wec	34,6	33,5	1,1	3,4
totaal po				
vo-gemeensch.	334,9	328,9	6,0	1,8
vmbo34	146,7	149,5	-2,7	-1,8
havo.vwo3	83,6	83,3	0,2	0,3
vo-2	232,3	229,7	2,6	1,1
Lwoo	85,8	86,3	-0,5	-0,5
Pro	26,6	26,8	-0,1	-0,5
Vavo	8,0	7,7	0,3	3,4
totaal vo	917,9	912,1	5,8	0,6
Bol	329,0	321,9	7,0	2,2
Bbl	157,5	155,4	2,2	1,4
dt-bol	9,0	8,8	0,2	2,1
totaal mbo	495,5	486,1	9,4	1,9
vt-hbo	344,1	331,2	12,9	3,9
w.v.eerstejaars	88,4	88,1	0,3	0,3
dt-hbo	63,2	62,7	0,5	0,7
w.v.eerstejaars	13,2	13,8	-0,7	-4,8
totaal hbo	407,3	393,9	13,4	3,4
Wo	233,7	226,0	7,7	3,4
w.v.eerstejaars	49,5	50,1	-0,6	-1,2
Vboa	17,4	17,5	-0,1	-0,7
Lwooa	12,4	13,0	-0,7	-5,1
Bola	18,7	17,7	0,9	5,4
Bbla	11,5	11,7	-0,2	-1,9
Hao	8,9	8,5	0,4	4,7
Woa	6,5	5,7	0,8	13,4

Het getelde aantal leerlingen in het basisonderwijs is dit in deze vergelijking nog niet opgenomen omdat dit niet betrouwbaar genoeg is; in plaats van een feitelijke telling wordt een modelschatting gebruikt in de raming.

De geboortendaling die vanaf 2000 heeft plaatsgevonden is nog niet zichtbaar bij het speciaal onderwijs, en het aantal leerlingen in het voortgezet speciaal is nog toegenomen.

Het totaal aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is in 2010 gestegen ten opzichte van 2009. Deze stijging doet zich vooral voor bij de gemeen-schappelijke leerjaren en bij havo/vwo (vo-2), dit is ten koste gegaan van vmbo en lwoo.

De nieuwe 1 oktober telling laat voor het mbo nog een flinke groei zien, vooral bij voltijd-bol. Het totale aantal hbo-studenten is fors toegenomen. De toename is vooral zichtbaar bij hogerejaars in het voltijd-hbo; dit is met name een gevolg van de sterke instroomstijging in eerdere jaren. Hetzelfde geldt voor het wo: de stijging van aantallen studenten zit volledig in hogerejaars, de eerstejaars zijn eveneens licht gedaald t.o.v. 2009

Het aantal deelnemers aan het groene onderwijs is gestegen in voltijd-bol, hbo en wo. Lwoo en bbl zijn hier gedaald t.o.v. 2009.

Opmerking: De vermelde cijfers zijn getelde aantallen, d.w.z. excl. begrotingstechnische correcties bij vo, mbo en hbo.

Raming/telgegevens vergelijking 2010/11 (x 1000)

	telling	raming	verschil abs.	%
bao				
sbao	42,9	42,6	0,3	0,7
so-wec	34,4	34,4	0,0	0,0
vso-wec	34,6	34,7	-0,1	-0,3
totaal po				
vo-gemeensch.	334,9	331,7	3,1	0,9
vmbo34	146,7	145,4	1,3	0,9
havo.vwo3	83,6	84,2	-0,6	-0,8
vo-2	232,3	232,3	0,0	0,0
lwoo	85,8	84,9	0,9	1,1
pro	26,6	26,3	0,4	1,4
vavo	8,0	8,6	-0,7	-7,8
totaal vo	917,9	913,5	4,4	0,5
bol	329,0	334,2	-5,3	-1,6
bbl	157,5	150,7	6,8	4,5
dt-bol	9,0	10,0	-1,0	-10,2
totaal mbo	495,5	494,9	0,5	0,1
vt-hbo	344,1	345,7	-1,6	-0,5
w.v.eerstejaars	88,4	89,7	-1,3	-1,4
dt-hbo	63,2	67,5	-4,4	-6,4
w.v.eerstejaars	13,2	17,2	-4,0	-23,3
totaal hbo	407,3	413,3	-6,0	-1,4
wo	233,7	236,8	-3,1	-1,3
w.v.eerstejaars	49,5	50,5	-1,0	-1,9
vboa	17,4	17,3	0,1	0,7
lwooa	12,4	12,5	-0,1	-1,0
bola	18,7	18,5	0,2	0,8
bbla	11,5	12,4	-0,9	-7,4
hao	8,9	8,6	0,3	3,5
woa	6,5	6,1	0,4	6,2

Het in 2010/11 getelde totaal aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs wijkt slechts weinig af van wat vorig jaar was geraamd.

In het voortgezet onderwijs zijn er op totaal-niveau ruim 4.000 leerlingen meer dan was verwacht. Een opmerkelijk grote afwijking is zichtbaar bij het eerste leerjaar, in totaal zijn er daar bijna 5.000 leerlingen meer dan vorig jaar was verwacht (in de tabel maakt dit onderdeel uit van de groei bij vo-gemeenschappelijk en lwoo).

Het totale aantal mbo-deelnemers wijkt weinig af van wat vorig jaar was geraamd. Maar er zijn wel veel minder voltijd-bol deelnemers en juist meer bbl-deelnemers dan was verwacht.

Het aantal hbo-studenten is lager dan was geraamd, zowel bij voltijd als bij deeltijd, en zowel bij eerstejaars als hogerejaars.

Ook in het wo is het aantal studenten lager dan was geraamd en ook hier is het verschil zowel bij eerstejaars als bij hogerejaars zichtbaar.

Binnen het groene onderwijs is vmbo, lwoo en voltijd-bol vorig jaar goed voorspeld. Het aantal bbl-deelnemers is lager dan was verwacht, maar het aantal hbo-en wo-studenten juist hoger.

Opmerking:

De raming RR2010 (lector) in bovenstaande vergelijking is exclusief de begrotings-technische correcties in vo, mbo en hbo.

**Gediplomeerden:
raming/telgegevens
vergelijking 2009/2010 (x 1000)**

	telling	raming	verschil	
			abs.	%
vmbo	69,9	70,7	-0,8	-1,1
havo	42,1	42,5	-0,4	-1,0
vwo	31,6	32,4	-0,8	-2,6
lwoo	17,4	17,4	0,0	0,0
totaal vo	161,0	163,0	-2,1	-1,3
bol	89,2	86,4	2,8	3,2
bbl	64,9	59,5	5,4	9,1
dt-bol	4,1	3,8	0,3	6,7
totaal mbo	158,1	149,7	8,4	5,6
vt-hbo	51,8	52,6	-0,8	-1,5
dt-hbo	12,2	12,6	-0,4	-3,3
totaal hbo	64,0	65,2	-1,2	-1,9
wo	29,1	27,8	1,3	4,6
vboa	4,5	4,5	0,0	-0,4
lwooa	3,3	3,3	0,0	-1,1
bola	4,8	4,8	0,0	0,6
bbla	5,2	4,9	0,3	6,7
hao	1,5	1,5	0,0	-0,4
woa	1,0	1,1	-0,1	-4,7

Het aantal leerlingen voortgezet onderwijs die in het schooljaar 2009/10 hun diploma hebben behaald is wat lager dan voorspeld. Dit geldt voor alle onderwijssoorten binnen het vo, met uitzondering van lwoo.

In het mbo waren er juist veel meer gediplomeerden dan vorig jaar was geraamd, zowel bij voltijd-bol als bbl en deeltijd-bol. In de getelde mbo-gediplomeerden zijn de extra diploma's die verband houden met kinderopvang ("Helpende Welzijn" en "Helpende Zorg en Welzijn") niet meegenomen, in totaal ging het daarbij om 25.156 gediplomeerden.

In het hbo zijn er in het schooljaar 2009/10 iets minder diploma's behaald dan geraamd.

In het wo zijn er iets meer studenten afgestudeerd (in doctoraal of master-fase) dan vorig jaar was voorspeld.

In het groene onderwijs wijken de getelde aantallen gediplomeerden slechts weinig af van de vorig jaar geraamde aantallen, met uitzondering van bbl.

Het effect van de nieuwe telgegevens van leerlingen en gediplomeerden is voor 2015/16 zichtbaar gemaakt in paragraaf 4.2, onder stap I.

1.4 Commentaar van de Adviesgroep Leerlingen- en Studentenramingen op RR2011

De Adviesgroep Leerlingen- en Studentenramingen (ALS) beoordeelt jaarlijks de Referentieraming van OCW op drie aspecten:

- de methodiek volgens welke de raming tot stand is gekomen;
- de kwaliteit van de gebruikte leerlingen/studenten-gegevens;
- de vormgeving van de publicatie, d.w.z. leesbaarheid, toegankelijkheid en volledigheid.

Dit jaar heeft de ALS in eerste instantie een eerdere versie van deze publicatie beoordeeld.

Naar aanleiding van gemaakte opmerkingen zijn de ramingscijfers niet meer aangepast, maar de tekst is naderhand nog enigszins bijgesteld. Onderstaand commentaar heeft betrekking op de definitieve versie van dit document.

1.4.1 De ramingsmethodiek

In het algemeen stemt de ALS in met de gevolgde ramingsmethodiek, die in de afgelopen jaren zijn waarde heeft bewezen.

In deze methodiek wordt uitgegaan van stroomcoëfficiënten betreffende leerlingen/studentenstromen tussen opeenvolgende jaren. Waar een duidelijke trend in de tijdreeks van een stroomcoëfficiënt waarneembaar is, wordt deze trend naar de toekomst doorgetrokken. Op enkele punten heeft de ALS wel twijfels bij het al dan niet extrapoleren van stroomcoëfficiënten:

- de doorstroom binnen het voortgezet onderwijs naar vmbo, havo en vwo (zie paragraaf 2.3.2) wordt geëxtrapoleerd tot 2020; dit betekent vooral voor de beroepsgerichte leerwegen binnen het vmbo nog een drastische vermindering van het aandeel leerlingen in het derde leerjaar (zie paragraaf 2.3.1), een dergelijke daling lijkt niet erg waarschijnlijk; nader onderzoek op dit punt acht de ALS gewenst;
- de instroom van studie-onderbrekers in hbo en wo (zie paragraaf 2.5.3) wordt niet geëxtrapoleerd, ondanks het feit dat deze instroomcategorie in de afgelopen 15 jaren aanzienlijk is gegroeid; geadviseerd wordt om de betreffende stroom-coëfficiënten in toekomstige ramingen ook te extrapoleren;
- wellicht hangt genoemde groei van studie-onderbrekers ook samen met de ontwikkeling van de gemiddelde verblijfsduur in het hbo en wo. De ALS vindt nadere analyse op dit punt noodzakelijk, zodat de raming op dit punt mogelijk verbeterd kan worden.

Als aanpassing op de standaardraming, die met behulp van deze methodiek tot stand is gekomen, worden er jaarlijks technische en beleidsmatige correcties uitgevoerd. Met tevredenheid stelt de ALS vast dat het aantal correcties dit jaar sterk is gereduceerd; soms kunnen correcties immers de raming verbeteren, maar het is in het verleden ook voorgekomen dat de kwaliteit van de raming juist slechter werd door correcties aan te brengen. In dit verband wordt opgemerkt dat de correctie in de vorige raming voor de instroomontwikkeling in het hoger onderwijs, die op advies van de ALS nog aangepast is, wel een goede keuze lijkt te zijn geweest.

Naar aanleiding van berichten over een sterke groei in 2009 van het aantal eerstejaars in het hoger onderwijs is vorig jaar een onderzoek uitgevoerd naar mogelijke oorzaken van deze stijging³. Dit onderzoek is uitgevoerd door Research voor Beleid en heeft geresulteerd in een onderzoeksrapport "Aanmeldingsgolf door de crisis?". De onder eerstejaars-studenten uitgevoerde enquête toonde aan dat de motivering om te gaan studeren niet wezenlijk afwijkt van wat uit oudere onderzoeken naar voren is gekomen. Daarom constateert dit

³ Zie rapport "Aanmeldingsgolf door de crisis?" (Research voor Beleid, 2010)

onderzoeksrapport, in tegenstelling tot de economische theorie (discouraged worker effect), dat de sterke instroomstijging nauwelijks samenhangt met de economische crisis. Dit spoort wel met het feit dat uit eerder onderzoek⁴ geen voorspelbare invloed van de conjunctuur op onderwijsdeelname in het HO is gebleken.

Naar aanleiding van de tegenstelling tussen deze onderzoeksresultaten en de economische theorie zijn, mede op initiatief van de ALS, dit jaar nieuwe onderzoeken uitgevoerd. De ALS ziet de resultaten van deze onderzoeken met belangstelling tegemoet.

Vanwege de ontwikkeling van de werkloosheid heeft OCW de raming opnieuw gecorrigeerd voor de verdeling binnen mbo tussen voltijd-bol enerzijds en bbl en deeltijd-bol anderzijds. Een correctie op de raming acht de ALS plausibel, maar alleen voor de korte termijn (tot en met 2012).

Niet alleen onzekere economische factoren maken de ramingen extra onzeker, maar ook de invloed van nieuw beleid zorgt voor extra onzekerheid. Hierbij moet vooral gedacht worden aan de onzekere effecten van passend onderwijs in po/vo, de 30+ deelnemers-maatregel in het mbo en de langstudeerders-maatregel in hbo/wo. Met deze gedrags-effecten is in de huidige raming nog geen rekening gehouden.

In de nieuwe begrotingsraming zijn dit jaar wel begrotingstechnische correcties doorgevoerd voor aantallen 30+ deelnemers in het mbo. Verder is bij het verschil tussen RR2011 en RR2010 rekening gehouden met het beleid rond de 30+ deelnemers in het mbo en de langstudeerders in hbo/wo. In een begrotingsraming gemaakte keuzes komen voor rekening van OCW, maar de ALS acht het wel gewenst dat deze steeds duidelijk worden toegelicht. Ten opzichte van de concept-versie is de presentatie van de begrotingsraming verbeterd en op verzoek van de ALS is de berekeningswijze nu uitgebreider toegelicht.

In dit verband wordt opgemerkt dat het wellicht verstandig is om in een eerder stadium een beroep te doen op de deskundigheid van de ALS.

1.4.2 De informatiebasis

Voor het eerst in 2010/11 is nu ook de gehele deelname aan het primair onderwijs en praktijkonderwijs met behulp van onderwijsnummers geregistreerd. Gebruik makend van deze individuele registratie zal de kwaliteit van de onderwijsmatrices verder verbeterd kunnen worden, hetgeen ook de kwaliteit van de ramingen ten goede zal komen.

In de nieuwe onderwijsmatrices zal nu ook de variabele leeftijd worden opgenomen, hetgeen nu wordt gefaciliteerd met behulp van een module van het nieuwe ramingsysteem Radon. Hierdoor zal de in het bestaande Lector-systeem opgenomen schatting van leeftijdsafhankelijke stroomgegevens vervangen worden door feitelijke stroomgegevens per leeftijd.

De ALS heeft vertrouwen in het nieuwe Radon-systeem als een waardige opvolger van het oude Lector-systeem. De ontwikkeling van Radon is succesvol verlopen en het schaduwdraaien van de huidige raming m.b.v. Radon leverde slechts beperkte verschillen in uitkomsten t.o.v. Lector op. Methodisch is er ook vrijwel geen verschil tussen beide systemen, maar Radon biedt betere mogelijkheden voor scenario-ontwikkeling, omdat nu ook een onderscheid naar geslacht en etniciteit mogelijk wordt.

Ten opzichte van de huidige specificatie zou binnen het nieuwe systeem in ieder geval de raming van het wetenschappelijk onderwijs uitgesplitst moeten worden naar bachelor/master, verder kan gedacht worden aan bijvoorbeeld het onderscheid naar sectoren en inschrijvingsjaren in het mbo.

⁴ Zie rapport "De invloed van conjunctuureffecten op onderwijsdeelname" (SEOR, 2006)

De toepassing van Radon kan door gebruik van meer gedetailleerde gegevens wel grotere verschillen in ramingsuitkomsten t.o.v. Lector opleveren. Deze verschillen moeten goed onderzocht worden.

Nog steeds bestaat er grote behoefte in het onderwijsveld aan ramingen per regio en/of instelling. Dit is niet mogelijk met het nieuwe Radon-systeem, maar de ALS adviseert wel om te bevorderen dat in deze behoefte op andere wijze zal worden voorzien. Voor primair en voortgezet onderwijs kunnen deze ramingen mede gebaseerd worden op bestaande regionale bevolkingsprognoses.

1.4.3 De vormgeving van de publicatie

Opnieuw wil de ALS waardering uitspreken voor de vormgeving van deze publicatie: methodiek en resultaten zijn in het algemeen duidelijk beschreven.

Op advies van de ALS zijn de teksten op een aantal punten inmiddels ook verbeterd en aangevuld.

Tenslotte wil de ALS het belang blijven benadrukken van het via internet toegankelijk maken van de Referentieraming. De huidige toegankelijkheid van de detailtabellen, die op aanvraag per email beschikbaar zijn, acht de ALS niet optimaal. Aanbevolen wordt om deze tabellen direct via internet toegankelijk te maken.

Ledenlijst Adviesgroep Leerlingen/Studenten-ramingen (ALS)

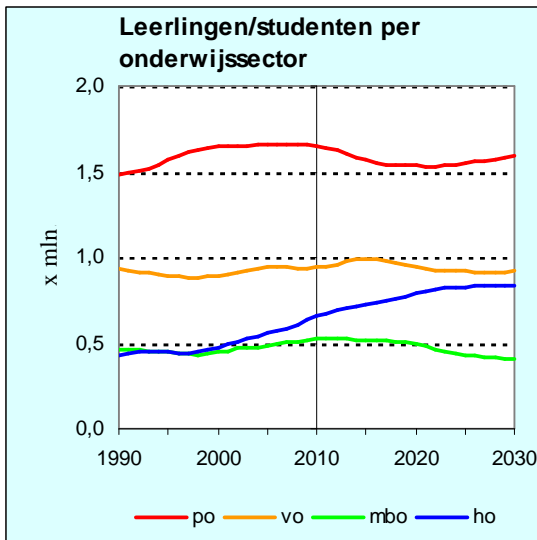
Prof. dr. M. Vermeulen	voorzitter ALS / directeur IVA beleidsonderzoek en –advies (Universiteit van Tilburg)
dr. G.A. Korteweg	secretaris ALS
drs. C. van Duin	CBS
drs. S.B. Gerritsen	Centraal Planbureau (CPB)
dr. F. Cörvers	Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA)
drs. A.H. de Jong	Planbureau van de Leefomgeving (PBL)
drs. L.J. Herweijer	Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)
ing. J.F. Lukkien	HBO-raad / Hanzehogeschool Groningen
dhr. G. van Midden	PO-raad
drs. F. Salve	VSNU / Universiteit Utrecht
dhr. P. Veelenturf	MBO-raad
drs. S.A. van der Wulp	HBO-raad
drs. H. van Yperen	VSNU
drs. T. Tim	Ministerie Financiën (waarnemend lid)
drs. P.J.A. Ammerlaan	Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie (EL&I)
dr. A. Rutten	Ministerie OCW, DUO
drs. P.D.H. Boswinkel	Ministerie OCW, FEZ
drs. R. Groeneveld	Ministerie OCW, FEZ
mw. M.M. Groeneveld	Ministerie OCW, Kennis
dhr. K.G.M. Weekenborg	Ministerie OCW, Kennis

Hoofdstuk 2: Ontwikkelingen in onderwijsdeelname

2.1. Totaal onderwijs

2.1.1. Ontwikkelingen per onderwijssector

Het Nederlandse onderwijs wordt onderverdeeld in 4 onderwijssectoren: primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo), middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en hoger onderwijs (ho). In de volgende paragrafen worden specifieke ontwikkelingen binnen elk van deze onderwijssectoren toegelicht, in deze paragraaf gaat het vooral om globale beelden.

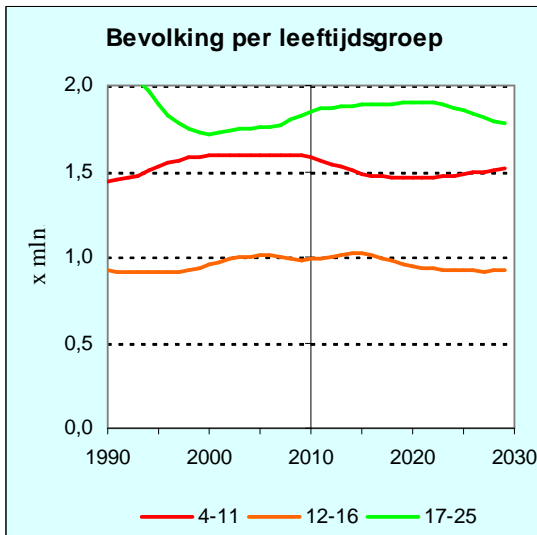

Het primair onderwijs is in de jaren negentig sterk gegroeid, maar in het recente verleden vrijwel constant gebleven. In de komende jaren gaat het aantal leerlingen geleidelijk dalen vanwege de sinds 2000 in gang gezette geboortedaling.

Het voortgezet onderwijs zal in de komende jaren nog licht groeien, maar vanaf 2016 zal het in navolging van het primair onderwijs (met circa 6 jaar vertraging) gaan dalen.

Voor het middelbaar beroeps-onderwijs wordt in de komende jaren een daling verwacht, als gevolg van het voortdurend dalende aandeel van vmbo binnen het voortgezet onderwijs.

Het hoger onderwijs is in de afgelopen 10 jaar sterk gegroeid. De verwachting is dat de studentenaantallen nog tot 2025 aanzienlijk toenemen.

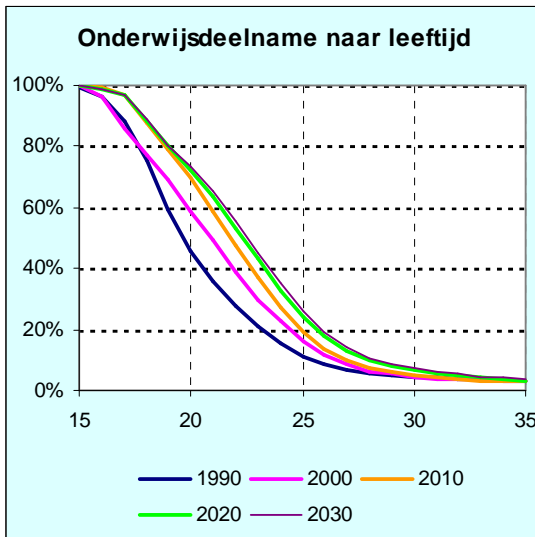
De ontwikkeling van po en vo is grotendeels bepaald door de omvang van de betreffende leeftijdsgroep in de bevolking (zie par. 1.3.1): Vanwege de leerplicht komt de ontwikkeling van po vrijwel overeen met de ontwikkeling van de relevante leeftijdsgroep (4-11 jarigen).

In grote lijnen geldt dit ook voor het voortgezet onderwijs. Ondanks het vrijwel constant blijven van de relevante leeftijdsgroep (12-16 jarigen) in de periode 1990-1997, was het vo in deze periode nog gedaald als gevolg van snellere doorstroom binnen het vo.

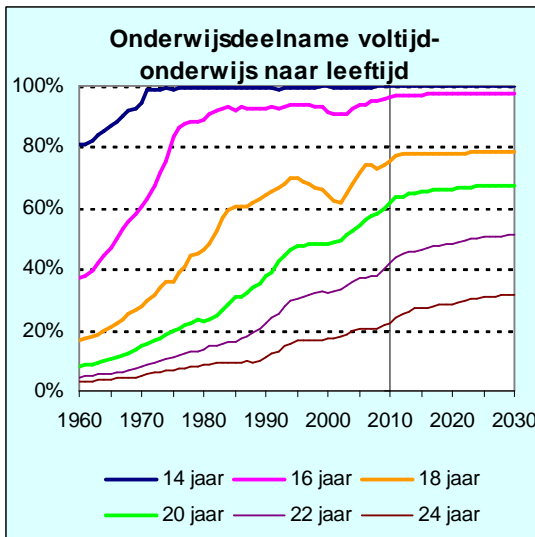
Tot 1997 is de voor mbo en ho relevante leeftijdsgroep (17-25 jarigen) sterk afgenomen. In de onderwijs-deelname is dit gecompenseerd door de groei van de relatieve deelname aan mbo en ho. Deze deelnamegroei zal ook in de komende jaren nog sterk doorzetten bij ho, maar niet meer bij mbo.

2.1.2. Deelname per leeftijd

In de vorige paragraaf is duidelijk gemaakt dat de relatieve onderwijsdeelname sinds 1990 is toegenomen. Weliswaar is de relatieve deelname aan het vo gedaald, maar veel meer jongeren zijn nu langer aan het doorstuderen in mbo en ho. Per saldo is de gemiddelde onderwijs-loopbaan aanzienlijk langer geworden.

Tussen 1990 en 2010 is de relatieve onderwijsdeelname toegenomen, vooral in de leeftijdsgroep van 19-25 jarigen. Per saldo is de gemiddelde onderwijsloopbaan in deze periode ongeveer 1¼ jaar langer geworden. Het voltijdonderwijs, met name het voltijd-hbo, heeft aan deze verlenging de grootste bijdrage geleverd. Voor de toekomst wordt nog een verdere verlenging van de gemiddelde onderwijsloopbaan verwacht, als gevolg van de verdere groei van het hoger onderwijs.

De stijging van de onderwijsdeelname in de negentiger jaren heeft een lange voor-geschiedenis. Uit tijdreeksen voor het voltijd-onderwijs vanaf 1960 blijkt duidelijk dat de onderwijsloopbanen steeds langer zijn geworden. In deze periode is de gemiddelde verblijftijd in het voltijdonderwijs toegenomen van circa 12,5 jaar in 1960 tot 17,5 jaar in 2010.

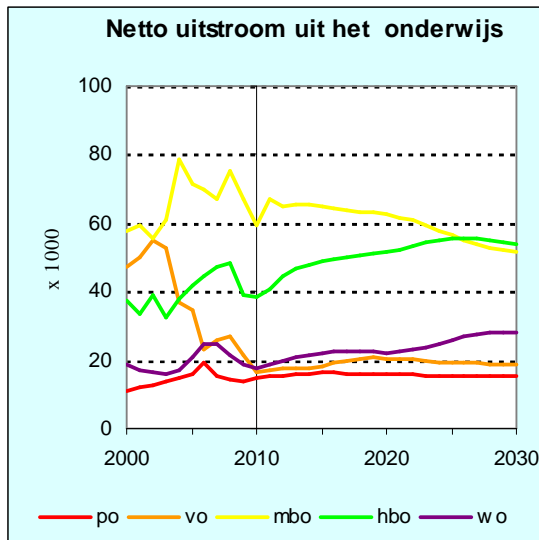
Rond het jaar 2000 leek er een verzadiging op te treden in de deelname aan voltijd-onderwijs, maar voor de komende jaren wordt weer verdere groei verwacht. De gemiddelde verblijftijd in voltijd-onderwijs groeit daarmee tot ruim 18 jaar in 2030.

Voor het deeltijdonderwijs bestaan geen langere tijdreeksen. Vanaf 1990 is de gemiddelde verblijftijd in het deeltijd-onderwijs⁵ vrijwel

constant gebleven op circa 1 jaar. Hierbij moet wel bedacht worden dat het hier slechts gaat om het door de Ministeries van OCW en EL&I bekostigd onderwijs. Inclusief alle vormen van particulier onderwijs en bedrijfsopleidingen zou de verblijftijd in het deeltijd-onderwijs aanmerkelijk hoger zijn.

5 Deze gemiddelde verblijftijd is gerekend over de totale populatie, dus niet alleen over de deelnemers aan deeltijd-onderwijs.

2.1.3. Uitstroom naar onderwijsniveau

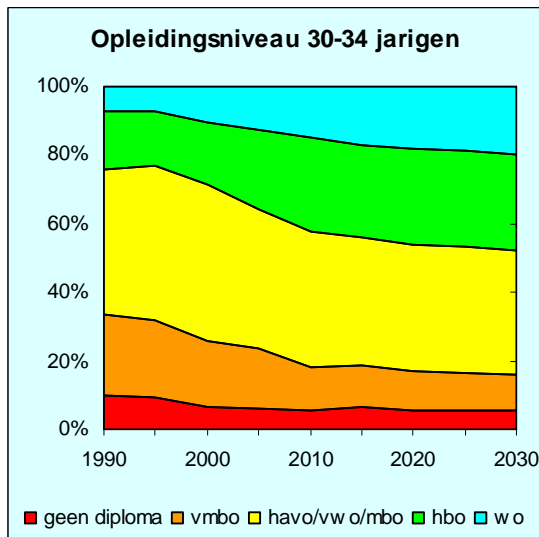

Per jaar verlaten ruim 300.000 leerlingen en studenten het onderwijs; dit aantal zal de komende jaren ongeveer constant blijven. Bijna de helft van deze schoolverlaters bestaat uit mbo-deelnemers. Deze uitstroom uit het onderwijs hoeft echter geen definitieve uitstroom te zijn. Vaak gaan deelnemers die uitgestroomd zijn na één of meerdere jaren opnieuw bekostigd onderwijs volgen, vooral in het mbo komt dit veel voor.

Na correctie voor de instroom van buiten het onderwijs (d.w.z. in het voorafgaande jaar geen onderwijs volgend) ontstaat een beeld van de netto-uitstroom uit de diverse onderwijssoorten. Het totaal van deze netto-uitstroom bedroeg in 1996 nog circa 220.000, maar in de afgelopen 2 jaren is de netto-uitstroom sterk gedaald tot circa 145.000 in 2010.

In de komende jaren wordt weer groei verwacht tot circa 170.000 in de jaren vanaf 2015. Opmerkelijk is de gerealiseerde daling van de uitstroom uit het voortgezet onderwijs. Dit hangt samen met het feit dat de doorstroom vanuit vo naar vervolgonderwijs in het verleden aanzienlijk is gegroeid⁶.

Een deel van de uitstroom per onderwijssoort betreft ongediplomeerden (bij po is dit de totale uitstroom). Het aandeel van ongediplomeerden in de uitstroom ondergaat weinig verandering. De toenemende uitstroom uit hbo en wo heeft daarom als gevolg dat het opleidings-niveau van de schoolverlaters snel toeneemt.

De hierbovenesignaleerde verschuivingen werken uiteraard ook met vertraging door in het opleidingsniveau van de beroepsbevolking. Als gevolg van de stijging van de hbo- en wo-deelname in de afgelopen decennia groeit het aandeel van hoger opgeleiden (hbo en wo) in de leeftijdsgroep 30-34 jarigen sterk. Op dit moment is ruim 42% hoger opgeleid, in de toekomst zal dit aandeel nog verder toenemen tot circa 47%.

Het aandeel van middelbaar opgeleiden (havo/vwo en mbo) is gedaald, ook in de komende jaren zal dit nog iets verder dalen. Ook het aandeel van de lagere opleidingsniveaus "geen diploma" en vmbo zal naar verwachting nog licht dalen.

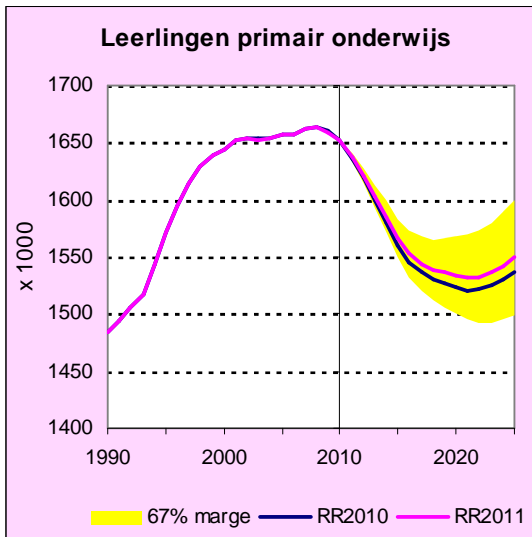
⁶ Dit beeld is t/m 2004 wel vertekend: zie de voetnoot bij 2.3.3 aangaande de uitstroom van vmbo-ge-diplomeerden; de uitstroom uit het onderwijs bij vo en de instroom in het onderwijs bij mbo zijn hierdoor in deze jaren te hoog. Dit heeft tot gevolg dat de hier weergegeven netto-uitstroom uit vo in deze jaren te hoog is en de netto-uitstroom uit mbo te laag.

2.2. Primair onderwijs

2.2.1. Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort

Het primair onderwijs bestaat voor het overgrote deel uit het basisonderwijs. Naast het basisonderwijs zijn er de kleinere onderwijssoorten: speciaal basisonderwijs (sbao), speciaal onderwijs (so-wec) en voortgezet speciaal onderwijs (vso-wec).

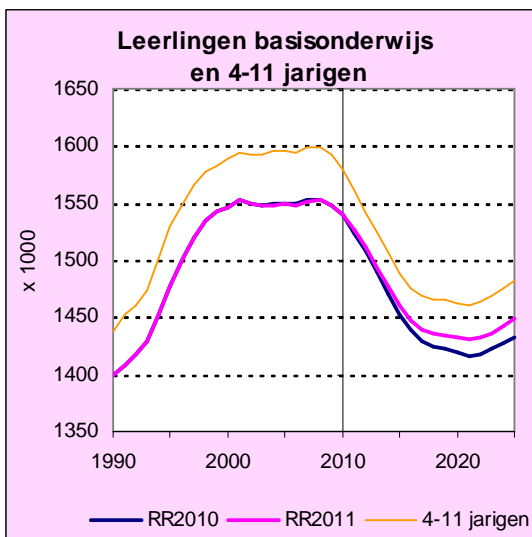
In totaal gaan er momenteel 1,65 miljoen kinderen naar het primair onderwijs, dit is 44% van het totaal aantal leerlingen in het bekostigd onderwijs.

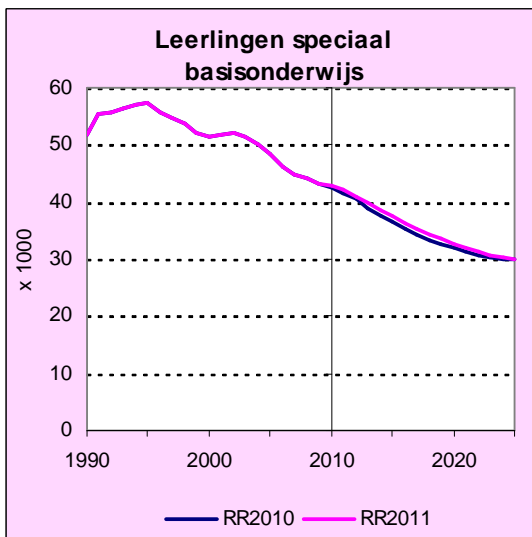
Het aantal leerlingen in het primair onderwijs is in de afgelopen 7 jaar niet veel meer veranderd; voordien was er wel een aanzienlijke stijging, als gevolg van de stijging in het aantal geboorten tussen 1985 en 2000, nadien is het aantal geboorten echter aanzienlijk gedaald (zie paragraaf 1.3.3).

In de afgelopen 2 jaar is het totaal aantal leerlingen reeds gedaald, maar in de eerstkomende jaren zal deze daling veel sneller gaan verlopen. Pas na 2020 wordt weer een lichte groei verwacht, als gevolg van geboortenstijging na 2015.

De nieuwe raming RR2011 is iets hoger dan de vorige raming RR2010. Dit komt doordat de bevolkingsprognose van het CBS iets is bijgesteld als gevolg van een hoger migratiesaldo en iets meer geboorten in 2010, zie paragraaf 1.3.3.

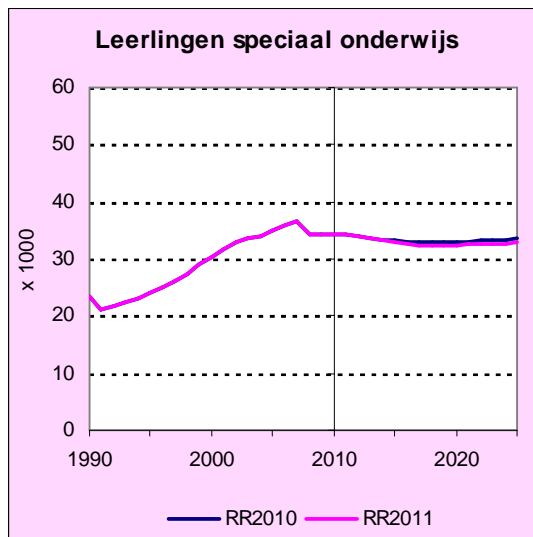
De ontwikkeling van het basisonderwijs volgt die van het totale primair onderwijs, alleen de aantallen zijn ruim 100.000 lager. Het verschil met de relevante leeftijdsgroep 4-11 jarigen in de bevolking bedraagt ruim 50.000 kinderen. Dit verschil wordt vooral verklaard door de deelname van de kinderen in deze leeftijdsgroep aan het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs.

Het speciaal basisonderwijs (sbao, voorheen so-lom + so-mlk) is bedoeld voor leerlingen met leer- en/of opvoedingsmoeilijkheden.

Onder invloed van het "Weer samen naar school" (WSNS)-beleid gaan vanaf 1995 relatief minder leerlingen naar het speciaal basisonderwijs dan voorheen. Deze leerlingen blijven nu, vaak met ambulante begeleiding, in het basisonderwijs. Naar verwachting zal het aantal leerlingen in het sbao in de toekomst nog verder dalen.

De nieuwe raming RR2011 ligt iets hoger dan de vorige raming RR2010.

Het speciaal onderwijs (so-wec) is bedoeld voor gehandicapte leerlingen en voor leerlingen met een ernstige ontwikkelings- of gedragsstoornis. Door het stichten van nieuwe vso-afdelingen is het aantal so-leerlingen in 2008 gedaald ten opzichte van 2007 (trendbreuk).

De stijgende trend van eerdere jaren komt niet meer terug in de tellingen van 2009 en 2010 en ook niet in de prognose. De nieuwe raming RR2011 is iets lager dan de vorige raming RR2010.

In plaats van in het speciaal onderwijs, is het voor gehandicapte leerlingen ook mogelijk deel te nemen in het (speciaal) basisonderwijs met "rugzakje" (LeerlingGebonden Financiering). Een nieuwe raming van aantallen rugzak-leerlingen wordt nu niet meer gepresenteerd vanwege de invoering van het passend onderwijs.

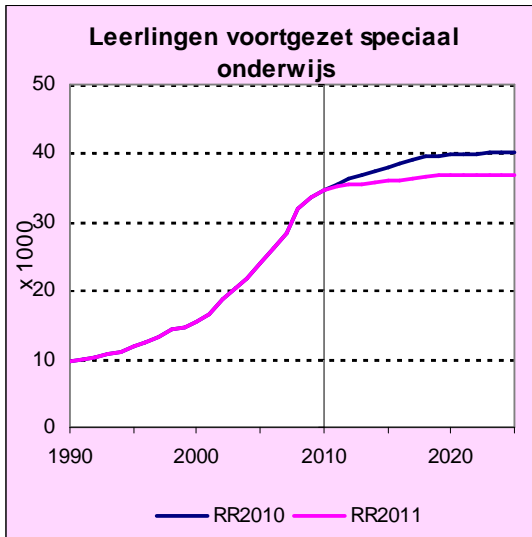
In eerste instantie kunnen de leerlingen in het sbao en het so-wec samen beschouwd worden als "zorgleerlingen". Momenteel betreft dit bijna 5% van het totaal aantal leerlingen in de leeftijdsgroep 4-11 jaar, voor de komende jaren zal dit percentage licht dalen.

Maar feitelijk is het aantal zorgleerlingen aanmerkelijk groter:

- 1) het WSNS-beleid (zie hierboven) zorgt ervoor dat er een groeiende groep zorgleerlingen in het basisonderwijs zit i.p.v. in het sbao; de omvang van deze groep is onbekend, maar de daling van het sbao tussen 1995 en 2009 is circa 15.000, d.w.z. 0,9% van de 4-11 jarigen.
- 2) de Leerling-Gebonden Financiering (LGF) heeft gezorgd voor een groeiende groep zorgleerlingen die in het basisonderwijs zit i.p.v. het speciaal onderwijs; de omvang van deze groep is nu 1,4% van het aantal 4-11 jarigen. WSNS en LGF zullen vanaf dit jaar vervangen worden door passend onderwijs⁷; aantallen leerlingen die a.g.v. passend onderwijs in het reguliere basisonderwijs zitten zullen niet meer worden geregistreerd. De onzekere effecten van de invoering van passend onderwijs op de deelname aan sbao en so-wec zijn nog niet in deze raming verdisconteerd.

⁷ Passend onderwijs is de ontwikkeling die het voor elke leerling mogelijk gaat maken optimaal gebruik te maken van de onderwijsvoorzieningen en alle ondersteuning die daarbij geboden kan worden

Met de invoering van passend onderwijs is het goed mogelijk dat een groter aantal leerlingen dat extra ondersteuning nodig heeft, deze extra zorg binnen het reguliere onderwijs ontvangt. In deze raming is daarmee geen rekening gehouden. Doet deze ontwikkeling zich voor, dan zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs hoger uitvallen dan geraamd en het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs lager.

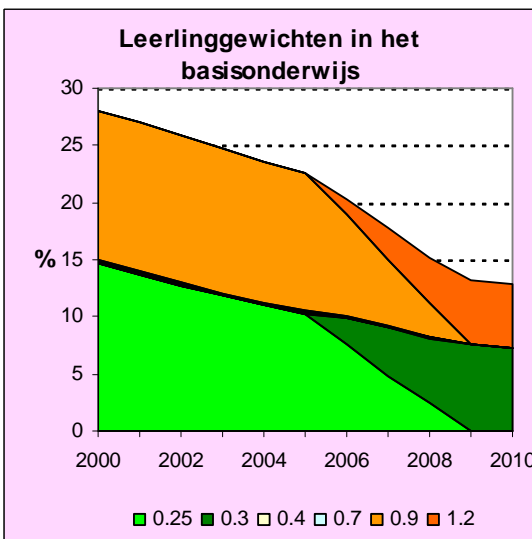

Het aantal leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs (vso-wec) is tot nu toe snel gegroeid, maar het groeitempo is nu wel aan het afnemen. Het aandeel van vso-wec in de leeftijdsgroep 12-16 jaar stijgt in de nieuwe raming nog slechts licht.

De nieuwe raming ligt lager dan de vorige raming RR2010. Er wordt nu vanuit gegaan dat (t.o.v. de vorige raming) minder leerlingen naar het vso worden verwezen, als gevolg hiervan zal de instroom in het voortgezet onderwijs iets verder toenemen..

Het hiervoor genoemde mogelijke effect van passend onderwijs, dat het aantal leerlingen dat extra ondersteuning krijgt in het regulier onderwijs zal toenemen, kan zich ook in het voortgezet onderwijs voordoen. In de raming is ook hiermee geen rekening gehouden. Doet deze ontwikkeling zich voor, dan zal het aantal

leerlingen in het voortgezet onderwijs hoger uitvallen dan geraamd en het aantal leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs lager.

In de bekostiging van het basisonderwijs is een gewichten-regeling opgenomen.

Volgens de oude regeling konden vrijwel alle leerlingen ingedeeld worden in de volgende gewichten:

0,00 = geen extra bekostigingsgewicht;
0,25 = laag opleidingsniveau van de ouders;
0,90 = laag opleidingsniveau + buitenlandse herkomst van de ouders.

Als gevolg van het stijgende opleidingsniveau in de bevolking en aanscherping van het criterium daalde het aandeel van het gewicht 0,25.

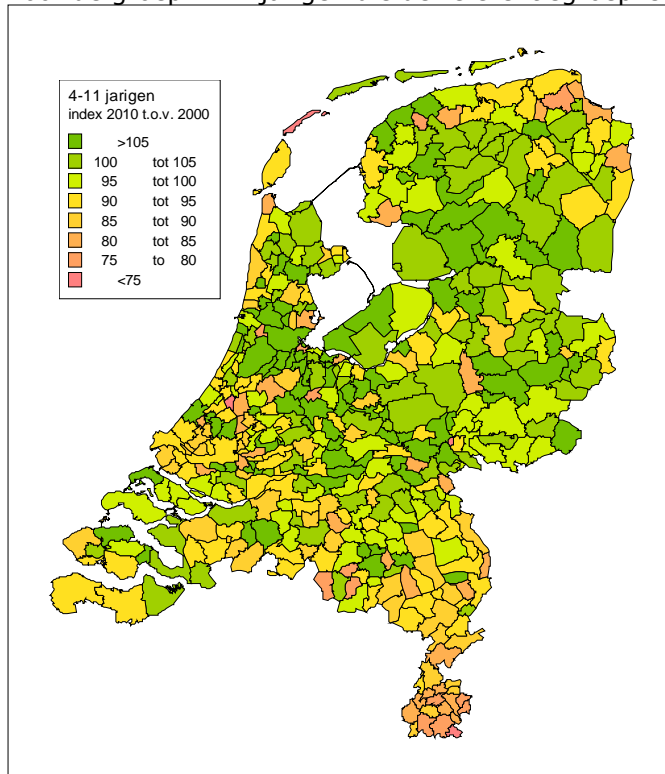
In de nieuwe regeling, die vanaf 2006 stapsgewijs (jaarlijks 2 leeftijden erbij, vanaf 2009 alle leeftijden) is ingevoerd, is eigenlijk alleen het opleidings-niveau van de ouders nog een bepalende factor, maar volgens nog strengere criteria.

Het aandeel van het nieuwe gewicht 0,30 is daardoor lager dan dat van 0,25 in de oude regeling. Ook het aandeel van het nieuwe gewicht 1,20 is veel lager dan dat van 0,90 in de oude regeling.

Vanwege het nog verder stijgende gemiddeld opleidingsniveau van de ouders (zie par. 2.1.3), mag ook voor de komende jaren nog een lichte daling verwacht worden van de aandelen 0,30 en 1,20 leerlingen.

2.2.2. Ontwikkelingen per regio

De ontwikkeling van de Nederlandse bevolking loopt per regio aanzienlijk uiteen. Dit geldt ook voor de groep 4-11 jarigen die de referentiegroep is voor het basisonderwijs.

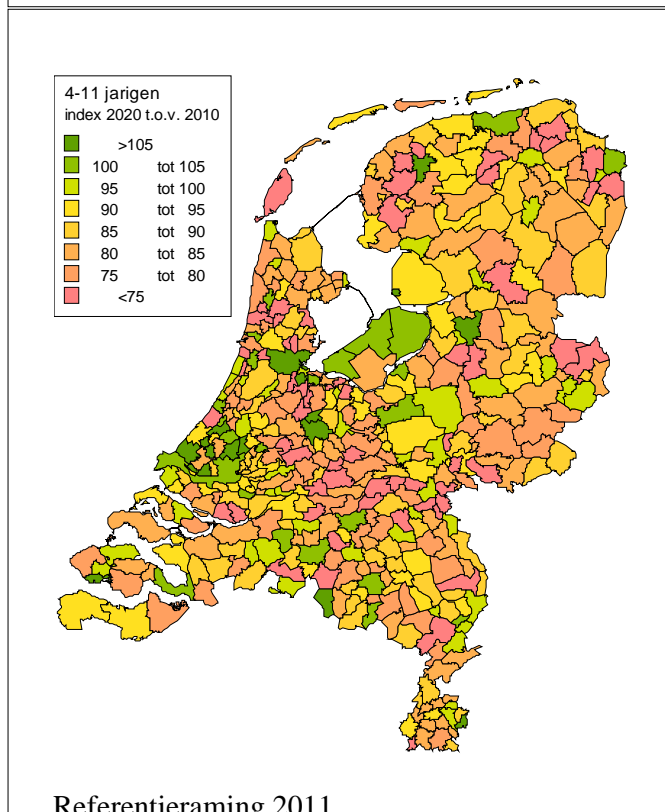

De daling van de geboorten, die op landelijk niveau pas rond 2000 begint, is in de provincie Limburg al eerder ingezet.

In de afgelopen 10 jaar is in Zuid-Limburg het aantal 4-11 jarige kinderen reeds sterk gedaald, in veel mindere mate geldt dit ook voor Noord- en Midden-Limburg.

In andere provincies zijn de aantallen in de afgelopen 10 jaar nog wel gestegen, maar dit geldt ook niet voor alle gemeenten in die provincies.

Vooral in een aantal Noord-Brabantse gemeenten beginnen de aantallen in het basisonderwijs nu te dalen. In de komende jaren zal in veel meer gemeenten het aantal basisschoolleerlingen gaan dalen.

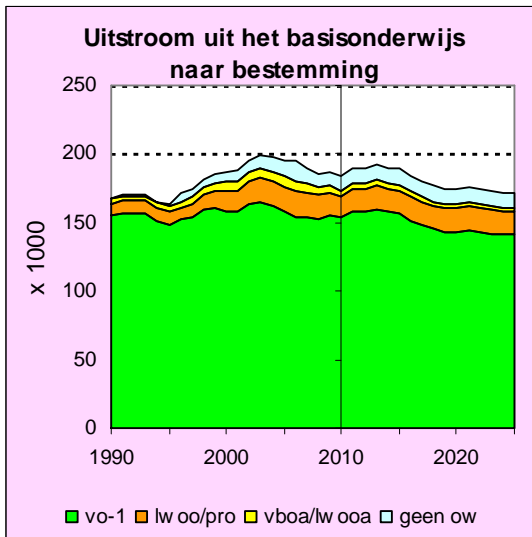
In samenwerking tussen het CBS en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is de Regionale bevolkings- en huishoudens-prognose 2009-2040 tot stand gekomen,

Op basis van deze prognose is een redelijk goede raming te maken voor het aantal leerlingen in het basisonderwijs per gemeente op basis van de aantallen 4-11 jarigen. Er vindt namelijk slechts weinig grens-verkeer plaats van basisschoolleerlingen tussen gemeenten.

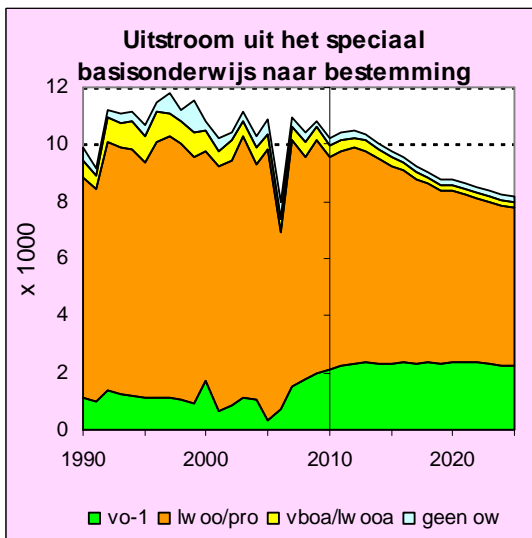
De lange termijn ontwikkelingen van de aantallen 4-11 jarigen lopen sterk uiteen per gemeente. Vooral buiten de randstad en Flevoland zijn er veel gemeenten waar de aantallen tot 2020 fors zullen dalen.

2.2.3. Uitstroom uit het primair onderwijs

De jaarlijkse uitstroom⁸ uit het primair onderwijs is vanaf 1990 gegroeid van ruim 180.000 naar ruim 215.000 leerlingen in 2003 en nadien weer gedaald tot circa 203.000 in 2010. De komende jaren zal de uitstroom nog licht toenemen, waarna zij vanaf 2015 zal gaan dalen tot circa 195.000 leerlingen in 2020.

De uitstroom uit het basisonderwijs gaat voor het overgrote deel naar de eerste fase van het gewone door OCW gefinancierde voortgezet onderwijs (vo-1). Circa 10% van de uitstromende leerlingen heeft extra begeleiding nodig en gaat daarom naar leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) of praktijkonderwijs (pro).

Als gevolg van de dalende instroom zal de uitstroom uit het speciaal basisonderwijs blijven dalen. Deze uitstromende leerlingen gaan voornamelijk naar leerweg-ondersteunend onderwijs (lwoo) en praktijkonderwijs (pro).

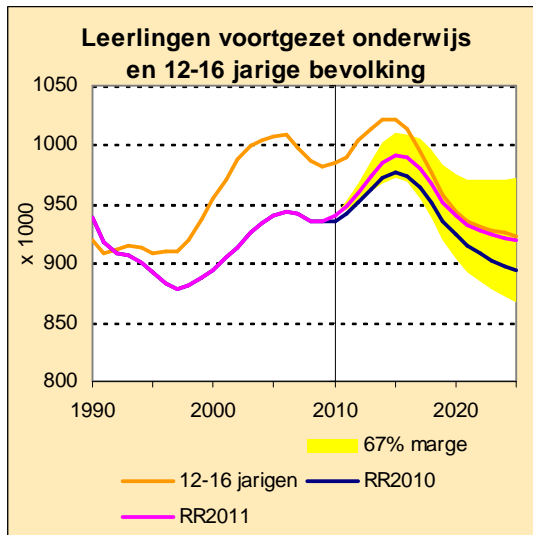
De uitstroom uit speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs is gering, momenteel bedraagt deze resp. 2.500 en 6.500 leerlingen per jaar, maar de uitstroom uit vso zal in de komende jaren nog wel wat groeien. Ongeveer de helft van deze uitstroom verlaat het onderwijs, de rest stroomt door naar vo en mbo.

⁸ Met uitstroom wordt hier bedoeld: degenen die het primair onderwijs verlaten. De doorstroom tussen onderwijssoorten binnen het primair onderwijs, bijv. van basisonderwijs naar speciaal basisonderwijs, is hier dan ook niet opgenomen.

2.3. Voortgezet onderwijs

2.3.1. Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort

Het voortgezet onderwijs (vo) telt momenteel circa 940.000 leerlingen (exclusief vavo), bestaande uit 908.000 leerlingen die door OCW bekostigd worden en 32.000 leerlingen in het groene voortgezet onderwijs dat door EL&I wordt gefinancierd.

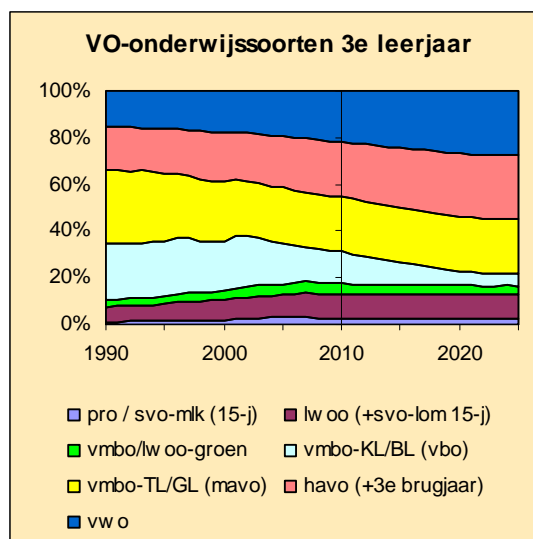
In de periode 1990-1997 is het aantal vo-leerlingen met 60.000 gedaald, terwijl de omvang van de referentiegroep (12-16 jarigen in de bevolking) vrijwel constant bleef (zie ook par. 1.3.1). Ook in latere jaren, d.i. 1998-2008, blijft de groei van het aantal leerlingen achter bij de ontwikkeling van de referentiegroep. Deze discrepantie kan vooral worden toegeschreven aan een versnelling in de doorstroom binnen het voortgezet onderwijs (zie volgende paragraaf) en de groei van het vso.

De weer toenemende opstroom (zie volgende paragraaf) zorgt nu echter weer voor toename van vo-leerlingen t.o.v. de referentiegroep.

De nieuwe raming RR2011 ligt hoger dan de vorige raming RR2010, vooral als gevolg van het feit dat in 2010/11 meer leerlingen zijn geteld dan was geraamd, vooral in het eerste leerjaar (zie par. 1.3.4).

Vooral vanwege demografische ontwikkelingen zal het aantal leerlingen binnen het voortgezet onderwijs t/m 2016 nog toenemen.

De demografische daling die in het primair onderwijs vanaf 2010 gaat optreden werkt met circa 6 jaar vertraging door in het voortgezet onderwijs.

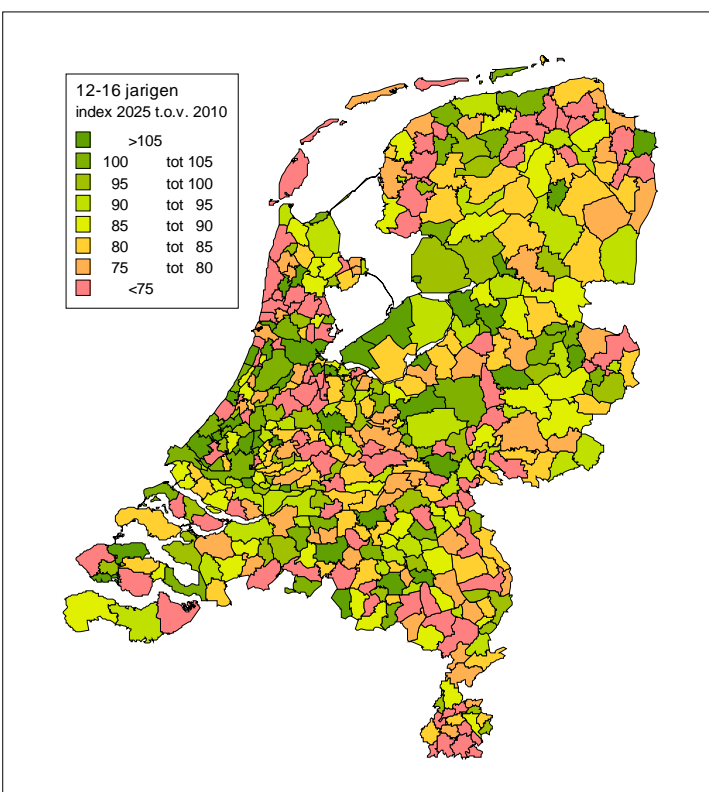
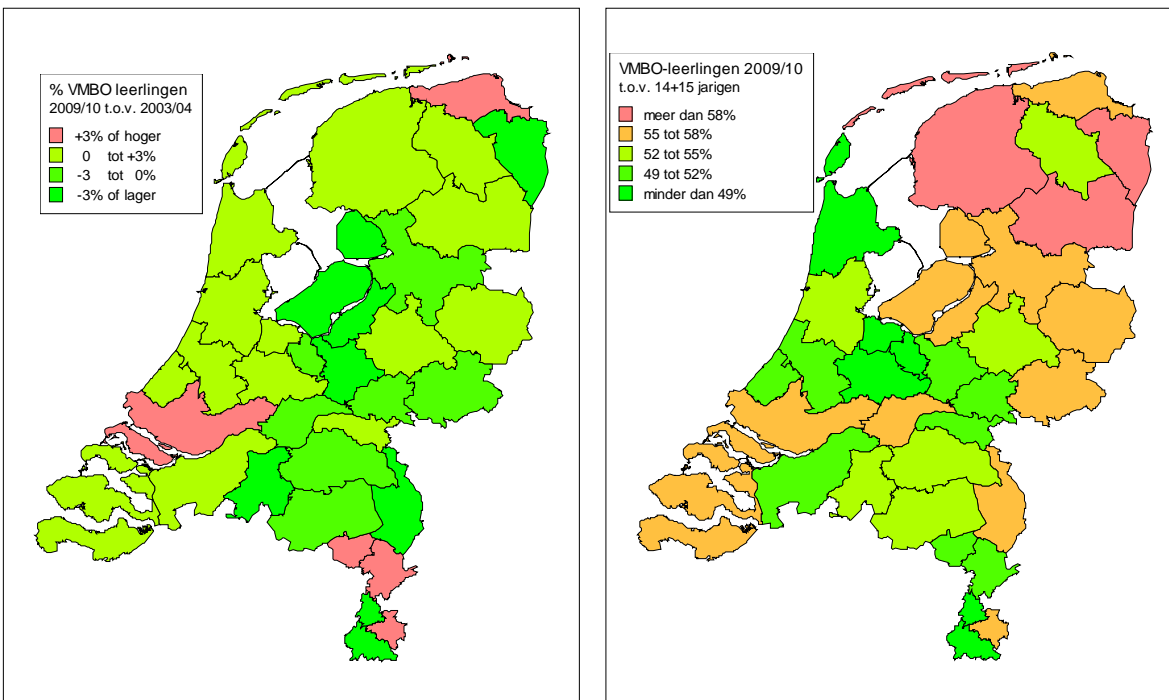

Steeds meer leerlingen kiezen voor het havo/vwo in plaats van het vmbo.

In het verleden is het aandeel van zorg-leerlingen, dat wil zeggen praktijkonderwijs (pro) en lwoo⁹, sterk toegenomen, maar dit aandeel zal niet veel meer veranderen, hetzelfde geldt voor het groene (door EL&I gefinancierde) onderwijs.

Deze ontwikkelingen zijn van groot belang voor de ontwikkelingen in het vervolg-onderwijs. De toename van het aandeel van havo en vwo verklaart voor een groot deel de sterke groei van de instroom in het hoger onderwijs (zie par. 2.5.3).

De hierboven beschreven landelijke trends zijn niet in alle regio's binnen Nederland even sterk aanwezig. Als voorbeeld van regionale verschillen is in de figuur hieronder links per RPA-regio de verandering in 2009/10 t.o.v. 2003/04 weergegeven van het aandeel vmbo t.o.v. het aantal 14- + 15-jarigen. Het dalende aandeel van vmbo is wel terug te vinden in veel regio's, maar in Noord-Groningen, Rijnmond en een deel van Limburg is het niet gedaald. De figuur hieronder rechts laat het beeld zien voor 2009/10.

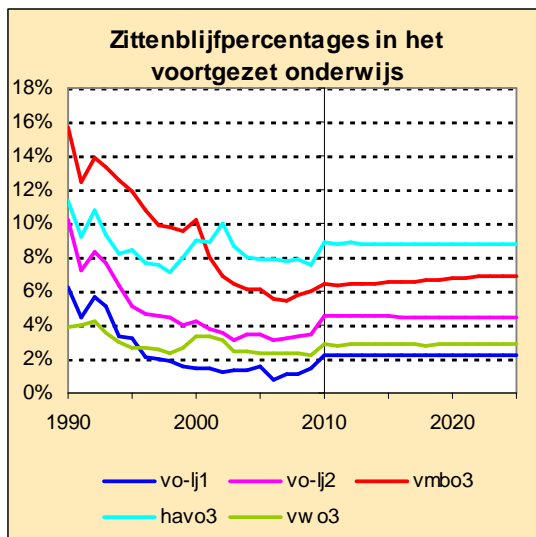
Evenals bij het primair onderwijs, vertonen ook bij het voortgezet onderwijs de te verwachten ontwikkelingen in leerlingenaantallen grote verschillen tussen de gemeenten.

De bevolkingsontwikkeling per gemeente geeft voor de relevante leeftijdsgroep van het voortgezet onderwijs (12 t/m 16 jaar) een sterk uiteenlopend beeld. Evenals bij de de populatie in het basisonderwijs (zie figuur in paragraaf 2.2.2), zal ook de basispopulatie van het voortgezet onderwijs sterk dalen in veel gemeenten buiten de randstad en Flevoland.

2.3.2. Doorstroom binnen het voortgezet onderwijs¹⁰

In de negentiger jaren is de gemiddelde verblijfsduur in het voortgezet onderwijs aanzienlijk gedaald. Dit wordt vooral veroorzaakt door de afname van het zittenblijven in de eerste leerjaren (zie punt a hieronder), maar ook door daling van de gediplomeerde opstroom (zie punt c hieronder).

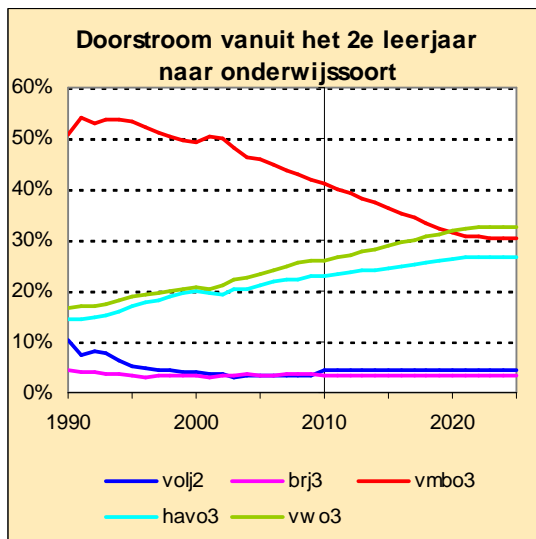
In de afgelopen 10 jaar is de gemiddelde verblijfsduur echter weer toegenomen door meer initiële keuze voor havo/vwo (zie punt b hieronder) en doordat de gediplomeerde opstroom weer is toegenomen.

a) Zowel in de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs (vo-lj1 en vo-lj2) als in het derde leerjaar (vmbo3, havo3 en vwo3) is het zittenblijven fors gedaald.

De daling van de verblijfsduur die hiervan het gevolg was, is t/m 2001 versterkt door de daling van de gediplomeerde opstroom (vmbo-ge-diplomeerden naar havo4, havo-ge-diplomeerden naar vwo5), maar tegengewerkt door het feit dat leerlingen in de eerste leerjaren al meer voor havo/vwo zijn gaan kiezen. Deze beide effecten zullen hieronder nog worden toegelicht.

In recente jaren lijkt het zittenblijven weer iets toe te nemen.

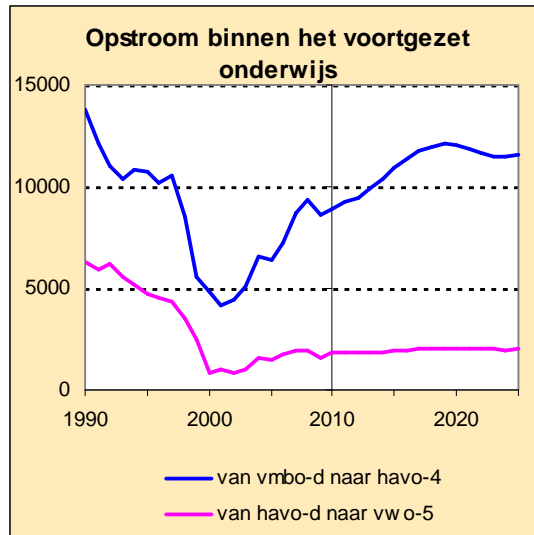
b) In de eerste twee leerjaren wordt de keuze voor het vervolgonderwijs binnen het vo bepaald. In leerjaar 3 zitten bijna alle leerlingen in een specifieke onderwijssoort (m.u.v. een kleine ongedeelde groep in brj3 = derde brugjaar).

Tijdens het keuzeproces kiezen steeds minder leerlingen voor een doorstroom naar het vmbo, ten gunste van zowel het havo als het vwo. In de raming wordt deze ontwikkeling de komende jaren doorgetrokken.

10

In deze paragraaf is het groene voortgezet onderwijs niet meegerekend

c) Tot 2001 is de daling van de gemiddelde verblijfsduur versterkt door een daling van de gediplomeerde opstroom binnen het voortgezet onderwijs, dat wil zeggen de stromen van vmbo-gediplomeerden (voorheen: mavo-gediplomeerden) naar havo leerjaar 4 en van havo-gediplomeerden naar vwo leerjaar 5.

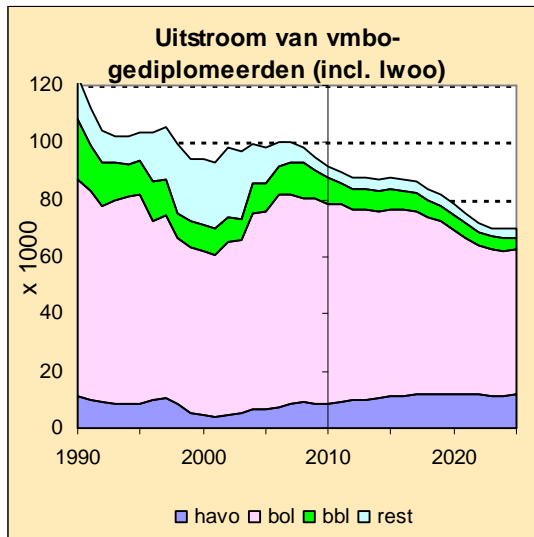
Bij de invoering van de tweede fase vanaf 1999 is de aansluiting tussen mavo oude stijl en havo beduidend slechter geworden dan voorheen. Aan de Tweede Kamer is toen toegezegd dat bij de invoering van het vmbo de doorstroommogelijkheid weer op het oude peil terug zou komen. Vanaf 2003, d.i. het moment waarop de eerste vmbo-gediplomeerden uit de theoretische leerweg kunnen doorstromen, zien we dan ook dat de doorstroom weer gaat stijgen. Ook voor de komende jaren wordt nog enige stijging verwacht zodat het oude niveau van vòòr 1999 bereikt wordt.

Bij de invoering van de tweede fase is er ook een daling geweest in de doorstroom tussen havo en vwo, omdat voor de gediplomeerde havisten 'oude stijl' de overstap naar vwo

'nieuwe stijl' minder goed mogelijk was. De dalende trend tussen 1990 en 1998 vertoont daardoor een plotselinge neerwaardse dip, daarna is deze doorstroom weer licht toegenomen.

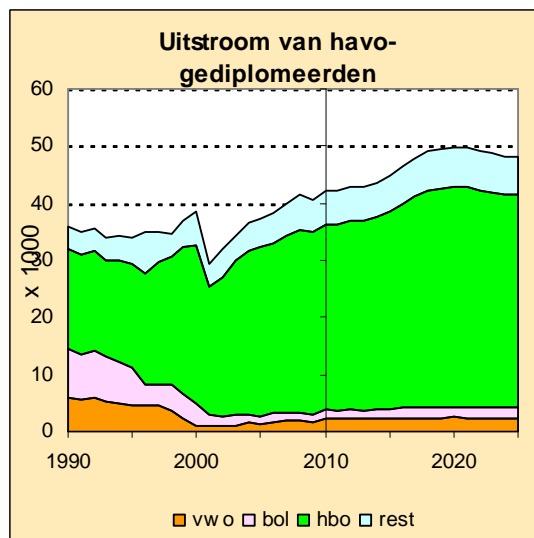
2.3.3. Uitstroom uit het voortgezet onderwijs

De jaarlijkse uitstroom uit het voortgezet onderwijs ligt momenteel op een niveau van circa 190.000 leerlingen, waarvan er ongeveer 155.000 een diploma hebben in de laatst gevolgde onderwijssoort.

Als gevolg van dalende deelname aan vmbo (zie vorige paragraaf) is ook de gediplomeerde uitstroom uit het vmbo vanaf 1990 aanzienlijk gedaald.

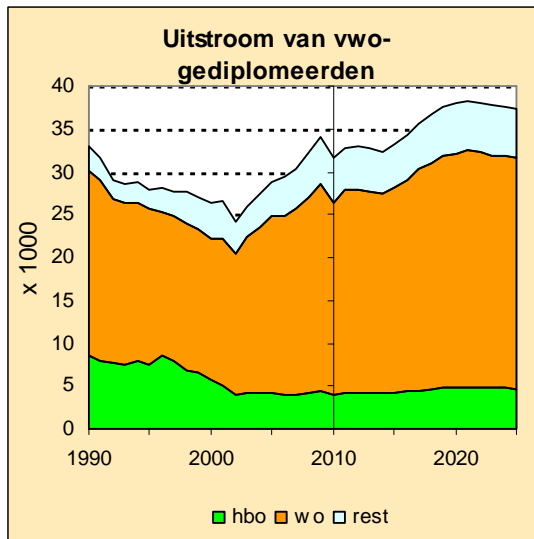
Verreweg het grootste deel van de uitstromende vmbo-leerlingen gaat direct door naar het mbo (bol en bbl), slechts een klein deel naar havo. De restgroep volgt grotendeels in het volgende schooljaar geen onderwijs meer, maar een groot deel van deze uitstromers stroomt op een later moment opnieuw het onderwijs in¹¹. Naar verwachting zal de uitstroom uit het vmbo in de komende jaren blijven dalen.

Havo-ge-diplomeerden stromen in toenemende mate direct door naar het hbo (zie ook paragraaf 3.3, onder punt 2). De functie van havo als de vooropleiding voor hbo heeft steeds duidelijker gestalte gekregen. Dit is ten koste gegaan van de doorstroom naar vwo en mbo (bol); de rest bestaat uit "geen onderwijs" + groen onderwijs.

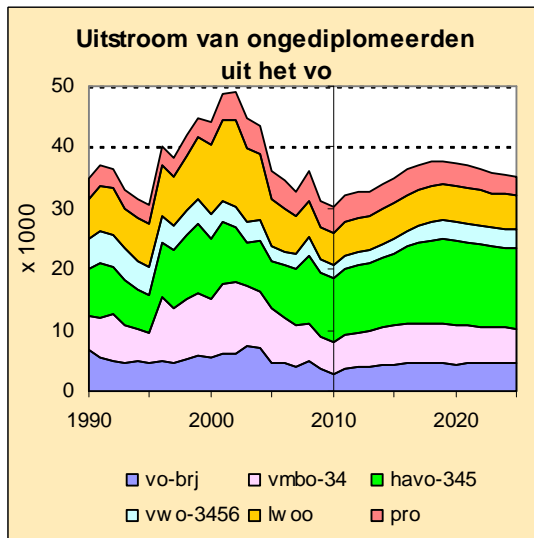
De discontinuïteit rond 2000 in de aantallen havo-ge-diplomeerden is een gevolg van de introductie van het studiehuis. Voor de langere termijn wordt nog een verdere stijging van de havo-uitstroom verwacht.

¹¹ De verdeling van de vmbo-uitstroom over de verschillende bestemmingen is voor de periode 1990-2004 weinig betrouwbaar vanwege het ontbreken van goede gegevens m.b.t. de instroom in het mbo; waarschijnlijk was de uitstroom van vmbo-ge-diplomeerden naar bol en bbl veel groter dan hier is afgebeeld en de restgroep veel kleiner.

Ruim 70% van de vwo-gediplomeerden stroomt direct door naar wetenschappelijk onderwijs (wo). Dit percentage is vanaf 2005 constant gebleven, in eerdere jaren was het toegenomen ten koste van de doorstroom naar hbo. In de nieuwe raming is de verdeling van de vwo-doorstroom over hbo en wo constant verondersteld.

De discontinuïteit in de aantallen vwo-gediplomeerden als gevolg van de introductie van het studiehuis vindt uiteraard één jaar later plaats dan bij havo, maar is niet zo sterk als bij havo. Evenals bij havo wordt ook bij vwo voor de langere termijn een groei van de aantallen gediplomeerden verwacht. Dit is het gevolg van de verschuivende onderwijssoort-keuze in de richting van meer havo en vwo.

Ruim 30.000 leerlingen verlaten het voortgezet onderwijs zonder diploma uit de laatst gevolgde onderwijssoort¹².

De ongediplomeerde uitstroom omvat alle uitstroom uit de brugjaren (vo-brj) en het praktijkonderwijs (pro) en ongeveer een kwart van de lwoo-uitstroom. Vanaf leerjaar 3 in het vmbo, het havo en het vwo bedraagt de ongediplomeerde uitval slechts 10 tot 20% van de totale uitstroom.

Vooral vanuit de brugjaren, het vmbo en het lwoo is de ongediplomeerde uitstroom in de afgelopen jaren sterk gedaald.

Voor de komende jaren wordt wel weer een groei van de ongediplomeerde uitstroom uit het vo verwacht als gevolg van een groei in het leerlingen-volume.

Ruim de helft van de ongediplomeerde uitstroom uit vo stroomt wel direct door naar een vervolgopleiding, vooral naar de assistentenopleidingen (niveau 1) in het mbo.

¹² Deze ongediplomeerde uitstroom uit het voortgezet bestaat slechts ten dele uit voortijdig schoolverlaters, aangezien veel ongediplomeerde uitstromers uit het voortgezet onderwijs doorstromen naar het mbo.

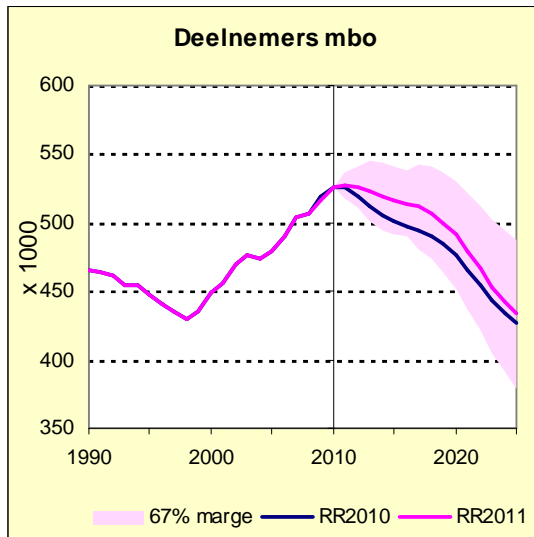
2.4. Middelbaar beroepsonderwijs

2.4.1. Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort

Het middelbaar beroepsonderwijs wordt onderscheiden in:

- voltijd beroepsopleidende leerweg (bol, tot 1997 aangeduid als voltijd-mbo)
- beroepsbegeleidende leerweg (bbl, tot 1997 aangeduid als bbo of leerlingwezen)
- deeltijd beroepsopleidende leerweg (bol-dt, tot 1997 aangeduid als deeltijd-mbo).

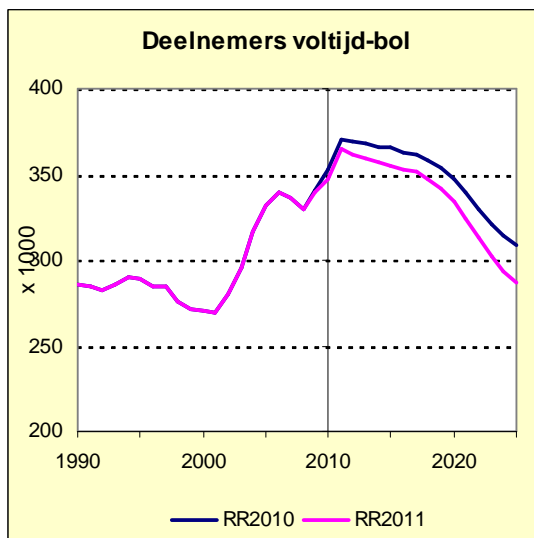
Alle hieronder gepresenteerde cijfers zijn inclusief 30+ deelnemers.

Het totaal aantal mbo-deelnemers bedraagt momenteel circa 525.000, bestaande uit 495.000 deelnemers die door OCW bekostigd worden en 30.000 die door EL&I worden gefinancierd.

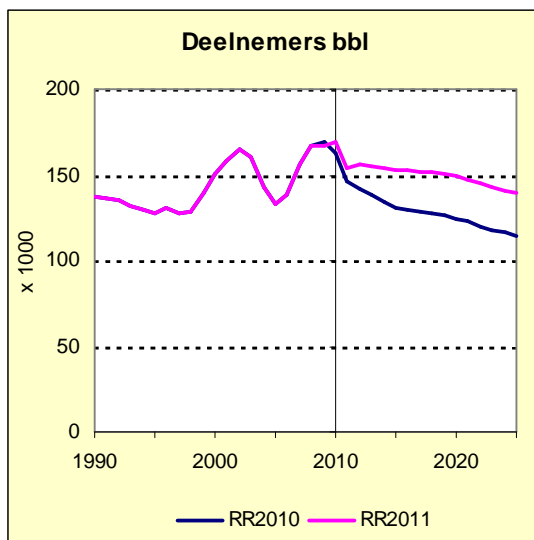
Als gevolg van de dalende vmbo-uitstroom (zie paragraaf 2.3.3) daalde het aantal deelnemers tot 1998. Daarna is dit weer toegenomen door stijgende deelname bij de oudere leeftijden. Voor de eerstkomende jaren wordt een lichte daling van het aantal mbo-deelnemers verwacht, maar na 2018 een sterkere daling als gevolg van de bevolkings-ontwikkeling.

De nieuwe raming van het aantal mbo-deelnemers is wat hoger dan de vorige raming, o.a. door de hogere bevolkingsprognose.

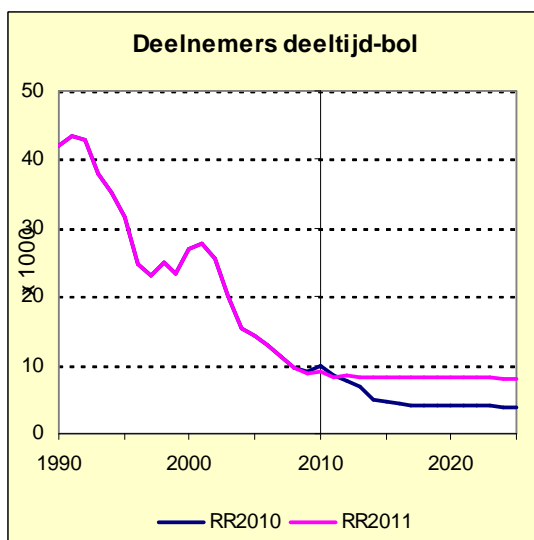
In de periode 2001-2010 is het aantal deelnemers in voltijd-bol sterk gegroeid, met uitzondering van 2007 en 2008.

De nieuwe raming van voltijd-bol deelnemers is lager dan de vorige raming door een lager aantal deelnemers dan geraamd was voor 2010/11, doordat nu rekening is gehouden met een minder sterke verschuiving van bbl en deeltijd-bol naar voltijd-bol (zie paragraaf 3.3 onder punt 3) en door het niet meer meenemen van enkele beleidseffecten (paragraaf 3.5).

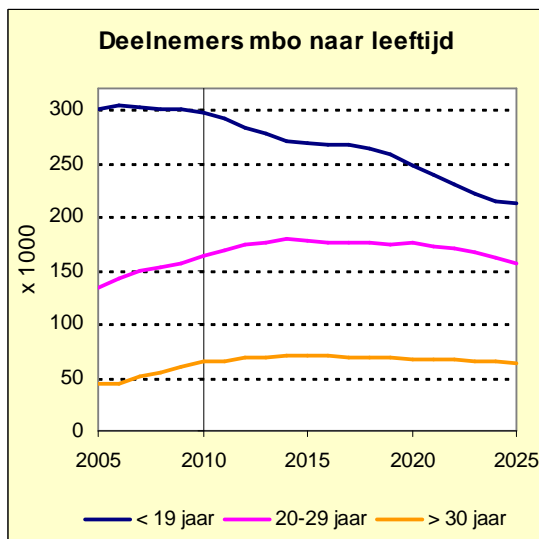
De ontwikkeling van de deelname aan bbl vertoont een duidelijke correlatie met de conjunctuur (zie paragraaf 3.3 onder punt 3). De conjunctuurgolven met toppen rond 1999 en 2007 gaan gepaard met een evenredige verhoging van het aantal bbl-deelnemers.

De nieuwe raming is aanmerkelijk hoger dan de voorgaande, door een hoger aantal deelnemers dan geraamd was voor 2010/11 en doordat nu rekening is gehouden met een minder sterke verschuiving van bbl en deeltijd-bol naar voltijd-bol (zie paragraaf 3.3 onder punt 3). Dit hangt samen met het feit dat de oploep van de werkloosheid minder sterk is dan vorig jaar nog was voorspeld.

De belangstelling voor deeltijd-bol is in de afgelopen 15 jaar sterk gedaald, maar in recente jaren is de daling niet meer zo sterk, in 2010 is het aantal bekostigde deelnemers in deeltijd-bol zelfs iets toegenomen. Voor de toekomst wordt daarom nu nog nauwelijks enige daling verwacht.

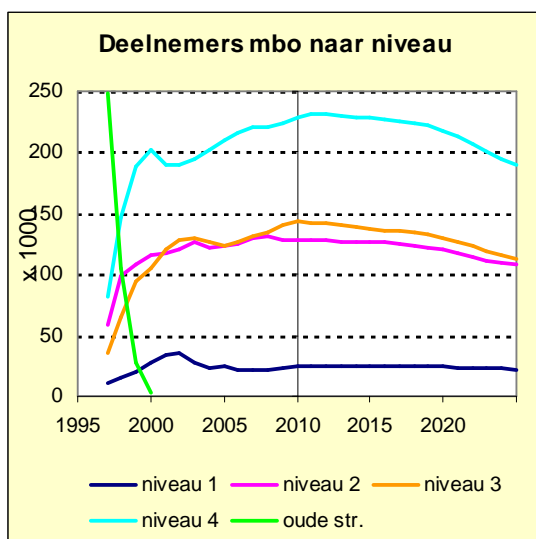
In bovenstaande grafieken is het door EL&I gefinancierde groene mbo opgenomen. Het aandeel van het groene onderwijs in 2010 bedroeg 5,7%. Naar verwachting zal dit percentage in de toekomst vrijwel constant blijven.

De gemiddelde leeftijd van een mbo-deelnemer is sterk toegenomen.

Bij de jongere deelnemers (19 jaar en jonger) zullen de aantallen naar verwachting aanzienlijk dalen, als gevolg van de neerwaartse trend in de vmbo-deelname. Dit hangt sterk samen met de hierboven beschreven verwachte daling in het aantal voltijd-bol deelnemers.

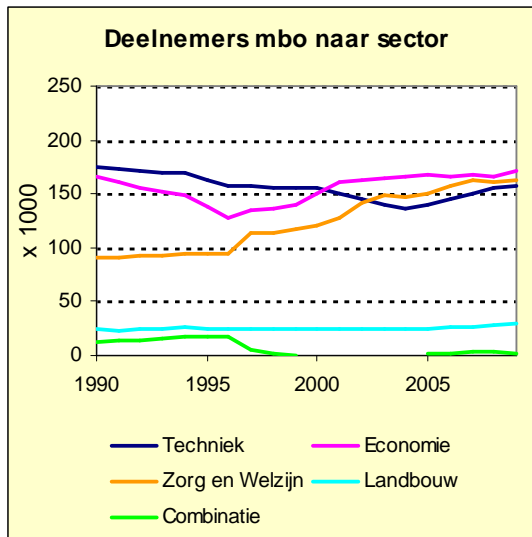
In nevenstaande figuur is nog geen rekening gehouden met mogelijke effecten van beperking in de bekostiging van 30+ deelnemers. Zonder rekening te houden met deze effecten, zal de deelname bij de oudere leeftijden naar verwachting de eerstkomende jaren nog verder groeien en nadien tot 2020 redelijk stabiel blijven.

Door de invoering van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) in 1997 is het mbo opgedeeld in 4 niveaus. De afbouw van de oude pre-WEB opleidingen heeft zich voltrokken tot het jaar 2000.

Het aantal deelnemers in de assistenten-opleidingen (niveau 1) is aanvankelijk wel gegroeid, maar vanaf 2002 is een daling ingezet die nu weer tot stilstand lijkt te komen. Sinds 2002 stijgt vooral het aantal deelnemers in niveau 4.

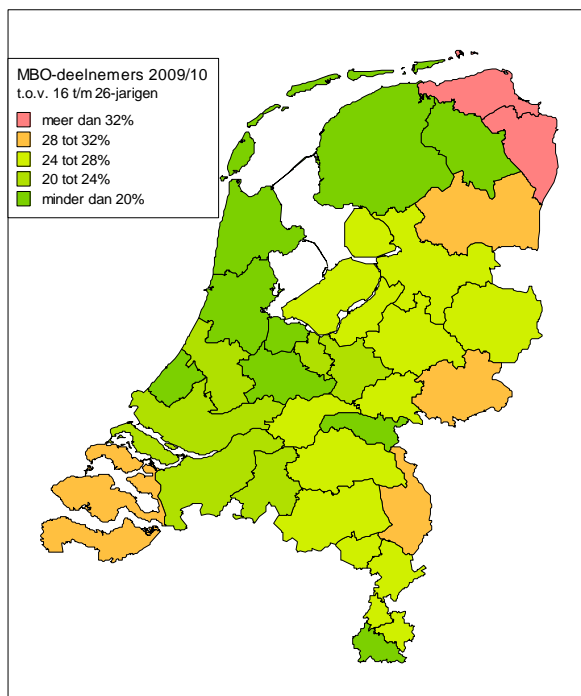
Voor de komende jaren wordt voor alle niveaus enige daling van het aantal deelnemers verwacht.

In het huidige ramingsmodel wordt nog geen onderscheid gemaakt naar sectoren in het mbo, in het nieuwe model, dat vanaf volgend jaar gebruikt wordt, zal dit onderscheid wel aanwezig zijn.

Vanaf de invoering van de WEB in 1997 is de mbo-deelname tot 2004 alleen gegroeid in de sectoren Economie en Zorg&Welzijn. De sector Techniek was in deze periode gedaald en de sector Landbouw was in deze periode vrijwel constant gebleven.

Vanaf 2004 is er ook weer een stijging in de sectoren Techniek en Landbouw.

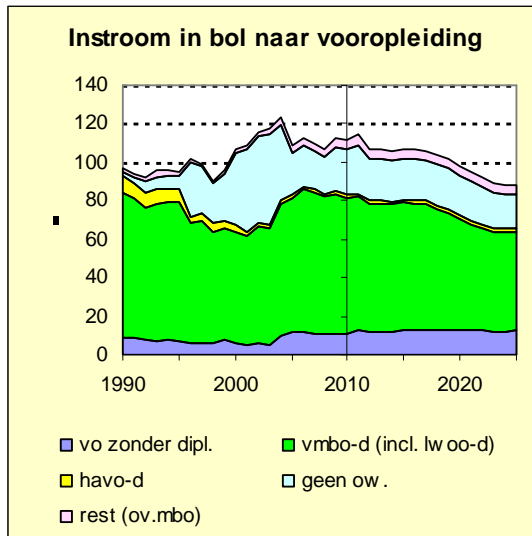
Per regio zijn er aanzienlijke verschillen in de mbo-deelname.

In nevenstaande figuur is het aantal mbo-deelnemers in 2009/10 per RPA-woonregio¹³ weergegeven als percentage van de 16-26 jarige bevolking. Opvallend is de hoge relatieve mbo-deelname in het noorden en oosten van het land. Het patroon van de regionale verschillen lijkt op dat van de regionale verschillen in de vmbo-deelname (zie paragraaf 2.3.1), dit is verklaarbaar omdat het vmbo de voedingsbron is van het mbo. Maar het is wel opmerkelijk dat de provincie Friesland relatief veel vmbo-leerlingen heeft, maar juist weinig mbo-deelnemers.

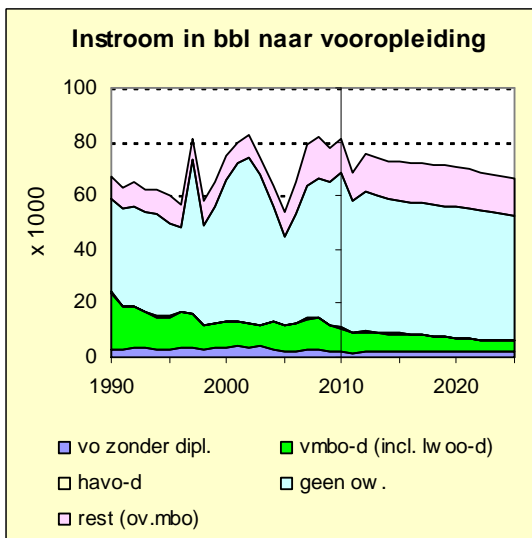
De relatieve verschillen tussen de regio's zijn i.h.a. groter dan bij het vmbo. Waarschijnlijk wordt dit veroorzaakt doordat in een aantal regio's, met name in de randstad, deze indicator verder wordt verlaagd door binnenlandse migratie van jongeren.

2.4.2. Instroom in het middelbaar beroepsonderwijs

De instroom in het mbo bestaat vooral uit directe instroom uit het vmbo en uit "zij-instroom" (indirecte instroom met vooropleiding "geen onderwijs").

Van 1990 tot 2004 is de instroom in bol toegenomen, nadien is er een daling opgetreden. Momenteel bedraagt de zij-instroom ("geen ow.") circa 20% van de totale instroom in bol¹⁴. De directe doorstroom van vmbo-gediplomeerden zal naar verwachting licht dalen doordat de totale uitstroom uit vmbo afneemt. De ongediplomeerde instroom vanuit het voortgezet onderwijs bedraagt nu circa 10.000, naar verwachting zal dit in de komende jaren nog wel iets toenemen. De stroom vanuit havo-gediplomeerden naar bol is afgenomen tot circa 1500 leerlingen per jaar, omdat nu bijna alle havisten doorstromen naar het hbo.

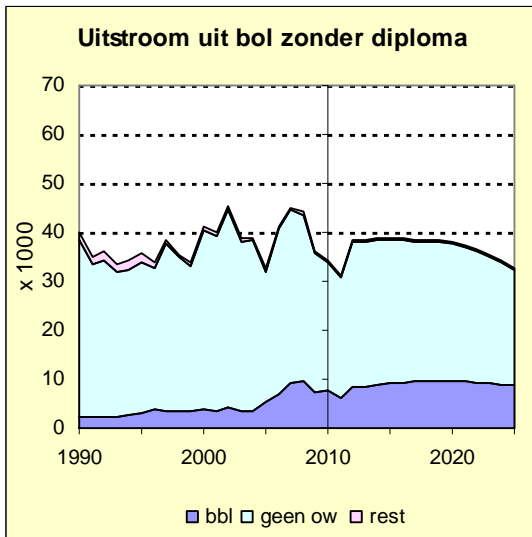
De instroom in bbl vertoont een wisselend verloop, samenhangend met de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Vergeleken met de bol-instroom bestaat de bbl-instroom voor een veel groter gedeelte uit zij-instromers. Verder wordt een bbl-opleiding vaak onderbroken en op een later tijdstip weer opgepakt. In de komende jaren zal de instroom naar verwachting licht dalen.

De instroom in deeltijd-bol is in de afgelopen jaren gedaald tot circa 6.000 deelnemers. Deze instroom bestaat bijna volledig uit zij-instroom, slechts een klein deel is afkomstig uit overig mbo.

¹⁴ Zie ook de voetnoot bij 2.3.3 aangaande de uitstroom van vmbo-gediplomeerden. In de periode 1990-2004 is de verdeling van de mbo-instroom over de verschillende herkomsten weinig betrouwbaar vanwege het ontbreken van goede gegevens m.b.t. de instroom in het mbo; waarschijnlijk was de directe instroom van vmbo-gediplomeerden in bol en bbl veel groter dan hier is afgebeeld en de zij-instroom veel kleiner.

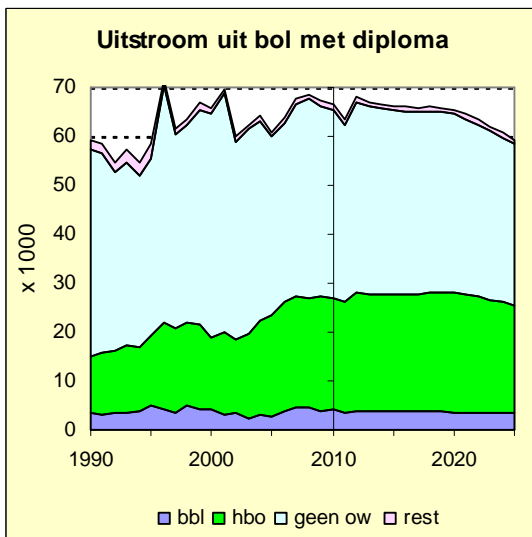
2.4.3. Uitstroom uit het middelbaar beroepsonderwijs

De laatste jaren is het aantal deelnemers dat succesvol de opleiding met een diploma afsluit toegenomen. Circa 70% van de totale uitstroom heeft in de laatst gevolgde opleiding een diploma behaald¹⁵.

Het overgrote deel van de ongediplomeerde uitstroom uit bol verlaat het onderwijs. Dit hoeft echter geen definitieve uitstroom te zijn, als men op een later moment als zij-instromer weer instroomt in het onderwijs. Over studie-onderbrekingen binnen het mbo zal in de komende jaren meer informatie beschikbaar komen.

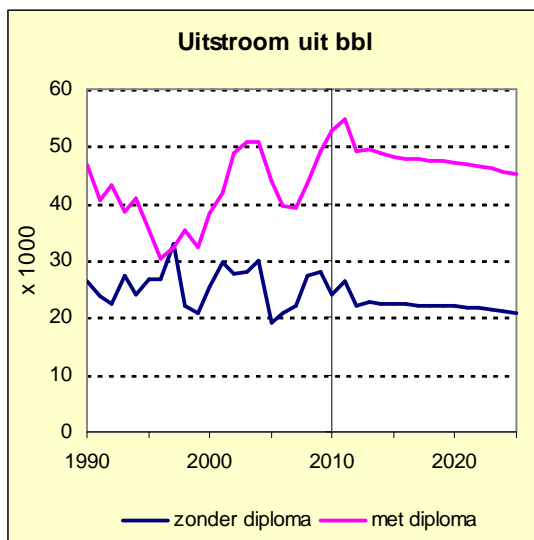
In de afgelopen jaren is een toenemend deel van het bol-opleidingstraject overgestapt naar een bbl-opleiding, voor de toekomst wordt hier nauwelijks verdere groei verwacht.

De gediplomeerde uitstroom uit bol is in de afgelopen jaren in beperkte mate toegenomen. Een toenemend deel van de bol-gediplomeerden kiest direct voor een vervolgopleiding in het hbo, dit geldt reeds voor 31%.

Feitelijk kunnen echter niet alle gediplomeerden doorstromen naar hbo, maar alleen degenen met een diploma van een niveau 4 opleiding. Van alle bol-gediplomeerden op niveau 4 stroomt nu al meer dan de helft direct door naar het hbo.

¹⁵ Deze 70% geldt voor het totale mbo; op het niveau van de leerwegen (voltijd-bol, bbl en deeltijd-bol), d.w.z. inclusief de stromen tussen de leerwegen, is dit percentage iets lager, namelijk ca. 67%.

Voor bbl houdt vanaf 1998 de gediplomeerde uitstroom ongeveer gelijke tred met de ongediplomeerde uitstroom. Vanuit de bbl wordt nauwelijks overgestapt naar een bol-traject. Slechts heel weinig bbl-gediplomeerden op niveau 4 stromen door naar het hbo.

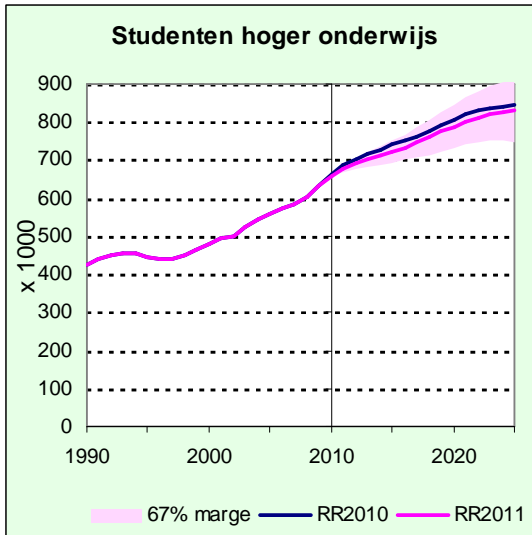
De uitstroom uit deeltijd-bol omvat momenteel ruim 5.000 deelnemers; evenals bij voltijd-bol en bbl, heeft ongeveer tweederde van deze uitstromende deelnemers een diploma behaald in de laatst gevolgde opleiding. Net als bij bbl bestaat vrijwel de gehele uitstroom uit schoolverlaters.

2.5. Hoger onderwijs

2.5.1. Ontwikkelingen totaal en per onderwijssoort

Alle hieronder gepresenteerde cijfers zijn inclusief langstudeerders.

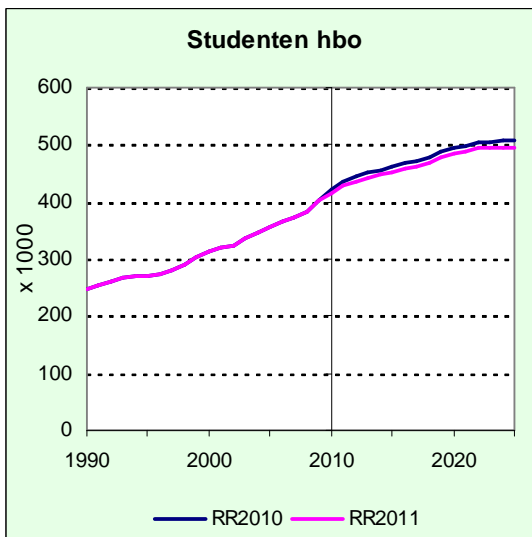
Het aantal studenten in het hoger onderwijs is reeds lange tijd aan het stijgen, dit geldt voor zowel hbo als wo. Deze langdurige groei wordt grotendeels veroorzaakt door het feit dat steeds meer leerlingen binnen het voorgezet onderwijs kiezen voor havo/vwo (zie par. 2.3.1).

De stagnatie in de groei die rond 1995 is opgetreden doet zich vooral voor bij het wo. Sinds 1997 is het totaal aantal ho-studenten met 195.000 gegroeid tot ruim 655.000 in 2010 (inclusief het door EL&I gefinancierde hbo en wo).

De nieuwe raming is iets lager dan de oude raming doordat de instroom in 2010 iets minder was dan eerder verwacht.

In 2025 zal het aantal ho-studenten naar verwachting zijn toegenomen tot circa 830.000.

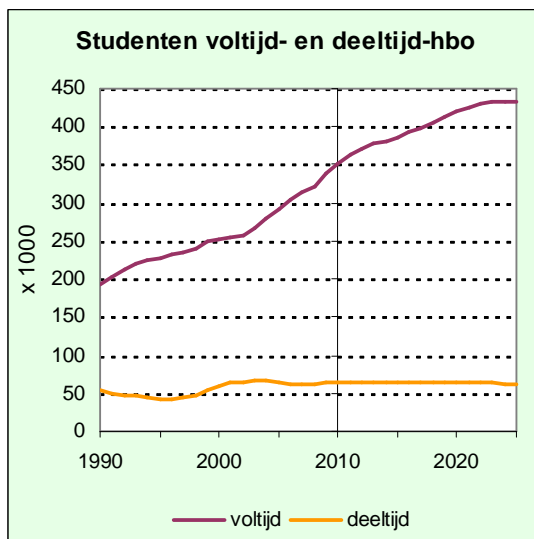
Het hbo groeit vooral door de voortdurend stijgende directe instroom vanuit havo. Ook de directe instroom uit bol en de indirecte instroom zorgen voor verdere groei.

Naast de stijging van de instroom speelt ook een toename van de gemiddelde verblijfsduur een rol¹⁶.

Op totaalniveau is de nieuwe hbo-raming iets lager dan de vorige raming, vanwege de lagere instroom dan geraamd was in 2010, zowel bij voltijd- als bij deeltijd-hbo.

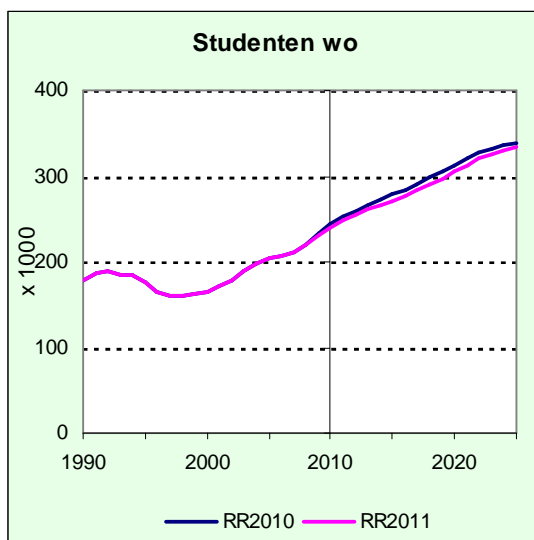
De ontwikkelingen van voltijd- en deeltijd-hbo verlopen geheel verschillend, zoals blijkt uit de volgende grafiek.

¹⁶ Zie bijvoorbeeld Kerncijfers OCW 2006-2010: van 2006 tot 2010 is de verwachte verblijfsduur van afgestudeerden in het hbo toegenomen van 4,5 naar 4,7 jaar. Uit CBS-statistiek m.b.t. studievoortgang volgt eveneens een stijging van de gemiddelde verblijfsduur.

De groei van voltijd-hbo zet zich naar verwachting gestaag voort, van ruim 350.000 in 2010 naar 430.000 in 2025. De belangrijkste oorzaak voor deze groei is de toenemende deelname aan havo en de daaruit voortvloeiende groei van de instroom. Verder wordt de groei nog enigszins versterkt door toename van de gemiddelde verblijfsduur.

Deeltijd-hbo ligt nu op een niveau van ruim 65.000 studenten, in de komende jaren zal dit vrijwel constant blijven. In de periode 1995-2003 is de deelname aan deeltijd-hbo gegroeid, mogelijk samenhangend met de gunstige arbeidsmarkt, maar sinds 2003 is de belangstelling voor deeltijd-hbo weer wat gedaald.

Rond 1995 zijn de studentenaantallen in het wo gedaald. Mede door maatregelen op het studiefinancieringsterrein is de verblijfsduur afgenomen en ook de instroom vanuit hbo gedaald.

Vanaf 2000 zijn de aantallen weer aan het stijgen als gevolg van toenemende deelname aan vwo en het feit dat vwo-gediplomeerden meer voor wo zijn gaan kiezen in plaats van voor hbo. Verder is de instroom van hbo-gediplomeerden weer toegenomen.

Evenals bij hbo is ook de nieuwe raming van wo iets lager dan de vorige raming, vanwege het feit dat er in 2010 iets minder studenten zijn geteld dan was geraamd, met name bij hogerejaars.

2.5.2. Ontwikkelingen per sector

In de periode 1990-2010 is het aantal hbo-studenten met ruim 70% toegenomen, in het wo bedroeg de groei bijna 33%.

Tussen de sectoren (CROHO-onderdelen) binnen hbo en wo bestaan echter grote verschillen. Sommige sectoren vertonen een veel grotere groei dan andere, ook zijn er enkele sectoren waar de studentenaantallen zijn gedaald. De prognose houdt met deze verschillende ontwikkelingen slechts in beperkte mate rekening¹⁷.

Studenten hbo per sector (x 1000)

	1990	2000	2005	2010	2020
pabo	16,0	29,7	35,1	27,9	29,3
ov.onderwijs	35,2	28,5	35,9	41,8	46,1
techniek	52,0	56,9	57,4	66,0	77,5
gezondheid	21,8	25,2	29,8	36,7	44,9
economie	62,4	104,0	124,0	152,7	179,3
gedrag&m.	27,3	44,9	49,3	64,5	77,1
taal&cultuur	18,3	14,6	16,1	17,7	19,2
groen	9,1	8,1	8,4	8,9	10,1

In het hbo komt de groei voor het grootste deel uit de sectoren Economie en Gedrag & Maatschappij, deze zijn in de periode 1990-2010 met resp. 145 en 136% toegenomen. In de sector Economie zit nu 37% van het aantal hbo-studenten.

In de sector Techniek zijn de aantallen sinds 1990 wel gegroeid, maar het aandeel van de technische studies in het totale hbo is tot 2005 gedaald; vanaf 2005 is het vrijwel constant op 16%.

In de sector Onderwijs (lerarenopleidingen) is er in de negentiger jaren vrijwel geen groei geweest, de groei begint hier pas vanaf 1999. Vanaf 2007 is de pabo echter weer dalende.

Studenten wo per sector (x 1000)

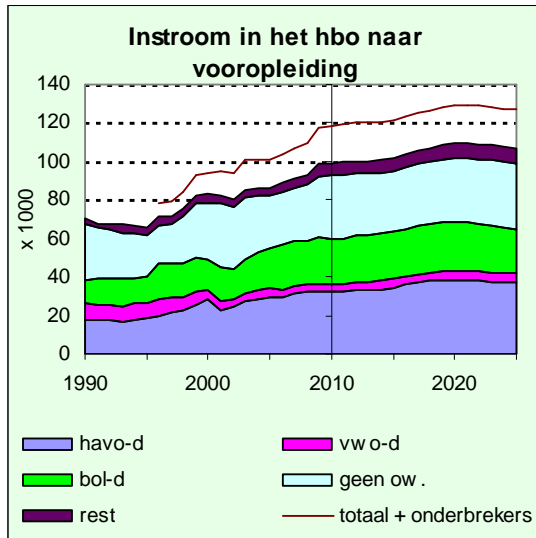
	1990	2000	2005	2010	2020
natuur	13,8	12,1	14,7	19,2	25,6
techniek	26,0	24,1	26,2	29,9	36,7
gezondheid	17,6	20,3	26,7	31,1	39,0
economie	27,6	27,4	32,4	38,9	51,5
recht	29,4	24,1	25,9	28,3	32,6
gedrag&m.	30,1	32,0	43,6	49,8	63,7
taal&cultuur	29,6	20,8	29,3	34,9	42,1
onderwijs	0,4	0,7	1,1	1,6	2,6
groen	6,4	3,7	4,5	6,5	11,2

In bijna alle wo-sectoren is de invloed van studiefinancieringmaatregelen (met name de prestatiebeurs) zichtbaar geweest als een vermindering van studentenaantallen rond 1995. Momenteel nemen echter alle sectoren weer toe. Bij Gezondheid speelt de verruiming van de numerus fixi een belangrijke rol.

¹⁷ In de prognose van studentenaantallen per sector wordt gerekend met een instroomtrend die slechts weinig verschilt tussen de sectoren: alleen voorzover het patroon van vooropleidingen uiteenloopt per sector, kunnen de instroomtrends per sector van elkaar verschillen. De sector Groen wordt echter geheel apart geraamd en daar kan de instroomtrend in de prognose dus substantieel afwijken van de andere sectoren.
Een in 2009 uitgevoerde analyse heeft aangetoond dat het verdisconteren van de profielen in de havo/vwo-diplomerings en in de doorstroom naar hoger onderwijs nog niet leidt tot verbetering van de sector-specifieke instroomprognose in hbo en wo. Deze analyse zou herhaald moeten worden, waarbij ook de sector-specifieke doorstroom tussen mbo en hbo in beeld moeten worden gebracht.

2.5.3. Instroom in het hoger onderwijs

In 2010 zijn in het hbo 99.000 studenten voor het eerst ingestroomd in de initiële fase (bachelor-opleidingen). Daarnaast zijn er bijna 20.000 studie-onderbrekers¹⁸ die al eerder in het hbo waren ingeschreven (maar niet in het voorgaande jaar) opnieuw ingestroomd. Na de sterke groei van de instroom in 2009, is de instroom in 2010 vrijwel gelijk gebleven.

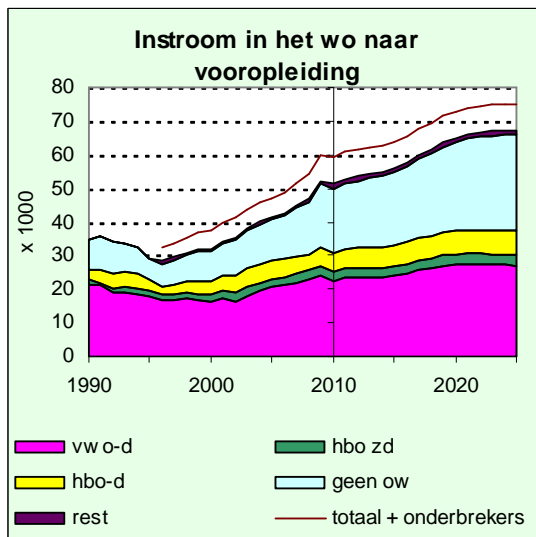
De groei van de hbo-instroom in de loop der jaren komt uit alle vooropleiding-categorieën. De enige uitzondering hierop vormen de vwo-gediplomeerden (vwo-d), die meer dan voorheen naar wo zijn doorgestroomd in plaats van naar hbo.

De categorie "geen ow" (indirecte instroom, buitenlands diploma, etc.) gaat voor ongeveer een kwart naar deeltijd-hbo.

De rest-categorie bestaat voor ongeveer de helft uit wo-uitvallers.

Voor de toekomst wordt nog een verdere groei verwacht, vooral de directe instroom vanuit havo zal nog verder toenemen.

Voor de instroom van studie-onderbrekers, die in het verleden sterk is gegroeid, wordt geen toename meer verwacht.

In het wo zijn in 2010 circa 51.500 studenten voor het eerst ingestroomd. Daarnaast zijn er ruim 8.000 studie-onderbrekers opnieuw ingestroomd. Ten opzichte van 2009 is de instroom licht gedaald, dit houdt verband met het feit dat er in 2010 tijdelijk minder vwo-gediplomeerden waren.

Vanaf 1998 was de instroom in het wo weer aan het toenemen, door verruiming in de studiefinanciering. Deze toename had vooral betrekking op de doorstroom van hbo-gediplomeerden naar het wo.

De recente groei van de wo-instroom kwam vooral voort uit meer directe instroom van vwo-gediplomeerden en uit de categorie "geen ow" (indirecte instroom, buitenlands diploma, colloquium doctum, etc.).

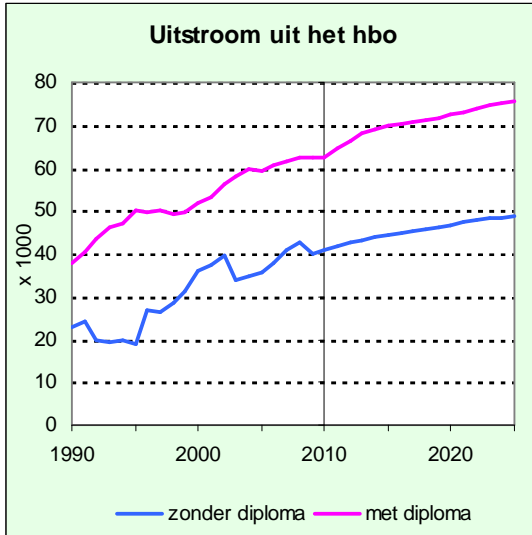
Evenals bij hbo wordt ook bij wo wel verdere groei van de instroom (exclusief studieonderbrekers) verwacht, en bij studie-onderbrekers wordt geen verdere groei meer verwacht.

18 Bij studieonderbrekers gaat het om hbo/wo-studenten die in het voorgaande jaar niet in hbo/wo waren ingeschreven, maar wel reeds in eerdere jaren. Het gaat vooral om mensen die eerst gestudeerd hebben, daarna gewerkt hebben, en nadien weer opnieuw zijn gaan studeren.

In de periode 1996-2010 is de instroom van studieonderbrekers in het hbo sterk gegroeid van 7.000 naar bijna 20.000. De prognose van deze instroomcategorie wordt constant verondersteld op de laatste realisatie, d.w.z. 20.000 per jaar. In het wo is in deze periode de instroom van studieonderbrekers gegroeid van 4.000 naar ruim 8.000. Ook hier wordt verwacht dat deze instroomcategorie op hetzelfde niveau blijft als de laatste realisatie, d.w.z. 8.000 per jaar.

2.5.4. Uitstroom uit het hoger onderwijs

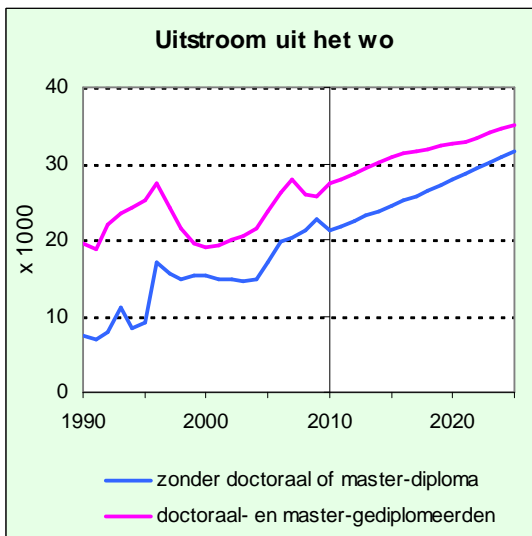
De jaarlijkse uitstroom uit het hbo is gegroeid van 60.000 in 1990 naar ruim 100.000 in 2010. Deze ontwikkeling geeft uiteraard met vertraging de ontwikkeling weer van de instroom (inclusief studie-onderbrekers).

De uitstroom zonder diploma¹⁹ vertoont in grote lijnen dezelfde ontwikkeling als de uitstroom van gediplomeerden, maar er is wel sprake van een zeker faseverschil.

Van de voltijd hbo-gediplomeerden stroomt nu 12% direct door naar het wo, maar ook van de ongediplomeerde uitstroom uit voltijd-hbo gaat circa 10% naar het wo.

In 2010 verlieten ongeveer 49.000 studenten het wo. In 1990 bedroeg dit aantal nog 27.000.

De invoering van de prestatiebeurs heeft in het wo geleid tot een uitstroompiek in 1996. Nadien is de uitstroom zonder diploma²⁰ gestegen als gevolg van de vanaf 1995 opgetreden instroomstijging.

Deze werkt ook door in de uitstroom met (doctoraal of master-)diploma. Rond 2006 is er een extra stijging geweest die waarschijnlijk verband houdt met de invoering van de bachelor-master structuur.

Bijna 20% van de uitstroom zonder diploma stroomt direct door naar hbo.

¹⁹ De uitstroom zonder/met diploma heeft betrekking op laatstgenoten onderwijs; als een student dus binnen het hbo al een diploma behaald heeft, maar daarna nog een hbo-opleiding zonder diploma heeft afgesloten, dan wordt hij/zij hier als uitstroom zonder diploma geteld.

²⁰ Diploma is hier: doctoraal- of master-diploma. Uitstroom van wo bachelor-gediplomeerden die niet direct doorstromen naar de masterfase wordt hier dus tot de uitstroom zonder diploma gerekend. In volgende ramingen zal bij wo de bachelor-diplomerings apart in beeld worden gebracht.

Hoofdstuk 3 De opbouw van de raming

De jaarlijkse opbouw van de raming volgt onderstaand schema:

- a) $RR..(\text{standaard}) = \text{de raming met verwerking van de veranderingen zoals beschreven in Hoofdstuk 4, maar zonder enige correctie};$
- b) $RR..(\text{autonoom}) = RR..(\text{standaard}) + \text{technische correcties};$
- c) $RR..(\text{lector}) = RR..(\text{autonoom}) + \text{beleidseffecten die modelmatig verwerkt zijn};$
- d) $RR..(\text{begroting}) = RR..(\text{lector}) + \text{beleidsmatige en/of technische correcties die nog toegevoegd moeten worden om aan te sluiten bij de nieuwe begroting}.$

3.1 Toelichting op de standaardraming

RR2011 (standaard) is een raming waarbij de standaardmethodiek zonder enige correcties wordt toegepast. Deze methodiek wordt verder toegelicht in paragraaf 4.1.

Dezelfde modelinstelling is gehanteerd als in de voorgaande ramingen RR98 t/m RR2010. Dit betekent dat strategische coëfficiënten zijn geëxtrapoleerd met een historische tijdbasis van 12 jaar; voor RR2011 betekent dit extrapolatie over de periode 1999 t/m 2010.

Raming van vavo-leerlingen in het vo

Voor vavo-leerlingen aan vo-scholen is vanwege de korte historie een aparte raming gemaakt, buiten het ramingsmodel om.

Vorig jaar werd nog uitgegaan van een groei naar een plafond van 8.600 in 2010/11 en volgende jaren.

Omdat het aantal in 2010/11 nog slechts met 300 is gegroeid tot 8.000 leerlingen, is nu de raming voor de volgende jaren verlaagd tot een constant niveau van 8.000 leerlingen.

3.2 RR2011 (standaard)

	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
bao	1553,0	1547,8	1541,0	1525,4	1510,1	1492,9	1476,0	1458,7	1445,7	1437,0
sbao	44,1	43,3	42,9	42,4	41,5	40,6	40,0	39,4	38,8	38,3
so-wec	34,4	34,4	34,4	34,3	33,9	33,6	33,2	32,9	32,6	32,5
vso-wec	31,9	33,5	34,6	35,2	35,5	35,8	35,9	36,0	36,1	36,1
totaal po	1663,4	1659,0	1652,8	1637,2	1621,0	1602,9	1585,1	1567,0	1553,1	1543,9
vo-gemee	325,8	328,9	334,9	342,1	348,7	351,8	351,3	348,1	341,9	333,0
vmbo34	153,3	149,5	146,7	146,0	147,1	148,6	149,3	148,3	145,4	141,2
havovwo3	82,6	83,3	83,6	86,0	87,7	91,3	93,4	95,6	96,1	97,0
vo-2	227,5	229,7	232,3	232,4	233,9	237,7	245,0	252,5	259,6	264,1
lwoo	86,6	86,3	85,8	86,0	86,7	87,6	88,3	88,3	87,7	86,5
pro	26,9	26,8	26,6	26,2	25,9	25,8	25,7	25,6	25,6	25,4
vavo	6,8	7,7	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
totaal vo	909,4	912,1	917,9	926,7	937,9	950,8	960,8	966,3	964,1	955,2
bol	313,1	321,9	329,0	329,8	328,1	326,0	323,5	322,4	321,7	321,0
bbl	156,9	155,4	157,5	158,5	159,9	161,2	162,2	162,8	163,0	163,0
dt-bol	9,6	8,8	9,0	9,0	8,7	8,0	6,5	3,5	2,5	2,1
totaal mbo	479,6	486,1	495,5	497,3	496,7	495,2	492,1	488,8	487,3	486,0
hbo	314,5	331,2	344,1	354,4	362,5	368,4	373,2	377,8	382,9	388,5
wv hbo-1	82,9	88,1	88,4	88,9	89,7	90,0	90,7	91,8	93,4	94,9
dt-hbo	60,5	62,7	63,2	63,4	63,5	63,6	63,6	63,6	63,5	63,4
wv dt-hbo-1	13,3	13,8	13,2	13,1	13,0	13,0	12,9	12,8	12,7	12,6
totaal hbo	375,0	393,9	407,3	417,8	426,1	432,0	436,8	441,4	446,4	451,9
wo	214,0	226,0	233,7	241,2	248,1	254,1	259,2	264,5	270,0	276,3
wv wo-1	45,5	50,1	49,5	50,9	52,0	52,7	53,3	54,9	56,4	58,5
vboa	18,2	17,5	17,4	17,7	17,9	18,2	18,2	18,1	17,7	17,1
lwooa	13,8	13,0	12,4	12,0	12,0	12,1	12,3	12,3	12,3	12,1
bola	16,9	17,7	18,7	18,4	17,4	16,2	14,9	13,8	12,9	12,1
bbla	10,2	11,7	11,5	11,5	11,6	11,6	11,6	11,6	11,6	11,5
hao	7,9	8,5	8,9	9,2	9,5	9,6	9,6	9,6	9,5	9,4
woa	5,2	5,7	6,5	7,1	7,7	8,2	8,7	9,1	9,6	10,0

3.3 Toelichting op de technische correcties

Een standaardmethodiek vormt de basis voor de Referentieraming. Deze methodiek is voor alle schoolsoorten gelijk. Voorafgaande aan de verwerking van de nieuwste telgegevens is deze standaardmethodiek vastgesteld. Het kan noodzakelijk blijken om ten opzichte van deze standaardmethodiek met enige bijstellingen te komen. Deze bijstellingen worden hieronder toegelicht.

Technische correcties zijn toegepast als de standaardmethodiek door discontinuïteiten in de gegevens (zoals trendbreuken, stelselwijzigingen) niet zonder meer mag worden toegepast. Twee correcties kunnen eigenlijk als standaardcorrecties worden opgevat:

- standaardcorrecties "leerplicht" (1);
- standaardcorrectie "trend niet naar 0 en niet naar 100%" (2).

1. Standaardcorrectie: trends in de leerplicht "harder" meenemen (conform RR2010)

Evenals in RR2010 is de standaardmethodiek gewijzigd voor leerplichtig onderwijs. De trends worden hier met een hoger gewicht meegenomen dan in de standaardraming. De effecten van deze wijziging zijn:

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
bao	0,3	0,6	1,1	1,6	2,0	2,4	2,7
sbao	-0,2	-0,5	-0,9	-1,4	-1,9	-2,5	-3,0
so-wec	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
vso-wec	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	0,3	0,6
totaal po	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
vo-geme	-0,1	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3
vmbo34	-0,9	-2,7	-4,3	-5,5	-6,3	-6,8	-7,0
havovwo3	0,9	1,9	2,6	3,2	3,7	4,0	4,0
vo-2	0,0	0,8	2,5	4,4	6,2	7,5	8,4
lwoo	0,2	0,5	0,9	1,5	2,1	2,7	3,1
pro	-0,1	-0,2	-0,5	-0,8	-1,2	-1,7	-2,1
totaal vo	0,1	0,3	1,3	3,0	4,6	5,8	6,6
bol	0,0	0,0	-0,6	-1,8	-3,3	-4,9	-6,4
bbl	0,0	0,0	-0,1	-0,4	-0,7	-0,9	-1,2
dt-bol	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
totaal mbo	0,0	0,0	-0,7	-2,2	-4,0	-5,8	-7,5
hbo	0,0	0,0	0,0	0,1	0,4	0,8	1,3
wv hbo-1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	0,4	0,5
dt-hbo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
wv dt-hbo-1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
totaal hbo	0,0	0,0	0,0	0,1	0,4	0,8	1,3
wo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,6	1,2
wv wo-1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,5	0,7
vboa	-0,1	-0,4	-0,7	-1,1	-1,5	-1,9	-2,1
lwooa	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2
bola	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1
bbla	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
hao	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
woa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

2. Standaardcorrectie: niet naar 0 en niet naar 100% (conform RR2010)

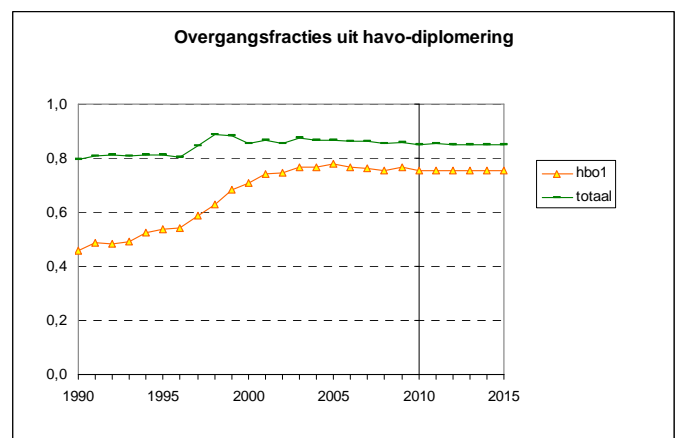
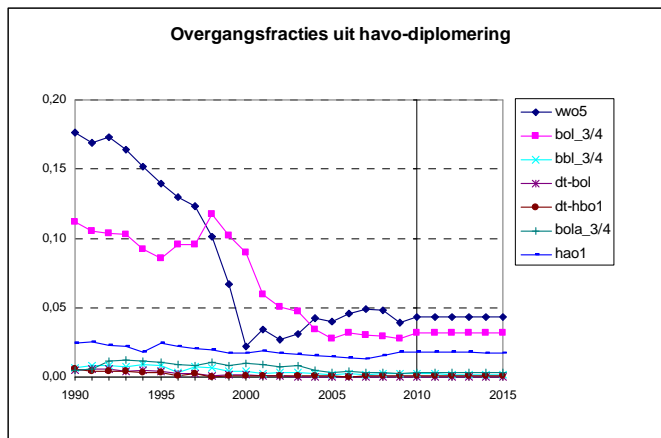
De extrapolatie van trends uit het verleden kan als resultaat opleveren dat de overgangsfractionen in de prognose naar 0% of 100% gaan. In deze gevallen is in de raming gecorrigeerd, door de betreffende overgangsfractionen constant te laten op de laatst gerealiseerde waarde. Voor RR2011 is dit de (geschatte) waarde voor 2010.

In de volgende gevallen is deze stabilisatie op het niveau van 2010 nodig in RR2011 voor overgangsfractionen die anders naar 0 zouden gaan:

- vanuit vmbo-gediplomeerden naar bola en bbla;
- vanuit havo-gediplomeerden naar voltijd-bol 3/4;
- vanuit vwo-gediplomeerden naar voltijd-hbo en hao;
- vanuit bol 3/4-gediplomeerden naar hao;
- vanuit geen onderwijs naar deeltijd-bol.

In deze gevallen is ervoor gezorgd dat het totaal van alle directe doorstroom naar vervolgonderwijs niet wordt aangetast. Dit wordt bereikt door alle andere overgangsfractionen vanuit een bepaalde herkomst pro rato iets te verlagen.

Bijvoorbeeld bij de herkomst havo-gediplomeerden: tezamen met bovenstaande correctie havo-gediplomeerden naar voltijd bol 3/4 zou de totale directe doorstroom naar vervolgonderwijs toenemen van in totaal 85% nu naar 87% in 2017. Evenals in RR2010 worden nu de andere overgangsfractionen met herkomst "havo-gediplomeerden" zodanig aangepast dat het totaal van deze fractionen constant blijft op het niveau van het laatste historische jaar, aangezien de laatste jaren de fractie om en nabij de 85 procent zit²¹.

Bij vwo-gediplomeerden zou de fractie die direct doorstroomt naar vervolgonderwijs eveneens toenemen, van 85% nu naar 89% in 2017 (vooral als gevolg van het constant houden van de overgangsfractionen vwo-hbo). Hier wordt nu op dezelfde wijze gecorrigeerd als bij havo-gediplomeerden, dit heeft uiteraard een negatief effect op de instroom in wo.

21 Dit niveau van 85% komt overeen met het reeds vanaf 1990 (en ook in de raming) vrijwel constante niveau) bij vwo-gediplomeerden. Er is geen reden om te veronderstellen dat de fractie directe doorstroom vanuit havo-gediplomeerden nog zal uitstijgen boven het niveau van vwo-gediplomeerden.

Dit leidt tot de volgende bijstelling in aantallen:

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
vso-wec	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3
totaal po	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3
vmbo34	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
vo-2	-0,1	-0,3	-0,5	-0,7	-0,9	-1,2	-1,3
Totaal vo	0,0	-0,1	-0,1	-0,3	-0,5	-0,7	-0,8
Bol	-0,7	-1,7	-2,6	-3,3	-3,7	-3,9	-4,1
Bbl	-0,1	-0,2	-0,3	-0,2	-0,1	0,1	0,5
dt-bol	0,2	0,5	1,3	2,9	5,8	6,8	7,3
Totaal mbo	-0,7	-1,4	-1,6	-0,6	2,0	3,1	3,7
Hbo	0,0	0,1	0,2	0,1	-0,1	-0,3	-0,2
wv hbo-1	0,0	0,1	0,1	-0,1	-0,2	-0,1	0,1
dt-hbo	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3
wv dt-hbo-1	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Totaal hbo	0,0	0,1	0,1	0,0	-0,3	-0,5	-0,4
Wo	-0,1	-0,4	-0,8	-1,5	-2,4	-3,4	-4,7
wv wo-1	-0,1	-0,3	-0,5	-0,7	-1,0	-1,3	-1,6
Bola	0,5	1,4	2,4	3,4	4,3	5,2	5,8
Bbla	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	0,0
Hao	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,4	0,5
Woa	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,2

3. Correctie voor invloed van de conjunctuur

Een analyse van OCW op de ontwikkeling van leerlingen-aantallen²² toonde aan dat er weinig correlatie te bespeuren is tussen werkloosheid en onderwijsdeelname op macro-niveau. Wél bleek binnen het mbo in de afgelopen 25 jaar een zeer duidelijke correlatie te bestaan tussen werkloosheid en (met 1 jaar vertraging) het aandeel van voltijd-bol binnen het mbo.

Dit leidde tot het volgende model:

$$v = a + b.t + c.w(t-1)$$

met v = procentueel aandeel voltijd in de onderwijsdeelname
 t = jaar
 $w(t-1)$ = werkloosheidspercentage in het vorige jaar

In RR2010 (met gerealiseerde aantallen t/m 2009) leidde dit tot de volgende optimale parameterwaarden: $a = 43,032$, $b = 0,522$ en $c = 2,040$. Er is dus een autonome trend die leidt tot een jaarlijks met ca. 0,52% groeiend aandeel voltijd-bol. Bovenop deze trend is er een conjunctuur-effect: 1 procentpunt meer werkloosheid leidt tot ca. 2% meer voltijd-bol (t.o.v. totaal mbo).

Voor de werkloosheids-ontwikkeling werd toen uitgegaan van de decemberraming 2009 van het Centraal Planbureau: 5% werkloosheid in 2009 en 6,5% in 2010. Volgens het hierboven omschreven leidde dit tot de volgende correctie op de mbo-aantallen:

22 Zie notitie ALS07.04

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16 e.v.
bol	5,3	21,0	22,8	24,6	26,0	27,8
bbl	-5,1	-19,8	-21,5	-23,3	-24,9	-26,7
dt-bol	-0,3	-1,2	-1,2	-1,3	-1,1	-1,1
bola	0,3	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6
bbla	-0,3	-1,2	-1,3	-1,4	-1,5	-1,6

Een herijking van bovenstaand model met de gerealiseerde aantallen t/m 2010 leidt slechts tot een lichte bijstelling van de parameterwaarden: $a = 43,025$, $b = 0,524$ en $c = 2,038$. Inmiddels zijn de verwachtingen omtrent stijgende werkloosheid bijgesteld. In de nieuwe decemberraming van het Centraal Planbureau wordt uitgegaan van 5,5% werkloosheid in 2010 en 5% in 2011. Dit leidt tot een nieuwe correctie op de mbo-aantallen in RR2011:

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18 e.v.
bol	15,8	15,1	17,1	19,0	20,2	21,2	21,9
bbl	-14,9	-14,2	-16,2	-17,9	-19,1	-20,0	-20,7
dt-bol	-0,9	-0,8	-0,9	-1,0	-1,1	-1,2	-1,2
bola	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2	1,3	1,3
bbla	-0,9	-0,9	-1,0	-1,1	-1,2	-1,3	-1,3

3.4 RR2011 (autonoom)

De standaardraming aangevuld met enige technische correcties leidt tot de autonome raming, RR2011 (autonoom). Dit is de raming nog zonder de beleidseffecten.

RR2011 (autonoom)

	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
bao	1553,0	1547,8	1541,0	1525,7	1510,7	1494,1	1477,6	1460,7	1448,0	1439,7
sbao	44,1	43,3	42,9	42,1	41,0	39,8	38,6	37,5	36,3	35,3
so-wec	34,4	34,4	34,4	34,2	33,9	33,6	33,2	32,8	32,5	32,4
vso-wec	31,9	33,5	34,6	35,1	35,3	35,5	35,7	35,9	36,1	36,4
totaal po	1663,4	1659,0	1652,8	1637,1	1621,0	1602,9	1585,0	1566,9	1553,0	1543,8
vo-gemee	325,8	328,9	334,9	342,1	348,6	351,9	351,5	348,3	342,0	333,3
vmbo34	153,3	149,5	146,7	145,2	144,6	144,6	144,0	142,3	139,0	134,5
havovwo3	82,6	83,3	83,6	86,8	89,7	94,0	96,7	99,3	100,1	101,0
vo-2	227,5	229,7	232,3	232,3	234,4	239,7	248,7	257,7	265,9	271,2
lwoo	86,6	86,3	85,8	86,2	87,2	88,5	89,8	90,5	90,4	89,6
pro	26,9	26,8	26,6	26,1	25,6	25,3	24,9	24,4	24,0	23,4
vavo	6,8	7,7	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
totaal vo	909,4	912,1	917,9	926,8	938,1	951,9	963,6	970,5	969,2	961,0
bol	313,1	321,9	329,0	344,8	341,5	339,9	337,4	335,6	334,0	332,4
bbl	156,9	155,4	157,5	143,5	145,4	144,7	143,7	142,9	142,2	141,5
dt-bol	9,6	8,8	9,0	8,3	8,4	8,4	8,3	8,2	8,2	8,2
totaal mbo	479,6	486,1	495,5	496,6	495,3	493,0	489,3	486,8	484,5	482,1
hbo	314,5	331,2	344,1	354,4	362,7	368,5	373,4	378,1	383,5	389,6
wv hbo-1	82,9	88,1	88,4	88,9	89,8	90,0	90,7	91,9	93,7	95,5
dt-hbo	60,5	62,7	63,2	63,4	63,5	63,6	63,6	63,5	63,3	63,1
wv dt-hbo-1	13,3	13,8	13,2	13,1	13,0	13,0	12,8	12,7	12,6	12,5
totaal hbo	375,0	393,9	407,3	417,8	426,2	432,1	436,9	441,6	446,8	452,8
wo	214,0	226,0	233,7	241,1	247,7	253,2	257,7	262,3	267,2	272,9
wv wo-1	45,5	50,1	49,5	50,8	51,7	52,2	52,6	54,0	55,6	57,6
vboa	18,2	17,5	17,4	17,6	17,6	17,4	17,0	16,5	15,8	15,0
lwooa	13,8	13,0	12,4	12,0	12,0	12,1	12,2	12,2	12,1	11,9
bola	16,9	17,7	18,7	19,8	19,7	19,6	19,4	19,3	19,2	19,1
bbla	10,2	11,7	11,5	10,4	10,5	10,4	10,3	10,3	10,2	10,2
hao	7,9	8,5	8,9	9,2	9,5	9,7	9,8	9,9	9,9	10,0
woa	5,2	5,7	6,5	7,1	7,7	8,2	8,6	9,1	9,5	9,9

3.5 Toelichting op de beleidseffecten

Beleidseffecten zijn nodig indien vanuit het gevoerde beleid verwacht wordt dat de onderwijsdeelname zich anders zal ontwikkelen dan autonoom het geval is. In tegenstelling tot vorige ramingen zijn nu geen beleidseffecten meer opgenomen.

1. Beleidseffect i.v.m. onderwijsnummer: vervalt

In RR2010 was een correctie aangebracht i.v.m. de invoering van het onderwijsnummer in het primair onderwijs:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Bao	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8

Aangenomen mag worden dat dit effect is gerealiseerd in de telling van 2010.

2. Beleidseffect prestatiebeurs in voltijd-bol 3/4: vervalt

Door de invoering van de prestatiebeurs in de niveaus 3 en 4 van voltijd-bol vanaf 2005 zal naar verwachting de uitval cohortsgewijs (d.w.z. voor de instromende deelnemers) met ongeveer ¼ afnemen tot 2010. Dit resulteert in een verhoging van het aantal bol-deelnemers, een lichte verlaging bij bbl en een verhoging van het aantal ingeschrevenen in het hbo. In RR2010 werd uitgegaan van de volgende inschatting van dit effect:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Bol	1,8	4,1	6,2	7,9	9,5	11,0
Bbl	-0,2	-0,5	-0,8	-1,0	-1,1	-1,2
dt-bol	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Totaal mbo	1,6	3,5	5,4	6,8	8,4	9,8
Hbo	0,6	1,4	2,4	3,6	4,5	5,2
wv hbo-1	0,3	0,7	1,1	1,4	1,5	1,5
dt-hbo	0,0	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3
wv dt-hbo-1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Totaal hbo	0,6	1,5	2,6	3,8	4,7	5,5

Aangenomen mag worden dat het effect van de prestatiebeurs nu volledig heeft doorgewerkt in de telling van 2010. Om deze reden is geen correctie meer opgenomen in de nieuwe raming.

3. Beleidseffect leerwerkplicht: vervalt

Per 1 oktober 2009 is de Wet Investeren in Jongeren (WIJ) ingevoerd. Jongeren in de leeftijdsgroep 18 tot 27 jaar, die zich bij een gemeente melden voor een uitkering, kunnen krachtens deze wet alleen nog een inkomensvoorziening ontvangen als ze bereid zijn om mee te werken aan een werk- of scholingstraject. Op basis hiervan wordt extra deelname aan mbo-opleidingen verwacht.

In RR2010 werd rekening gehouden met de volgende correctie, die was afgestemd met SZW:

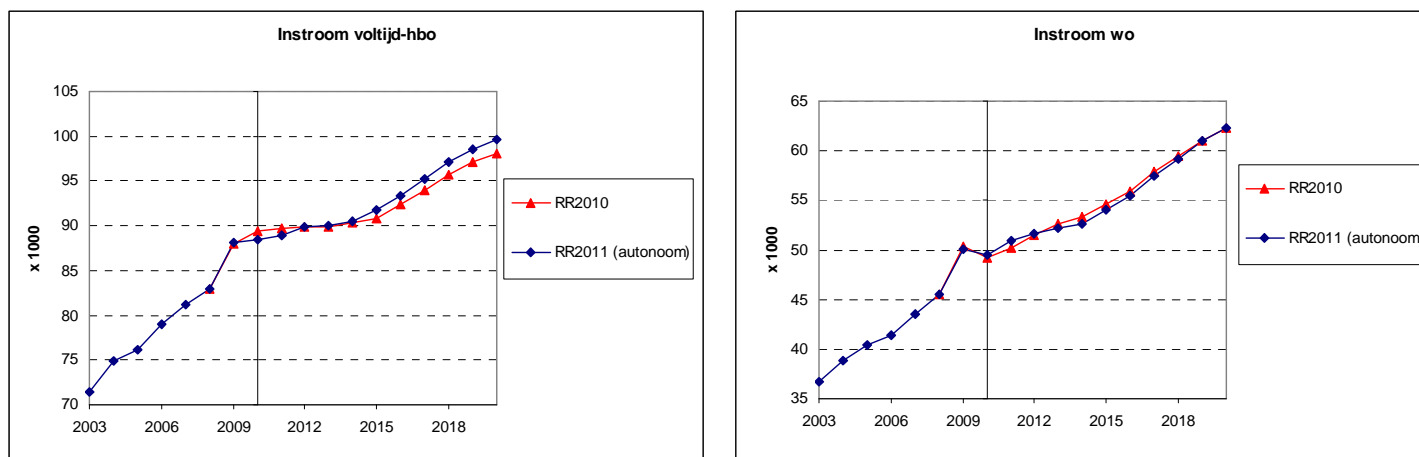
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Bol	1,9	3,2	3,5	3,5	3,5	3,5
Bbl	1,9	3,2	3,5	3,5	3,5	3,5

Aangenomen mag worden dat het effect van de WIJ, nl. extra instroom in mbo-opleidingen, volledig is opgenomen in de telling van 2010. Daarom vervalt nu deze correctie.

4. Correctie voor ontwikkeling van de instroom in het hoger onderwijs: vervalt

Door de sterke groei in 2009 week de instroom-ontwikkeling voor voltijd-hbo en wo in eerste instantie aanmerkelijk af van eerdere ramingen. Omdat vooralsnog niet duidelijk was waardoor de extra groei in 2009/10 nu precies werd veroorzaakt, is een behoedzame raming RR2010 vastgesteld, waarin voor de lange termijn vanaf 2015 als instroomraming het middenpad gevolgd is tussen RR2009 en de eerdere versie van RR2010.

De nieuwe instroomraming volgens RR2011 wijkt nu weinig af van de vastgestelde RR2010, hetgeen wordt geïllustreerd door onderstaande figuren:

Vanwege de geringe verschillen tussen RR2011 en RR2010 wordt een correctie van de instroomontwikkeling niet meer nodig geacht, deze correctie vervalt dus.

5. Beleidseffect uitbreiding afdrachtvermindering: vervalt

Per 1 januari 2010 is het Belastingplan 2010 in werking getreden. Hierin is de afdrachtvermindering onderwijs verruimd: er is éénmalig in 2010 ook een afdrachtvermindering toegepast bij verhoging van het onderwijsniveau van de werknemer. In RR2010 is aangenomen dat door deze maatregel de niveau-verhogende instroom in deeltijd-bol, deeltijd-hbo en deeltijd-wo in 2010 met 25% zou toenemen, en dat het effect van deze éénmalige extra instroom op het aantal deelnemers/studenten in de volgende jaren jaarlijks met ¼ zal afnemen. Dit leidde in RR2010 tot de volgende correctie:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
dt-bol	1,4	1,1	0,7	0,4	
dt-hbo	3,5	2,6	1,7	0,9	
wv dt-hbo-1	3,5				
Wo	0,4	0,3	0,2	0,1	
wv wo-1	0,4				
Totaal	5,2	3,9	2,6	1,3	

Aangenomen mag worden dat dit effect in de telling van 2010 is opgenomen. Deze correctie vervalt dus in de nieuwe raming.

3.6 RR2011 (lector)

Omdat er geen beleidseffecten in RR2011 zijn opgenomen (zie vorige paragraaf), is de beleidsmatige raming RR2011 (lector) nu gelijk aan RR2011 (autonoom):

RR2011 (lector)

	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
bao	1553,0	1547,8	1541,0	1525,7	1510,7	1494,1	1477,6	1460,7	1448,0	1439,7
sbao	44,1	43,3	42,9	42,1	41,0	39,8	38,6	37,5	36,3	35,3
so-wec	34,4	34,4	34,4	34,2	33,9	33,6	33,2	32,8	32,5	32,4
vso-wec	31,9	33,5	34,6	35,1	35,3	35,5	35,7	35,9	36,1	36,4
totaal po	1663,4	1659,0	1652,8	1637,1	1621,0	1602,9	1585,0	1566,9	1553,0	1543,8
vo-gemee	325,8	328,9	334,9	342,1	348,6	351,9	351,5	348,3	342,0	333,3
vmbo34	153,3	149,5	146,7	145,2	144,6	144,6	144,0	142,3	139,0	134,5
havovwo3	82,6	83,3	83,6	86,8	89,7	94,0	96,7	99,3	100,1	101,0
vo-2	227,5	229,7	232,3	232,3	234,4	239,7	248,7	257,7	265,9	271,2
lwoo	86,6	86,3	85,8	86,2	87,2	88,5	89,8	90,5	90,4	89,6
pro	26,9	26,8	26,6	26,1	25,6	25,3	24,9	24,4	24,0	23,4
vavo	6,8	7,7	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
totaal vo	909,4	912,1	917,9	926,8	938,1	951,9	963,6	970,5	969,2	961,0
bol	313,1	321,9	329,0	344,8	341,5	339,9	337,4	335,6	334,0	332,4
bbl	156,9	155,4	157,5	143,5	145,4	144,7	143,7	142,9	142,2	141,5
dt-bol	9,6	8,8	9,0	8,3	8,4	8,4	8,3	8,2	8,2	8,2
totaal mbo	479,6	486,1	495,5	496,6	495,3	493,0	489,3	486,8	484,5	482,1
hbo	314,5	331,2	344,1	354,4	362,7	368,5	373,4	378,1	383,5	389,6
wv hbo-1	82,9	88,1	88,4	88,9	89,8	90,0	90,7	91,9	93,7	95,5
dt-hbo	60,5	62,7	63,2	63,4	63,5	63,6	63,6	63,5	63,3	63,1
wv dt-hbo-1	13,3	13,8	13,2	13,1	13,0	13,0	12,8	12,7	12,6	12,5
totaal hbo	375,0	393,9	407,3	417,8	426,2	432,1	436,9	441,6	446,8	452,8
wo	214,0	226,0	233,7	241,1	247,7	253,2	257,7	262,3	267,2	272,9
wv wo-1	45,5	50,1	49,5	50,8	51,7	52,2	52,6	54,0	55,6	57,6
vboa	18,2	17,5	17,4	17,6	17,6	17,4	17,0	16,5	15,8	15,0
lwooa	13,8	13,0	12,4	12,0	12,0	12,1	12,2	12,2	12,1	11,9
bola	16,9	17,7	18,7	19,8	19,7	19,6	19,4	19,3	19,2	19,1
bbla	10,2	11,7	11,5	10,4	10,5	10,4	10,3	10,3	10,2	10,2
hao	7,9	8,5	8,9	9,2	9,5	9,7	9,8	9,9	9,9	10,0
woa	5,2	5,7	6,5	7,1	7,7	8,2	8,6	9,1	9,5	9,9

3.7 Toelichting op de begrotingscorrecties

1. Technische correctie begrotingsdefinities vo: conform RR2010

Om aan te sluiten bij de begroting was in RR2010 (begroting) een technische correctie opgenomen voor leerjaar 1 en 2 in het voortgezet onderwijs, omdat 1973 in het vo getelde leerlingen tot het groen onderwijs werden gerekend.

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16 e.v.
vo-gemeens.	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
vboa	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
lwooa	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0

In RR2011 (begroting) is dit licht gewijzigd:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16 e.v.
vo-gemeens.	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9
vboa	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
lwooa	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9

Verder wordt het praktijkonderwijs aan AOC's modelmatig bij het overige praktijkonderwijs gerekend (in 2010 ging het om 285 leerlingen bij AOC's). In RR2010 (begroting) is dit als volgt gecorrigeerd:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16 e.v.
pro	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
proa	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3

Deze correctie blijft gehandhaafd in RR2011 (begroting).

2. Technische correctie begrotingsdefinities vmbo-mbo2

Voor het eerst in 2010 zijn er leerlingen in het vmbo aanwezig in het 5^e leerjaar, die een vmbo-mbo2 traject volgen. Omdat deze 274 leerlingen anders reeds zouden zijn doorgestroomd naar mbo, zijn ze modelmatig bij voltijd-bol niveau 2 gerekend. In de begrotingsraming moet dit echter terug-gecorrigeerd worden.

Op grond van de groei in het 3^e en 4^e leerjaar in 2010 t.o.v. 2009 mag verwacht worden dat dit aantal leerlingen in het 5^e leerjaar nog zal toenemen. Op basis van doorstroom-coëfficiënten tussen 3^e, 4^e en 5^e leerjaar is de volgende correctie berekend:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14 e.v.
vmbo34	0,3	0,5	0,7	0,7
bol	-0,3	-0,5	-0,7	-0,7

3. Technische correcties begrotingsdefinities hbo

In de begrotingsraming worden voor het hbo alleen aantallen bekostigde ingeschrevenen opgenomen. In RR2010 (begroting) waren de volgende correcties opgenomen: niet-bekostigde ingeschrevenen:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16 e.v.
Hbo	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
dt-hbo						
totaal hbo	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0

Hao

associate degree opleidingen:

Hbo	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
dt-hbo	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1

hbo-zorgopleidingen in de masterfase:

Hbo	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
-----	------	------	------	------	------	------

"open bestel":

Hbo	1,9	1,8	1,0	0,5
-----	-----	-----	-----	-----

Deze correcties zijn als volgt aangepast in RR2011 (begroting).

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17 e.v
niet-bekostigde ingeschrevenen:							
hbo	-2,4	-2,4	-2,4	-2,4	-2,4	-2,4	-2,4
dt-hbo	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
totaal hbo	-2,7	-2,7	-2,7	-2,7	-2,7	-2,7	-2,7
associate degree opleidingen:							
hbo	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
dt-hbo	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
hbo-zorgopleidingen in de masterfase:							
dt-hbo	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
"open bestel":							
hbo	2,4	2,1	1,5	0,2			
dt-hbo	1,6	1,4	0,6	0,5			

4. Technische correctie plaatsbekostiging po: vervalt

Omdat de populatie van een justitiële jeugdinrichting of GGZ-instelling binnen een schooljaar wisselt, kan er op 1 oktober sprake zijn van onbezette plaatsen. Het verschil tussen bekostigingsplaatsen en getelde leerlingen wordt als technische correctie meegenomen. In RR2010 ging het om de volgende correctie:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Vso wec	0,576	0,576	0,576	0,576	0,576	0,576

In RR2011 worden deze onbezette plaatsen niet meer meegenomen, de correctie vervalt dus. In de vershiltabel t.o.v. RR2010 op pagina 5 is uitgegaan van een RR2010-variant waarin de onbezette plaatsen eveneens niet zijn meegenomen, zodat de daar gepresenteerde verschillen zuiver zijn. Ook in paragraaf 4.2 is uitgegaan van RR2010 (begroting) zonder onbezette plaatsen.

5. Technische correctie 30+ers MBO

In het regeerakkoord 2010 is bepaald dat mbo-deelnemers van 30 jaar en ouder niet meer bekostigd gaan worden. Het kabinet legt voor het mbo de prioriteit bij het initieel onderwijs voor jongeren tot 30 jaar.

De raming van 30+ deelnemers komt rechtstreeks voort uit het ramingsstelsel; om die raming zo betrouwbaar mogelijk te maken is gebruik gemaakt van zoveel mogelijk recente gegevens over de leeftijdsverdeling van mbo-deelnemers. Er is hierbij nog geen rekening gehouden met mogelijke gedragseffecten.

Dit leidt in eerste instantie tot de volgende ramingscorrectie:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
bol	-1,8	-2,3	-2,1	-2,2	-2,2	-2,2	-2,3	-2,4
bbl	-54,0	-54,5	-57,3	-58,6	-59,4	-60,0	-60,4	-60,6
dt-bol	-4,8	-4,5	-4,6	-4,6	-4,5	-4,5	-4,5	-4,5
totaal mbo	-60,6	-61,3	-64,0	-65,3	-66,1	-66,7	-67,2	-67,5
bola	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
bbla	-5,1	-4,9	-5,1	-5,2	-5,2	-5,2	-5,2	-5,2

Tijdens het debat over de Regeringsverklaring is echter gebleken dat er behoefte is aan een ander arrangement voor bekostigd mbo onderwijs vanaf 30 jaar, omdat er in bepaalde sectoren

op de arbeidsmarkt sprake is van verwachte tekorten aan werknemers. Voor studenten van 30 jaar en ouder komt er daarom een apart arrangement met een vast budget voor maximaal 47.000 bbl-deelnemers. De planning is dat de wetswijziging over deze beleidsmaatregel per 1 januari 2013 ingaat. Dit houdt in dat vanaf het studiejaar 2013/14 (per 1 oktober 2013) 30+ studenten aan het nieuwe arrangement deelnemen.

Voor 30+ deelnemers die eerder aan hun opleiding zijn begonnen geldt een overgangstraject; aangenomen is dat in 2013/14 nog 54% van de deelnemers op de huidige wijze bekostigd blijven en in 2014/15 nog 20%. Voor het nieuwe arrangement wordt aangenomen dat dit in 2013/14 reeds voor 58% gevuld zal zijn.

Dit leidt nu tot de volgende ramingscorrecties:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Volgens huidige bekostiging:								
bol				-1,0	-1,7	-2,2	-2,3	-2,4
bbl				-27,0	-47,5	-60,0	-60,4	-60,6
dt-bol				-2,1	-3,6	-4,5	-4,5	-4,5
totaal mbo				-30,1	-52,9	-66,7	-67,2	-67,5
bola				-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
bbla				-2,4	-4,2	-5,2	-5,2	-5,2
Volgens nieuwe bekostiging:								
bbl				24,5	42,2	42,2	42,2	42,2
bbla				2,8	4,8	4,8	4,8	4,8

In de in paragraaf 1.2 opgenomen verschiltabel t.o.v. RR2010 is uitgegaan van varianten van RR2011 (begroting) en RR2010 (begroting), waarin de 30+ deelnemers niet zijn meegenomen. De aftrek van 30+ deelnemers in deze RR2011 (begroting)-variant is volgens de oorspronkelijke versie (zie de correctietabel hierboven onder "in eerste instantie"), de overeenkomstige aftrek in de RR2010 (begroting)-variant was als volgt:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
bol	-1,7	-1,8	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
bbl	-50,8	-53,0	-54,5	-55,4	-56,0	-56,3	-56,4
dt-bol	-4,6	-4,5	-4,4	-4,0	-2,5	-1,4	-1,0
totaal mbo	-57,2	-59,3	-60,5	-61,1	-60,2	-59,4	-59,1
bola	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
bbla	-5,9	-6,2	-6,4	-6,6	-6,6	-6,7	-6,7

Technische correctie voor langstudeerders HO in verschiltabel RR2011-RR2010

In het regeerakkoord 2010 is bepaald dat het macrobudget voor hogescholen en universiteiten verminderd zou worden, overeenkomend met de aantallen studenten die meer dan 1 jaar studievertraging hebben opgelopen. In de uitwerking is bepaald dat dit voor de bachelor- en master-fase afzonderlijk geldt.

Door DUO is bepaald hoeveel langstudeerders er waren in recente jaren, rekening houdend met ontheffingen voor studenten met functiebeperkingen. De m.b.v. het ramingssysteem geraamde trend van de aantallen studenten in de hogere inschrijvingsjaren is vervolgens gebruikt om aantallen langstudeerders voor de komende jaren in te schatten. Daarbij is nog geen rekening gehouden met mogelijke gedragseffecten.

Deze aantallen zijn niet gebruikt als een correctie op RR2011 (begroting), maar wel in de verschiltabel tussen RR2011 (begroting) ten opzichte van RR2010 (begroting).

In de in paragraaf 1.2 opgenomen verschiltabel t.o.v. RR2010 is namelijk uitgegaan van

varianten van RR2011 (begroting) en RR2010 (begroting), waarin de langstudeerders niet zijn meegenomen. De aftrek van langstudeerders in deze RR2011 (begroting)-variant was als volgt:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
hbo	-27,8	-29,8	-32,1	-34,8	-37,6	-39,6	-41,1	-42,5
dt-hbo	-9,7	-10,0	-10,2	-10,3	-10,5	-10,6	-10,7	-10,7
totaal hbo	-37,6	-39,8	-42,3	-45,1	-48,1	-50,2	-51,8	-53,3
wo	-33,7	-34,6	-35,9	-37,7	-38,5	-39,7	-41,0	-41,8
hao	-0,7	-0,7	-0,7	-0,8	-0,8	-0,9	-1,0	-1,0
woa	-0,5	-0,6	-0,7	-0,8	-0,9	-1,0	-1,1	-1,2

In de RR2010 (begroting)-variant zaten de volgende correcties:

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
hbo	-27,9	-29,9	-32,4	-35,4	-38,7	-41,5	-43,7	
dt-hbo	-9,5	-9,8	-10,2	-10,3	-10,4	-10,7	-10,8	
totaal hbo	-37,3	-39,8	-42,7	-45,7	-49,1	-52,3	-54,5	
wo	-35,8	-37,6	-39,7	-42,3	-43,9	-45,5	-47,4	
hao	-0,7	-0,7	-0,7	-0,8	-0,8	-0,9	-0,9	
woa	-0,6	-0,7	-0,8	-0,9	-1,0	-1,0	-1,1	

3.8 RR2011 (begroting)

Deze raming bevat de meest actuele inzichten over de leerlingen- en studentenraming voor de onderbouwing van de OCW-begroting 2012.

RR2011 (begroting)

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
bao	1541,0	1525,7	1510,7	1494,1	1477,6	1460,7	1448,0	1439,7
sbao	42,9	42,1	41,0	39,8	38,6	37,5	36,3	35,3
so-wec	34,4	34,2	33,9	33,6	33,2	32,8	32,5	32,4
vso-wec	34,6	35,1	35,3	35,5	35,7	35,9	36,1	36,4
totaal po	1652,8	1637,1	1621,0	1602,9	1585,0	1566,9	1553,0	1543,8
vo-gemee	332,9	340,1	346,7	350,0	349,5	346,4	340,1	331,4
vmbo34	147,0	145,8	145,3	145,3	144,8	143,0	139,7	135,3
havovwo3	83,6	86,8	89,7	94,0	96,7	99,3	100,1	101,0
vo-2	232,3	232,3	234,4	239,7	248,7	257,7	265,9	271,2
lwoo	85,8	86,2	87,2	88,5	89,8	90,5	90,4	89,6
pro	26,4	25,8	25,3	25,0	24,6	24,1	23,7	23,1
vavo	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
totaal vo	915,9	925,1	936,6	950,4	962,1	969,0	967,8	959,5
bol	328,7	344,3	340,8	338,2	334,9	332,7	331,0	329,3
bbl	157,5	143,5	145,4	142,3	138,3	125,2	124,1	123,1
dt-bol	9,0	8,3	8,4	6,3	4,7	3,7	3,7	3,7
totaal mbo	495,2	496,0	494,6	486,7	477,9	461,6	458,8	456,2
hbo	344,0	354,0	361,6	366,2	370,8	375,6	380,9	387,0
dt-hbo	65,2	65,3	64,6	64,5	64,0	64,0	63,8	63,6
totaal hbo	409,2	419,2	426,2	430,7	434,8	439,5	444,7	450,7
wo	233,7	241,1	247,7	253,2	257,7	262,3	267,2	272,9
vboa	18,5	18,7	18,6	18,5	18,1	17,5	16,8	16,0
lwooa	13,2	12,9	12,9	12,9	13,1	13,1	13,0	12,8
proa	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
bola	18,7	19,8	19,7	19,5	19,3	19,1	19,0	19,0
bbla	11,5	10,4	10,5	10,8	10,9	9,8	9,8	9,7
hao	8,9	9,2	9,5	9,7	9,8	9,9	9,9	10,0
woa	6,5	7,1	7,7	8,2	8,6	9,1	9,5	9,9

Hoofdstuk 4 De techniek rond de Referentieraming

4.1 De werking van het model en de standaardmethodiek

Deze leerlingen- en studentenraming is gemaakt met het ramingsinstrument LECTOR. Dit ramingsmodel is een leeftijdsafhankelijk doorstroommodel gebaseerd op een onderwijsmatrix. In deze paragraaf gaan we in op de werking van het model.

Leerlingenontwikkeling

De ontwikkeling van het aantal leerlingen in de verschillende schoolsoorten wordt door twee zaken bepaald:

- De ontwikkeling van de bevolking.
Deze ontwikkeling is van belang omdat wanneer er meer of minder potentiële leerlingen en studenten zijn (hetzij door meer of minder geboorten, hetzij door meer of minder migratie) dit de deelname aan het onderwijs beïnvloedt.
- Ontwikkelingen in de relatieve deelname aan het onderwijs.
Deze deelnameontwikkeling bestaat uit:
 - zogenaamde autonome ontwikkelingen (bijvoorbeeld de toegenomen deelname aan het speciaal onderwijs, doordat er steeds meer naar dit onderwijs werd verwezen);
 - beleidsmatige deelnameontwikkelingen (de raming wordt gecorrigeerd voor de verwachte effecten van beleid, bijvoorbeeld de verwachte langere verblijfstijd van wo-studenten door verlenging van de studieduur in beta-studierichtingen).

Onderwijsmatrix (o-matrix)

De kern van LECTOR is de onderwijsmatrix. Deze geeft voor een bepaald jaar aan welke aantallen leerlingen van de ene schoolsoort naar de andere schoolsoort stromen. Bijvoorbeeld voor vmbo-3 is bekend hoeveel leerlingen blijven zitten, of overgaan naar vmbo-4 of uitstromen en het volgende jaar geen onderwijs volgen. Onderstaande figuur geeft een geaggregeerd voorbeeld van een o-matrix.

Onderwijsmatrix 2008
(aantallen x 1000)

		bestemming											
herkomst		PO	VO	MBO	HBO	WO	edu	VO-d	MBO-d	HBO-d	WO-d	edu-d	bbao
	PO	1.458	188	1				1					15
	VO	2	730	14			7	173					14
	MBO			286			1		155				61
	HBO				267	3				64			40
	WO				4	162					29		17
	edu			1			17					5	26
	VO-d		11	87	36	23							16
	MBO-d			45	23								88
	HBO-d				3	5							57
	WO-d					3					1		27
	edu-d			1	2	1							2
	bbao	204	6	72	48	22	19				1		9.446

De eerste regel in de matrix geeft aan dat van alle leerlingen in het po, er 1458 duizend het volgende jaar nog steeds in het po zitten, 188 duizend zijn doorgestroomd naar het vo, 1 duizend het mbo hebben opgezocht en 15 duizend het onderwijs hebben verlaten (naar de bbao = bevolking buiten alle onderwijs). Zo stromen er bijvoorbeeld ook 87 duizend vo-gediplomeerden direct door naar het mbo.

Bovenstaande matrix geeft het absolute aantal leerlingen aan dat van de ene schoolsoort naar de andere stroomt. Dit kan ook relatief worden gemaakt door de stroomaantallen te delen door het totaal van een regel (dus het totaal van de herkomst). Het percentage wat dan ontstaat is de "kans" dat een leerling van de ene naar de andere schoolsoort stroomt. Onderstaande figuur

Onderwijsmatrix 2008
(relatief t.o.v. herkomst)

zijn (respectievelijk de O-, de H- en de B-matrix) kan het binnenwerk van deze kubus geschat worden. In het binnenwerk staan de stromen van de ene naar de andere schoolsoort per leeftijd.

De huidige ramingsprocedure

De hierboven geschetste oplossing van de kubus wordt in RR2011 gemaakt voor het basisjaar 2000. Na het basisjaar wordt de prognose nog op een aantal manieren gestuurd.

1. Voor de jaren dat er tellingen beschikbaar zijn

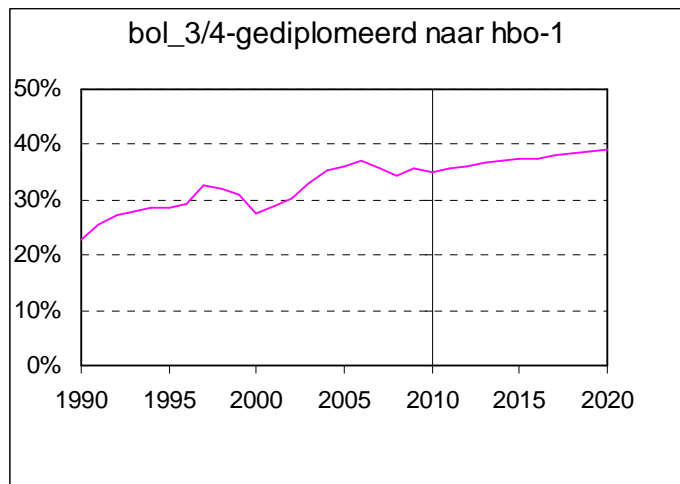
In deze jaren, in de huidige raming tot en met 2010, wordt de schatting van de stroomkubus op drie manieren gestuurd:

- De instroom in de bevolking en de uitstroom uit de bevolking wordt als randvoorwaarde opgegeven aan het model. Deze in- en uitstroom betreffen geboorten, immigratie, emigratie en sterfte, en zijn afkomstig uit de laatste bevolkingsprognose van het CBS.
- De tellingen van de aantallen leerlingen en studenten, alsmede de gediplomeerden. Deze worden aan LECTOR meegegeven als harde sturing (de zogenaamde "eis"). Dit betekent dat in de prognose die door LECTOR wordt gemaakt altijd wordt uitgekomen op de opgegeven aantallen. De prognose van LECTOR voor 2001 tot en met 2010 is dus gelijk aan de telling (voor zover bekend).
- De stroomgegevens uit de onderwijsmatrices 2001 tot en met 2009 van DUO worden meegegeven als sturing.

2. Voor de jaren na het laatste jaar met tellingen

In deze jaren, in de huidige raming vanaf 2011, wordt de prognose op twee manieren gestuurd:

- De raming van de instroom in de bevolking en de uitstroom uit de bevolking (CBS) wordt weer als randvoorwaarde opgegeven aan het model.
- De geëxtrapoleerde strategische coëfficiënten.
Er wordt een extrapolatie gemaakt van de strategische stromen²⁴. De extrapolatiemethodiek is de zogenaamde pseudo-ols methode. Dit is de gewone ols (= kleinste kwadraten) extrapolatie, maar dan zodanig verschoven dat deze door het laatst bekende punt gaat.

Alleen de strategische stromen worden geëxtrapoleerd, omdat uit onderzoek is gebleken dat dit type stromen een bepaalde ontwikkeling doormaakt. Voor de niet-strategische stromen (bijvoorbeeld zittenblijven) is dit veel minder het geval.

²⁴

Strategische stromen zijn over het algemeen overgangen tussen de verschillende onderwijssoorten, bijvoorbeeld de leerlingen die met vmbo-diploma doorstuderen in de bol. In het algemeen vertonen deze overgangen een trendmatige ontwikkeling.

Deze geëxtrapoleerde ontwikkeling van stroomcoëfficiënten wordt meer meegenomen in de raming naarmate de verklaarde variantie groter is. Dit geldt m.n. voor de leerplichtige onderwijssoorten.

De verklaarde variantie is een maat om aan te geven hoe goed een lijn die door een reeks punten wordt getrokken bij deze punten past. Wanneer al deze punten óp de lijn liggen dan is de verklaarde variantie 100%, en naarmate de punten gemiddeld verder van de lijn afliggen wordt de verklaarde variantie lager.

Wanneer de verklaarde variantie hoog is, was in het verleden een duidelijke trend zichtbaar. Aangenomen wordt dat de voorspelling voor de trend in de toekomst dan "sterker" meegenomen dient te worden dan wanneer dat niet het geval zou zijn.

Output van LECTOR (ramingen en scenario's)

Het model is in staat om een groot aantal gegevens op te leveren:

- aantallen leerlingen en gediplomeerden
- onderwijsdeelname naar leeftijd
- instroom naar herkomst / uitstroom naar bestemming
- doorstroom (en aan de hand van deze cijfers een inschatting voor de verblijfsduur)
- schoolverlaters (en aan de hand hiervan een indicatie van het opleidingsniveau), etc.

Instellingen van LECTOR

Binnen LECTOR dienen de volgende keuzes gemaakt te worden:

- A. De extrapolatiewijze van de stroomcoëfficiënten:
LECTOR biedt de mogelijkheid om de strategische coëfficiënten op de volgende manieren te extrapoleren: Lineair, Loglineair, Logit en pseudo-lineair (dat is gelijk aan lineair, maar nu wordt de lijn verschoven zodanig dat deze aansluit bij de laatste waarneming).
- B. De lengte van de periode waarover wordt geëxtrapoleerd:
Er zijn historische gegevens beschikbaar voor de jaren 1983-2009, terwijl voor 2010 LECTOR inschattingen kan maken op basis van de telgegevens.
- C. Het aggregatieniveau van de onderwijssoorten:
Binnen LECTOR kan over de onderwijssoorten op een willekeurige manier worden geaggregeerd.
- D. Een aggregatie over leeftijden:
Ook over de leeftijden kan willekeurig worden geaggregeerd.
- E. Een aggregatie over geslacht:
Er kan gekozen worden voor een raming voor mannen, voor vrouwen, of voor mannen en vrouwen samen.
- F. De keuze van de ramingsprocedure:
LECTOR kan op een aantal manieren een raming en extrapolatie uitvoeren.
- G. De koppeling tussen uitkomsten van extrapolatie en ramingsberekening:
De geëxtrapoleerde coëfficiënten kunnen een bepaald gewicht mee krijgen bij de uiteindelijke raming. Mogelijke gewichten zijn heel erg groot (dan wordt precies voldaan aan de coëfficiënten), een Poissongewicht of een gewicht gebaseerd op de "goodness of fit" (afhankelijk van de verklaarde variantie wordt het gewicht bepaald).

Bij de keuzes die gemaakt worden, geldt het volgende uitgangspunt:

voorzichtigheid met het veranderen van de ramingssystematiek

De reden hiervan is de volgende: De leerlingenraming, die met LECTOR gemaakt wordt, is de basis voor de begroting van OCW. Verschillen tussen twee opeenvolgende ramingen zijn begrijpelijk als ze voortkomen uit recent beschikbaar gekomen informatie (tellingen of stroominformatie).

Wanneer deze verschillen echter voortkomen uit wijzigingen van de ramingssystematiek dan is de werkelijkheid niet veranderd, alleen ons inzicht in de werkelijkheid is anders geworden.

Dergelijke “ramingstechnische mutaties” zijn moeilijker uit te leggen. Hiernaast weten we uit bijvoorbeeld het SCP-onderzoek dat twee goede ramingstechnieken grote verschillen in uitkomsten kunnen hebben. Regelmatig wisselen van methodiek levert het risico van een onstabiel toekomstperspectief. Om deze reden moet er uitermate voorzichtig worden omgesprongen met methodiek-wijzigingen. We willen alleen veranderingen doorvoeren wanneer deze een aanzienlijke verbetering opleveren van de ramingsmethodiek. Dit geldt temeer als de daarmee samenhangende mutaties groot zijn.

Op basis van onderstaande criteria zijn, binnen de geschetste grenzen, keuzes gemaakt.

Voor de bepaling van de kwaliteit van de ramingsmethodiek worden met vorig jaar vergelijkbare criteria gehanteerd:

- a) voorspelbaarheid voor t+1
- b) voorspelbaarheid voor t+2 t/m t+4
- c) stabiliteit voor t+5

In het voorgaande is geconcludeerd dat er voorzichtig moet worden omgesprongen met methodiek-wijzigingen. Daarom hanteren we naast het criterium van de kwaliteit van de raming tevens het criterium van de beperking van mutaties door een nieuwe modelinstelling:

- d) minimalisatie van leerlingmutaties door nieuwe modelinstelling

toelichting op de criteria:

a./b. Voorspelbaarheid

Voorspelbaarheid wordt gedefinieerd als de mate waarin het model een correcte voorspelling genereert voor de prognosejaren.

Voorspelbaarheid wordt bepaald door het gemiddelde van de absolute waarde van de procentuele afwijking tussen raming en realisatie op het onderscheiden aggregatieniveau. In formulevorm:

Voorspelbaarheid = gemiddelde (absolute waarde ((raming-realisatie)/realisatie))

c. Stabiliteit

Stabiliteit wordt gedefinieerd als de mate waarin de raming afwijkt van de vorige bij toevoeging van een nieuw jaar met telgegevens. Voor OCW is het niet wenselijk wanneer ramingen al te sterk reageren op nieuwe telgegevens, behalve wanneer sprake is van een trendbreuk.

Stabiliteit wordt bepaald door het gemiddelde van de absolute waarde van de procentuele afwijking tussen de ramingen voor t+5 op het onderscheiden aggregatieniveau. In formulevorm:

Stabiliteit =

gemiddelde (absolute waarde ((raming(a,t+5)-raming(b,t+5))/raming(a,t+5)))

Hierbij is het verschil tussen raming(a,t+5) en raming(b,t+5) dat in de laatste raming de telgegevens van 1 jaar méér zijn meegenomen dan in raming(a,t+5).

Wanneer bovenstaande criteria a. t/m c. geen uitsluitel geven dan wordt het volgende criterium toegepast.

d. Minimalisatie van de leerlingmutaties door nieuwe modelinstelling

Dit wordt gedefinieerd als de gesommeerde absolute afwijking ten opzichte van de vorige raming.

Op basis van deze criteria is gekozen voor een zelfde methodiek als vorig jaar. Alleen de extrapolatie-methodiek wordt aangepast: de lengte van de periode waarover wordt geëxtrapoleerd blijft hetzelfde, en loopt nu dus van 1999-2010.

Voor RR2011 is de volgende modelinstelling gehanteerd:

- de extrapolatiewijze van de stroomcoëfficiënten:	pseudo-lineair;
- de lengte van de periode waarover wordt geëxtrapoleerd:	1999-2010;
- het aggregatieniveau van de onderwijssoorten:	147 ²⁵ ;
- een aggregatie over leeftijden:	niet;
- een aggregatie over geslacht	wel;
- de koppeling tussen uitkomsten van extrapolatie en raming:	"goodness of fit".

De gekozen modelinstelling is in 2000 voor het laatst bepaald ter voorbereiding op RR2001 en is in afzonderlijke notities verantwoord en met de ALS besproken. Nadien zijn er nog andere extrapolatiemethodes beproefd, maar dit heeft niet geleid tot aanpassing van de modelinstelling.

Uit onderzoek naar de modelinstelling is naar voren gekomen dat een raming met een hoger gewicht in de extrapolatie voor leerplichtig onderwijs betere ramingresultaten geeft.

Vanaf RR2001 is daarom de standaardmethodiek gewijzigd voor leerplichtig onderwijs. De trends worden hier met een hoger gewicht meegenomen dan in de standaardraming.

De huidige raming is de laatste raming die geproduceerd wordt met behulp van het ramingsysteem Lector. Dit systeem is gedurende 17 jaar in gebruik geweest en thans aan vervanging toe. In opdracht van OCW is daarom een nieuw ramingsysteem Radon (RAMingsysteem Deelname ONderwijs) ontwikkeld door Q Delft i.s.m. CentERdata.

Dit systeem is functioneel vrijwel gelijk aan het oude Lector-systeem, maar biedt extra mogelijkheden, nl. een veel meer uitgebreide specificatie van onderwijssoorten en als extra dimensies ook geslacht en etniciteit.

Ook gaat een raming m.b.v. Radon uit van veel meer feitelijke data, nl. actuele stroomgegevens naar leeftijd; de inhoud van de stroomkubus (zie pag. 58/59) hoeft dan niet meer geschat te worden uit de randtotalen. Dit kan de betrouwbaarheid van de raming verder verbeteren.

²⁵ - wo, hbo en mbo niet onderscheiden naar sectoren;
- bevolking buiten alle onderwijs niet gesplitst naar opleidingsniveaus.
In een later stadium zijn de aldus verkregen ramingsuitkomsten m.b.v. LECTOR verdeeld naar sectoren en opleidingsniveaus.

4.2 Stapsgewijze opbouw vanuit de vorige Referentieraming

Om het effect van de verschillende stappen en nieuwe gegevens op de ramings-uitkomsten te kunnen beoordelen wordt hier een stapsgewijze ramingsanalyse voor 2015/16 gepresenteerd.

Fase 1: weglaten van correcties die in de vorige raming RR2010 waren opgenomen

- stap A: Als eerste stap wordt RR2010 (begroting)²⁶ ontdaan van de begrotingscorrecties. Wat dan resulteert is RR2010 (lector).
- stap B: Vervolgens wordt RR2010 (lector) ontdaan van de beleidsmatige correcties. De resulterende raming is RR2010 (autonoom).
- stap C: Tenslotte wordt RR2010 (autonoom) ontdaan van de technische correcties. De resulterende raming is RR2010 (standaard).

Verschillen van opeenvolgende stappen voor 2015/16

	RR2010 (begroting)	A	RR2010 (lector)	B	RR2010 (autonoom)	C	RR2010 (standaard)
bao	1452,2	0,0	1452,2	0,8	1453,0	-1,6	1451,4
sbao	36,5	0,0	36,5	0,0	36,5	2,2	38,7
so-wec	33,2	0,0	33,2	0,0	33,2	-0,5	32,7
vso-wec	37,9	0,0	37,9	0,0	37,9	0,1	38,0
totaal po	1559,8	0,0	1559,8	0,8	1560,6	0,3	1560,9
vo-geme	335,2	2,0	337,2	0,0	337,2	2,1	339,2
vmbo34	138,4	0,0	138,4	0,0	138,4	6,9	145,3
havovwo3	97,2	0,0	97,2	0,0	97,2	-3,7	93,6
vo-2	257,5	0,0	257,5	0,0	257,5	-5,6	252,0
lwoo	91,9	0,0	91,9	0,0	91,9	-3,8	88,1
pro	25,2	0,3	25,5	0,0	25,5	0,0	25,4
vavo	8,6	0,0	8,6	0,0	8,6	0,0	8,6
totaal vo	954,1	2,3	956,3	0,0	956,3	-4,1	952,2
bol	344,7	1,7	346,5	-14,6	331,9	-20,8	311,1
bbl	62,1	56,3	118,4	-2,3	116,1	27,9	144,0
dt-bol	3,2	1,4	4,6	0,1	4,6	-1,5	3,1
totaal mbo	410,1	59,4	469,5	-16,8	452,6	5,6	458,2
hbo	343,5	43,7	387,3	0,6	387,9	-0,8	387,0
wv hbo-1			92,3	1,7	94,0	-0,5	93,5
dt-hbo	55,0	10,8	65,9	-0,3	65,6	0,1	65,7
wv dt-hbo-1			13,2	-0,1	13,1	0,0	13,2
totaal hbo	398,6	54,6	453,1	0,3	453,4	-0,7	452,7
wo	223,9	46,8	270,7	2,7	273,3	4,8	278,1
wv wo-1			54,7	1,7	56,3	1,4	57,8
vboa	17,2	-1,0	16,2	0,0	16,2	2,0	18,2
lwooa	14,0	-1,0	13,0	0,0	13,0	-0,6	12,4
proa	0,3	-0,3					
bola	18,8	0,2	19,0	0,0	19,0	-5,8	13,2
bbla	6,1	6,7	12,7	0,0	12,7	1,3	14,1
hao	7,8	0,9	8,7	0,0	8,7	-0,6	8,1
woa	6,6	1,0	7,6	0,0	7,6	0,1	7,7

26 RR2010 (begroting) is hier zonder plaatsbesteding PO, 30+ers MBO en langstudeerders HO; zie par. 3.7.

Fase 2: opbouw van een nieuwe standaardraming RR2011 vanuit de vorige raming

- stap D: Update van stroomgegevens t/m 2008 (zie Paragraaf 1.3.1).
 stap E: Update van telgegevens t/m 2009 (zie Paragraaf 1.3.1).
 stap F: Nieuwe stroomgegevens 2009 (zie Paragraaf 1.3.2).
 stap G: Zoals in de CLR afgesproken wordt gewerkt met een extrapolatie-tijdbasis van 12 jaar. In RR2010 besloeg de extrapolatie-tijdbasis van de strategische coëfficiënten de periode 1998-2009, in RR2011 wordt deze tijdbasis dus verschoven naar 1999-2010.
 stap H: Nieuwe bevolkingsprognose (zie Paragraaf 1.3.3).
 stap I: Nieuwe telgegevens (zie Paragraaf 1.3.4).

Verschillen van opeenvolgende stappen voor 2015/16

	<i>RR2010 (standaard)</i>	D	E	F	G	H	<i>RR2011 I (standaard)</i>	
bao	1451,4	0,0	-0,3	0,1	0,4	7,8	-0,7	1458,7
sbao	38,7	0,0	0,0	0,3	-0,1	0,1	0,4	39,4
so-wec	32,7	0,0	-0,1	-0,1	-0,3	0,2	0,5	32,9
vso-wec	38,0	-0,6	0,4	1,1	-0,1	0,0	-2,7	36,0
totaal po	1560,9	-0,6	0,0	1,4	-0,2	8,1	-2,6	1567,0
vo-brj	339,2	0,3	-1,7	-0,8	1,3	0,7	9,0	348,1
vmbo34	145,3	0,0	-0,6	-0,9	2,1	0,4	2,1	148,3
havovwo3	93,6	0,0	-0,5	-0,4	-1,0	0,2	3,6	95,6
vo-2	252,0	0,3	-0,9	-1,0	-1,3	0,6	2,8	252,5
lwoo	88,1	-0,5	3,1	-0,8	-1,0	0,4	-0,9	88,3
pro	25,4	0,2	-0,1	2,2	0,0	0,2	-2,4	25,6
vavo	8,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,7	8,0
totaal vo	952,2	0,4	-0,7	-1,6	0,1	2,4	13,6	966,3
bol	311,1	-0,4	-1,6	0,2	1,2	1,7	10,2	322,4
bbl	144,0	0,4	2,9	-0,3	1,2	1,9	12,8	162,8
dt-bol	3,1	0,0	-0,7	-0,2	0,1	0,0	1,2	3,5
totaal mbo	458,2	0,0	0,5	-0,2	2,4	3,7	24,1	488,8
hbo	387,0	-0,1	-0,5	-0,2	-4,6	2,3	-6,2	377,8
wv hbo-1	93,5	-0,1	-0,3	-0,1	-1,2	0,8	-0,7	91,8
dt-hbo	65,7	0,1	0,1	-0,2	0,0	0,8	-2,8	63,6
wv dt-hbo-1	13,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	-0,6	12,8
totaal hbo	452,7	0,0	-0,4	-0,4	-4,6	3,1	-8,9	441,4
wo	278,1	0,1	-4,5	-1,5	-6,8	1,4	-2,4	264,5
wv wo-1	57,8	0,0	-1,4	-0,2	-2,5	0,5	0,7	54,9
totaal OCW	3702,1	-0,2	-5,0	-2,5	-9,0	18,7	23,9	3728,0
vboa	18,2	0,0	-0,9	-0,2	-0,3	0,0	1,3	18,1
lwooa	12,4	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	-0,2	12,3
proa								
bola	13,2	-0,2	-1,1	0,3	0,7	0,1	0,8	13,8
bbla	14,1	-0,2	-0,8	-0,1	0,1	0,1	-1,6	11,6
hao	8,1	0,0	0,5	0,1	0,6	0,0	0,3	9,6
woa	7,7	0,0	0,1	-0,1	-0,3	0,0	1,6	9,1

Fase 3: toevoegen van correcties aan de nieuwe raming RR2011

- stap J: Het effect van enkele technische correcties (zie Paragraaf 3.3).
Het resultaat van stap J is RR2011 (autonoom).
- stap K: Verwerking van de beleidseffecten (zie Paragraaf 3.5)
Het resultaat van stap K is RR2011 (lector).
- stap L: Verwerking van de begrotingscorrecties (zie Paragraaf 3.7)
Het resultaat van stap L is RR2011 (begroting).

Verschillen van opeenvolgende stappen voor 2015/16

	<i>RR2011 (standaard)</i>		<i>RR2011 J (autonoom)</i>		<i>RR2011 K (lector)</i>		<i>RR2011 L (begroting)</i>
bao	1458,7	2,0	1460,7	0,0	1460,7	0,0	1460,7
sbao	39,4	-1,9	37,5	0,0	37,5	0,0	37,5
so-wec	32,9	-0,1	32,8	0,0	32,8	0,0	32,8
vso-wec	36,0	-0,1	35,9	0,0	35,9	0,0	35,9
totaal po	1567,0	-0,1	1566,9	0,0	1566,9	0,0	1566,9
vo-brj	348,1	0,2	348,3	0,0	348,3	-2,0	346,3
vmbo34	148,3	-6,0	142,3	0,0	142,3	0,7	143,0
havovwo3	95,6	3,7	99,3	0,0	99,3	0,0	99,3
vo-2	252,5	5,2	257,7	0,0	257,7	0,0	257,7
lwoo	88,3	2,1	90,5	0,0	90,5	0,0	90,5
pro	25,6	-1,2	24,4	0,0	24,4	-0,3	24,1
vavo	8,0	0,0	8,0	0,0	8,0	0,0	8,0
totaal vo	966,3	4,2	970,5	0,0	970,5	-1,5	968,9
bol	322,4	13,2	335,6	0,0	335,6	-2,9	332,7
bbl	162,8	-19,9	142,9	0,0	142,9	-60,0	82,9
dt-bol	3,5	4,7	8,2	0,0	8,2	-4,5	3,7
totaal mbo	488,8	-2,0	486,8	0,0	486,8	-67,5	419,3
hbo	377,8	0,3	378,1	0,0	378,1	-42,2	335,9
wv hbo-1	91,8	0,1	91,9	0,0	91,9		
dt-hbo	63,6	-0,1	63,5	0,0	63,5	-10,1	53,4
wv dt-hbo-1	12,8	-0,1	12,7	0,0	12,7		
totaal hbo	441,4	0,2	441,6	0,0	441,6	-52,3	389,3
wo	264,5	-2,2	262,3	0,0	262,3	-39,7	222,6
wv wo-1	54,9	-0,8	54,0	0,0	54,0		
totaal OCW	3728,0	0,0	3728,1	0,0	3728,1	-161,0	3567,1
vboa	18,1	-1,6	16,5	0,0	16,5	1,0	17,5
lwooa	12,3	-0,1	12,2	0,0	12,2	1,0	13,1
proa						0,3	0,3
bola	13,8	5,5	19,3	0,0	19,3	-0,2	19,1
bbla	11,6	-1,3	10,3	0,0	10,3	-5,2	5,0
hao	9,6	0,3	9,9	0,0	9,9	-0,9	9,0
woa	9,1	-0,1	9,1	0,0	9,1	-1,0	8,0

4.3 De voorspelkracht van de Referentieramingen

Hieronder zijn de gemiddelde afwijkingen in de ramingen ten opzichte van de gerealiseerde aantallen conform onderstaand overzicht per beleidsterrein of onderwijssoort bepaald. Deze geven een indicatie over de marges in de huidige raming. Duidelijk is dat dit slechts een globale inschatting is, omdat in de afgelopen jaren het gebruikte ramingsmodel en de extrapolatiemethode gewijzigd zijn. Ook is de feitelijke ontwikkeling soms sterk beïnvloed door nieuw (d.i. niet eerder te voorzien) onderwijsbeleid, **hetgeen betekent dat afwijkingen tussen raming en realisatie niet zonder meer maatgevend zijn voor de ramingsonzekerheid in de nabije toekomst**. Op deze wijze kunnen dus slechts voorzichtige uitspraken gedaan worden over de ramingsonzekerheid voor een korte termijn prognose.

Uit de tabellen op de volgende pagina's is duidelijk dat de gemiddelde prognoseafwijking afwijkt van 0, met andere woorden: er is in de ramingen tot dusverre sprake geweest van systematische afwijkingen. De ramingen van totaal mbo, totaal hbo en wo waren systematisch te laag, maar de raming van totaal vo was juist systematisch te hoog. Oorzaak van deze systematische afwijkingen is gelegen in het niet (of niet voldoende) extrapoleren van stroomcoëfficiënten op de volgende punten:

- Bij vo: verkorting van de gemiddelde verblijfsduur. De vorming van brede scholengemeenschappen heeft geleid tot een snellere doorstroom (minder zittenblijven) in de eerste leerjaren en - mede door de invoering van vmbo en studiehuis- tot een drastische vermindering van de stapeling binnen het vo (overgangen van mavo-gediplomeerden naar havo4 en van havo-gediplomeerden naar vwo-5). Zowel in het zittenblijven als in het stapelen binnen het vo is de dalende trend nu tot stilstand gekomen, een veel verdere daling van de gemiddelde verblijfsduur is dus onwaarschijnlijk.
- Bij bol: verlenging van de gemiddelde verblijfsduur. Als gevolg van de ROC-vorming en de herstructurering van het gehele mbo is het vanaf 1997 gemakkelijker geworden om door te stromen tussen verschillende opleidingen, waardoor de gemiddelde verblijfsduur per saldo is toegenomen. Bovendien is de indirecte instroom (zij-instroom) in bol aanmerkelijk toegenomen, de bijbehorende stroomfracties zijn pas in latere ramingen geëxtrapoleerd.
- Bij voltijd-hbo: meer directe doorstroom vanuit havo. In toenemende mate zijn havisten direct gaan doorstromen naar hbo, dit is ten koste gegaan van de stromen naar vwo-5 en bol; deze verschuivingen zijn onvoldoende in de extrapolatie meegenomen. Een veel verdere stijging van de directe doorstroom havo-hbo, die nu al bijna 80% van de havo-gediplomeerden omvat, is onwaarschijnlijk geworden (zie par. 2.3.3).
- Bij deeltijd-hbo: meer (indirecte) instroom. Lineaire tijdreeksextrapolatie is hier misschien minder geschikt door de conjunctuurafhankelijkheid, maar voorspelling van de conjunctuur en de invloed daarvan op deeltijd-hbo is ook lastig. Overigens is de afhankelijkheid van de conjunctuur binnen hbo beduidend minder dan binnen mbo, om die reden is bij mbo wel een correctie op de raming verwerkt (zie par. 3.3, punt 3), maar bij hbo niet.
- Bij wo: veranderingen in de gemiddelde verblijfsduur. Aanvankelijk is de gemiddelde verblijfsduur gedaald door de opeenvolgende beperkingen in de studiefinanciering (tempobeurs en prestatiebeurs), maar door de opeenvolgende verruiming op dit terrein is de gemiddelde verblijfsduur weer toegenomen. Verder heeft ook de verlenging van de nominale cursusduur van 4 naar 5 jaar voor technische studies (vanaf 1995 ingevoerd, effecten zichtbaar vanaf 2000) invloed gehad.

Empirische prognoseafwijkingen voor t+1 t/m t+5
(realisatie minus prognose, in procenten t.o.v. prognose)

		RR93	RR94	RR95	RR96	RR97	RR98	RR99	RR00	RR01	RR02	RR03	RR04	RR05	RR06	RR07	RR08	RR09	RR10	gem.	st.dev.
t+1	bao	0,0	0,0	0,0	0,4	0,3	0,2	0,0	-0,1	0,1	-0,8	-0,3	-0,2	-0,2	-0,1	0,2	-0,1	0,2	0,0	0,0	0,3
	sbao	-1,0	0,3	1,0	-2,4	-4,0	-1,5	-1,5	-0,3	1,0	0,3	-1,1	-1,2	-0,8	-1,2	0,8	0,5	-0,1	0,7	-0,6	1,3
	so-wec	1,7	1,4	1,2	2,0	8,2	3,8	1,1	1,0	-0,2	0,1	0,1	-0,6	2,1	-0,6	0,4	-7,0	-0,1	0,0	0,8	2,8
	vso-wec	-1,8	0,0	3,2	0,4	3,0	3,3	-1,0	3,2	4,1	2,5	3,5	2,0	7,3	2,9	3,3	6,0	-0,2	-1,9	2,2	2,5
	totaal po	0,0	0,0	0,0	0,3	0,2	0,2	-0,1	-0,1	0,1	-0,7	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	0,2	-0,1	0,2	0,0	0,0	0,2
	vo excl.lwoo/pro	-0,1	-0,5	-0,2	-0,5	-0,1	-0,2	-0,5	-1,0	-0,4	-1,4	-0,2	0,4	-0,9	0,5	0,4	0,3	0,1	0,5	-0,2	0,5
	lwoo	-1,7	-1,2	0,5	-1,7	2,9	2,4	2,2	1,2	-1,9	0,8	-2,7	2,7	2,9	-0,8	-0,2	-3,0	2,3	1,1	0,3	2,0
	pro	3,6	3,1	0,9	0,8	-0,9	0,2	1,1	4,2	4,2	1,5	-1,2	0,5	0,5	-2,3	1,8	2,0	3,5	1,4	1,4	1,8
	totaal vo	-0,2	-0,5	-0,2	-0,4	0,1	0,3	-0,2	-0,7	-0,4	-1,1	-0,5	0,6	-0,5	0,3	0,3	0,1	0,4	0,6	-0,1	0,5
	bol	2,3	2,0	-1,5	0,3	1,0	-3,3	1,5	-1,4	1,2	2,8	3,7	3,6	1,2	0,1	-5,3	-4,8	0,5	-1,7	0,1	2,6
	bbl	-1,9	6,3	9,0	3,4	-0,7	-1,3	9,8	2,9	4,0	0,7	-9,4	-8,9	0,7	4,4	5,5	-4,7	-5,6	4,5	1,0	5,6
	dt-bol	-12,5	-18,1	-21,8	-36,9	-20,4	22,5	-0,4	35,4	5,4	-22,2	-24,3	-14,1	-1,6	-4,6	-16,3	-13,7	0,9	-10,2	-8,5	17,3
	totaal mbo	-0,4	1,1	-0,7	-2,3	-0,9	-1,4	4,0	1,8	2,4	0,1	-2,6	-1,2	1,0	1,1	-2,5	-5,0	-1,6	0,1	-0,4	2,1
	vt-hbo	1,5	0,5	-1,5	0,7	1,4	0,2	1,5	-2,1	2,8	-0,1	2,8	0,8	0,7	0,7	-0,2	0,3	3,5	-0,4	0,7	1,4
	dt-hbo	2,4	-1,7	3,9	7,2	5,9	7,8	6,6	0,1	0,4	-7,5	4,7	-2,9	-1,0	0,8	2,1	2,1	3,7	-3,3	1,7	4,1
	totaal hbo	1,7	0,1	-0,7	1,7	2,1	1,4	2,4	-1,7	2,3	-1,6	3,1	0,1	0,4	0,7	0,1	0,5	3,5	-0,9	0,8	1,5
	wo	0,6	0,5	-1,6	-5,0	1,5	1,4	1,1	0,7	1,9	1,5	1,6	1,5	-1,9	-2,0	0,7	0,5	2,0	-0,6	0,3	1,8
t+2	bao	0,0	-0,2	0,1	0,6	0,5	0,3	-0,1	0,0	-0,3	-1,2	-0,5	-0,5	-0,4	-0,1	0,3	0,2	0,4		-0,1	0,4
	sbao	0,3	1,0	-2,4	-4,0	-5,7	-4,1	-2,0	0,7	1,9	0,0	-3,3	-3,1	-2,3	-1,3	1,8	0,5	0,5		-1,3	2,3
	so-wec	2,8	1,8	3,4	4,2	12,4	7,3	6,1	1,9	0,6	-1,2	-0,6	-0,1	4,0	-1,6	-6,3	-8,4	-0,7		1,5	4,9
	vso-wec	-0,7	4,4	4,4	5,0	5,9	3,5	1,5	7,7	16,6	8,7	6,3	5,7	16,3	5,4	10,9	8,4	-2,4		6,3	5,0
	totaal po	0,0	-0,1	0,1	0,6	0,5	0,3	-0,1	0,1	-0,1	-1,0	-0,5	-0,5	-0,1	-0,1	0,3	0,2	0,3		0,0	0,4
	vo excl.lwoo/pro	-0,7	-1,3	-1,1	-0,8	-0,9	-0,9	-2,5	-2,3	-1,6	-1,1	0,2	-0,1	-0,8	1,3	1,0	1,0	0,9		-0,6	1,1
	lwoo	-2,9	-0,5	-0,7	-0,9	8,0	7,4	6,8	4,6	-1,6	-0,5	-1,0	6,6	4,0	-3,0	-0,9	-3,3	4,4		1,6	4,0
	pro	8,9	5,3	1,6	0,4	-0,2	3,2	6,6	12,3	9,7	2,3	-1,1	-2,1	-0,7	-5,3	4,2	4,8	5,3		3,2	4,6
	totaal vo	-0,7	-1,1	-0,8	-0,8	0,0	-0,1	-1,5	-1,4	-1,3	-1,0	0,1	0,4	-0,4	0,7	0,9	0,7	1,3		-0,3	0,9
	bol	6,4	2,3	-3,5	1,2	-2,0	-2,9	1,3	-0,6	4,7	7,5	9,7	6,9	1,7	-5,7	-7,8	-4,6			0,8	5,0
	bbl	-4,8	5,4	13,8	0,3	0,4	13,7	15,5	12,1	6,9	-8,1	-20,6	-14,3	6,4	12,4	13,8	-8,5	7,0		3,0	10,9
	dt-bol	-19,1	-26,3	-38,7	-43,7	-4,9	14,0	32,4	65,9	-14,1	-45,2	-39,6	-19,5	-5,4	-18,3	-30,0	-19,2	18,9		-11,3	29,7
	totaal mbo	0,4	0,3	-2,4	-3,2	-1,5	2,8	7,3	6,7	4,1	-2,3	-4,1	-1,0	2,7	-1,1	-2,3	-4,4	-0,8		0,1	3,5
	vt-hbo	3,8	0,2	-2,5	1,4	2,2	2,0	2,2	0,9	4,1	2,4	5,9	1,9	1,4	0,3	-0,3	3,7	5,2		2,0	2,1
	dt-hbo	-3,8	-7,1	11,7	19,4	26,5	22,3	7,4	2,4	-6,9	-8,7	4,4	-6,1	-1,2	2,2	5,4	7,3	7,8		4,9	10,5
	totaal hbo	2,4	-1,0	-0,5	3,9	5,5	5,1	3,1	1,2	1,7	0,0	5,6	0,3	1,0	0,6	0,6	4,2	5,6		2,3	2,3
	wo	-1,5	-2,5	-5,0	-5,3	4,5	4,3	3,2	4,2	4,9	3,7	4,3	0,8	-4,9	-3,0	1,3	2,6	2,2		0,8	3,7
t+3	bao	-0,1	-0,1	0,2	0,9	0,6	0,2	-0,1	-0,4	-0,7	-1,6	-0,8	-0,9	-0,3	-0,2	0,7	0,4			-0,1	0,7
	sbao	1,0	-2,4	-4,0	-5,7	-8,5	-5,0	-1,0	1,2	1,7	-1,8	-5,9	-5,6	-2,5	-1,1	2,3	0,6			-2,3	3,2
	so-wec	3,2	3,7	5,4	7,8	16,1	10,9	8,9	4,0	-1,1	-1,1	-0,6	0,1	5,2	-9,2	-7,3	-9,4			2,3	7,1
	vso-wec	3,0	5,6	8,8	8,3	7,0	6,9	6,5	20,0	25,0	14,7	10,8	11,0	24,5	11,5	14,6	7,0			11,6	6,6
	totaal po	0,0	-0,1	0,2	0,9	0,6	0,3	0,1	0,0	-0,4	-1,4	-0,8	-0,9	0,1	-0,2	0,8	0,4			0,0	0,6
	vo excl.lwoo/pro	-1,5	-2,4	-1,6	-1,7	-1,7	-2,6	-3,5	-3,0	-2,0	-0,6	-0,2	0,4	-0,1	2,6	1,9	2,3			-0,9	1,9
	lwoo	-2,3	-1,5	0,3	2,9	14,1	11,1	8,5	-0,6	-3,9	0,7	2,8	8,5	5,3	-5,3	-0,1	-4,1			2,3	5,8
	pro	11,3	6,3	1,7	0,8	2,4	9,0	15,7	22,0	13,4	4,2	-3,7	-6,2	-2,5	-8,0	6,7	4,9			4,9	8,2
	totaal vo	-1,4	-2,0	-1,4	-1,0	-0,4	-1,3	-2,1	-2,2	-1,8	-0,3	-0,1	0,9	0,3	1,4	1,8	1,7			-0,5	1,4
	bol	8,0	1,2	-4,8	-1,7	-2,1	-3,9	2,3	2,4	9,6	14,4	14,0	8,3	-0,7	-8,9	-6,0	0,5			2,0	7,0
	bbl	-5,8	7,9	12,8	1,5	16,0	20,1	26,0	18,7	-0,7	-19,3	-27,0	-13,5	23,8	22,7	13,1	-9,2			5,4	16,5
	dt-bol	-27,9	-42,5	-45,2	-35,1	-12,9	48,1	60,7	50,2	-37,5	-58,0	-44,9	-24,5	-18,9	-30,8	-35,3	-20,3			-17,2	36,7
	totaal mbo	0,1	-1,4	-4,2	-3,8	2,5	5,6	12,6	9,8	2,6	-3,6	-4,3	0,0	5,1	-1,1	-1,5	-3,2			0,9	5,1
	vt-hbo	4,8	0,3	-3,0	2,2	4,8	2,8	8,2	0,3	7,8	6,0	9,0	2,8	1,2	0,1	3,0	5,4			3,5	3,3
	dt-hbo	-9,8	-5,0	23,7	39,3	59,4	29,4	5,2	-3,3	-8,8	-12,9	2,7	-8,0	-0,8	4,8	11,8	12,4			8,7	20,1
	totaal hbo	2,2	-0,6	0,5	6,9	11,6	7,0	7,6	-0,5	4,0	1,8	7,9	0,8	0,9	0,9	4,3	6,4			3,9	3,6
	wo	-5,7	-7,6	-5,3	-3,4	8,9	7,3	7,3	7,5	9,4	6,6	4,8	-1,2	-6,3	-3,6	3,4	2,2			1,5	6,1

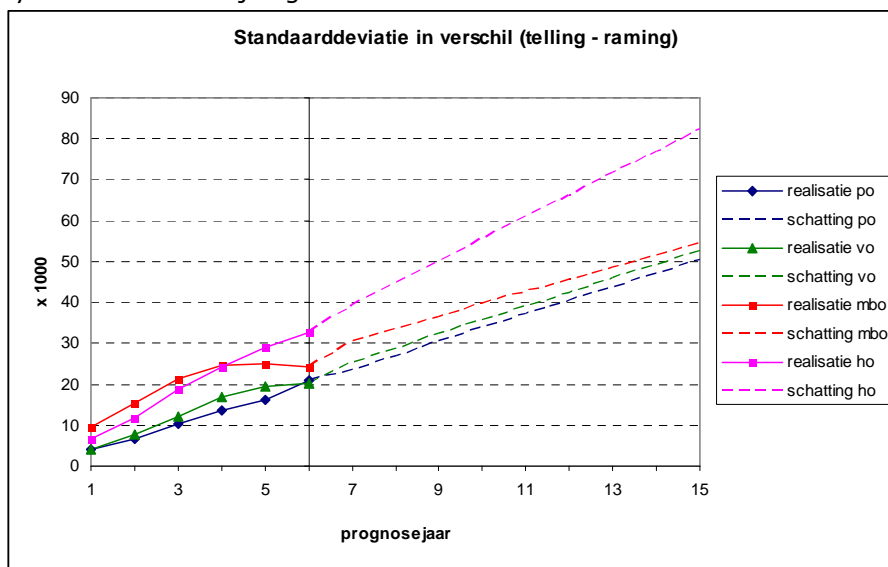
Empirische prognoseafwijkingen voor t+1 t/m t+5 (vervolg)

(realisatie minus prognose, in procenten t.o.v. prognose)

		RR93	RR94	RR95	RR96	RR97	RR98	RR99	RR00	RR01	RR02	RR03	RR04	RR05	RR06	RR07	gem.	st.dev.
t+4	bao	0,0	-0,1	0,0	1,3	0,8	0,2	-0,5	-0,6	-1,1	-1,9	-1,2	-1,2	-0,5	-0,1	1,1	-0,3	0,9
	sbao	-2,4	-4,0	-5,7	-8,5	-9,4	-4,5	0,0	0,2	0,3	-4,1	-8,8	-6,9	-2,1	-0,9	3,1	-3,6	3,8
	so-wec	5,4	5,5	8,9	10,8	20,0	13,5	12,1	3,5	-1,3	-0,2	-0,6	-0,7	-1,3	-10,8	-7,8	3,8	8,3
	vso-wec	3,6	10,0	12,1	8,1	10,5	12,1	18,8	28,7	31,5	20,9	16,9	15,5	37,4	13,4	14,8	17,0	9,3
	totaal po	0,0	-0,1	0,1	1,2	0,8	0,4	-0,1	-0,2	-0,8	-1,7	-1,1	-1,1	0,0	-0,1	1,2	-0,1	0,8
	vo excl.lwoo/pro	-2,8	-3,3	-2,3	-2,3	-3,4	-3,5	-4,2	-3,4	-2,0	-1,3	-0,1	0,9	0,7	3,9	3,3	-1,3	2,5
	lwoo	-3,0	-0,3	3,7	7,9	18,9	13,2	3,0	-2,1	-3,5	2,2	4,4	8,8	3,7	-6,4	-0,1	3,4	6,7
	pro	13,7	6,3	1,9	2,8	8,0	18,1	26,5	30,1	17,9	2,9	-7,3	-10,7	-4,5	-10,2	5,9	6,8	12,5
	totaal vo	-2,4	-2,9	-1,5	-1,4	-1,4	-1,7	-3,0	-2,6	-1,6	-0,9	0,0	1,3	0,8	2,4	3,1	-0,8	1,9
	bol	7,6	1,4	-8,7	-1,8	-3,7	-3,0	5,2	6,6	16,6	19,9	15,6	6,1	-3,7	-7,3	-5,0	3,1	9,0
	bbl	-3,7	4,7	15,6	17,4	23,1	30,8	32,6	12,2	-11,7	-25,8	-27,2	-2,1	34,5	22,7	14,7	9,2	19,8
	dt-bol	-44,1	-49,1	-36,9	-42,3	11,5	77,9	43,9	18,6	-51,0	-62,6	-48,7	-36,0	-31,2	-35,4	-36,5	-21,4	40,4
	totaal mbo	-1,2	-2,8	-5,4	-0,2	4,9	10,6	15,5	8,9	1,8	-3,6	-3,7	1,9	5,3	-0,3	-0,5	2,1	5,9
	vt-hbo	6,1	1,0	-2,1	4,8	5,8	9,5	9,8	2,2	11,8	9,9	11,7	2,6	1,3	3,7	4,7	5,5	4,2
	dt-hbo	-8,5	-1,1	44,1	68,0	78,8	31,4	3,5	-3,4	-13,7	-17,3	1,8	-8,8	0,9	10,3	17,7	13,6	29,4
	totaal hbo	3,5	0,7	3,5	12,3	14,8	13,3	8,5	1,1	5,9	3,8	9,9	0,5	1,2	4,7	6,6	6,0	4,8
	wo	-11,7	-9,7	-3,4	0,4	12,8	12,2	11,1	11,9	14,6	7,4	3,9	-1,8	-6,8	-2,2	3,3	2,8	8,7
t+5	bao	-0,2	-0,4	-0,4	1,2	1,3	-0,1	-0,8	-0,8	-1,8	-2,3	-1,3	-1,7	-0,4	-0,1		-0,6	1,0
	sbao	-4,0	-5,7	-8,5	-9,4	-8,9	-3,9	-0,1	-2,3	-1,9	-6,8	-10,4	-7,5	-1,5	0,0		-5,1	3,6
	so-wec	7,7	8,8	12,2	14,0	22,6	16,6	12,2	4,1	-0,7	0,9	-1,4	-8,6	-2,0	-11,8		5,3	9,8
	vso-wec	9,0	13,1	11,6	8,6	16,3	24,9	28,7	36,2	38,3	27,7	22,2	24,4	44,5	11,7		22,6	11,5
	totaal po	-0,2	-0,3	-0,4	1,1	1,4	0,3	-0,3	-0,3	-1,4	-2,0	-1,3	-1,7	0,1	-0,1		-0,4	1,0
	vo excl.lwoo/pro	-3,8	-4,4	-3,2	-3,8	-4,2	-3,8	-4,9	-3,5	-2,7	-1,5	0,4	1,6	1,7	5,7		-1,9	3,1
	lwoo	-1,4	3,4	8,0	11,7	20,5	6,4	0,7	-2,1	-2,3	2,1	5,2	6,6	2,9	-7,3		3,9	6,9
	pro	15,4	6,3	3,1	7,6	16,8	28,0	35,4	38,4	17,9	-0,3	-11,3	-14,2	-6,7	-13,6		8,8	17,4
	totaal vo	-3,4	-3,4	-2,2	-2,3	-1,9	-2,3	-3,6	-2,5	-2,1	-1,1	0,4	1,5	1,5	3,6		-1,3	2,2
	bol	8,3	-1,6	-8,9	-3,4	-3,5	0,4	9,4	12,5	21,6	22,0	13,4	3,0	-1,8	-6,5		4,6	10,0
	bbl	-6,6	5,0	33,8	24,8	35,2	37,3	24,0	0,8	-18,2	-26,0	-18,0	4,4	32,8	24,4		11,0	22,1
	dt-bol	-50,8	-41,5	-43,9	-27,7	31,4	59,0	11,8	-0,5	-55,6	-65,6	-56,6	-46,1	-35,7	-36,4		-25,6	37,0
	totaal mbo	-2,5	-3,9	-1,9	2,1	9,5	13,7	14,0	8,2	2,0	-2,9	-2,1	1,6	6,0	0,6		3,2	6,1
	vt-hbo	7,7	1,9	0,5	5,8	13,0	11,5	13,2	5,0	15,3	13,4	12,6	2,4	4,9	5,5		8,0	5,0
	dt-hbo	-4,5	6,3	78,3	78,8	74,0	34,4	7,1	-6,9	-18,6	-20,1	1,9	-7,9	5,7	15,5		17,4	35,1
	totaal hbo	5,6	2,6	9,0	14,8	21,6	15,4	12,0	2,5	7,3	5,9	10,7	0,6	5,0	7,0		8,6	5,8
	wo	-14,4	-10,4	0,4	10,2	18,3	16,6	16,4	17,7	17,3	6,9	4,7	-1,5	-5,1	-2,6		5,3	11,2

Jaarlijkse afwijkingen, gemiddelden en standaarddeviaties in bovenstaande tabellen zijn uitgedrukt in procenten t.o.v. de geraamde aantallen.

De empirisch gevonden gemiddelde standaarddeviaties in aantallen per beleidsterrein (po/vo/mbo/ho) zijn in onderstaande grafiek weergegeven voor de prognosejaren 1 t/m 6. Bij po en ho is het verloop van de standaarddeviaties vrijwel lineair stijgend, bij vo en vooral bij mbo is er wel afwijking t.o.v. het lineaire beeld, dit kan veroorzaakt zijn door bovengenoemde systematische afwijkingen.

Lineair doortrekken van deze empirisch gevonden standaarddeviaties levert een schatting voor de standaarddeviaties in latere prognosejaren.

De empirische + geschatte deviaties zijn gebruikt als 67% marges in de eerste figuren van de paragrafen 2.2 t/m 2.6.

In eerdere publicaties van de referentieramingen werden in deze figuren onzekerheidsmarges gegeven die voortkwamen uit een stochastische prognose rond RR2001, bestaande uit een groot aantal Monte Carlo simulaties. In deze simulaties was uitgegaan van :

- de door het CBS geproduceerde stochastische bevolkingsprognose, waarin uitgegaan is van recente inzichten over de onzekerheid in geboorte, sterfte en migratie (zie CBS Maandstatistiek van de bevolking, oktober 1999, blz. 10-17 en januari 2001, blz. 22-25);
- simulaties van een random walk rond geëxtrapoleerde trendlijnen voor de strategische coëfficiënten; dit is een modellering van de onzekerheid in "onderwijskeuze";
- simulaties van een random verstoring rond alle niet-strategische coëfficiënten; dit is een modellering van de onzekerheid rond "verblijfsduur" per onderwijssoort.

De Monte Carlo simulaties gaven wel een indruk van de lange termijn onzekerheden, maar de hieruit gevonden standaarddeviaties waren vrijwel steeds beduidend lager dan de empirisch gevonden standaarddeviaties:

Standaarddeviaties 5 ^e prognosejaar (x 1000)				
	po	vo	mbo	ho
Monte Carlo	12	4	13	15
empirisch	16	19	25	29

Deze verschillen zouden verklaard kunnen worden door het feit dat in de Monte Carlo simulaties slechts rekening is gehouden met de huidige beperkte set strategische coëfficiënten, en doordat de random verstoring rond de niet-strategische coëfficiënten niet goed was ingeschat. Ook zijn de 10 jaar geleden uitgevoerde Monte Carlo simulaties wellicht verouderd.

Hoofdstuk 5 Gedetailleerde uitkomsten van de raming

Dit hoofdstuk van de Referentieraming bevat gedetailleerde tabellen en grafieken, zonder inhoudelijke toelichting. De ramingsversie die hier gepresenteerd wordt is RR2011 (lector), die in Hoofdstuk 3 is toegelicht, tenzij anders is vermeld.

Prognosetabellen (pag. 75 t/m 146):

Eerst komt het totaal van het onderwijs aan de orde.

Daarna wordt op de vijf verschillende beleidsterreinen ingegaan: het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs, hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs. Telkens wordt hier een zelfde indeling gehanteerd:

- a) aantal leerlingen/studenten en gediplomeerden;
- b) instroom in de betreffende sector;
- c) uitstroom uit de sector.

Deze prognosetabellen bevatten de volgende realisatie-gegevens:

- leerlingen/studenten: t/m 2010/11
- gediplomeerden: t/m 2009/10
- instroom en uitstroom: t/m 2009

In alle tabellen, met uitzondering van 1.8 en 1.9, worden aantallen x 1000 gepresenteerd.

De instroom van jaar t betekent: in het schooljaar t/t+1; uitstroom van jaar t betekent: uit het schooljaar t-1/t.

Stroomplaatjes (pag. 147 t/m 178):

Deze plaatjes zijn een grafische weergave van de tabellen 1.8 (overgangen in fracties) en 1.9 (overgangen in aantallen).

Deze stroomplaatjes bevatten realisatie-gegevens t/m 2009.

Historische tabellen (pag. 179 t/m 193):

Hier worden gedetailleerde historische gegevens gepresenteerd over aantallen leerlingen/studenten en aantallen gediplomeerden per onderwijssoort, ook afzonderlijk voor vrouwen en mannen.

Alle tabellen van dit deel zijn op aanvraag per email (fez-ir@minocw.nl) beschikbaar in de vorm van Excel-bestanden. Deze bestanden omvatten een langere historische periode (meestal vanaf 1990) dan de tabellen die in de papieren publicatie zijn afgedrukt.

Zo mogelijk kunnen ook tabellen die niet in deze publicatie zijn opgenomen per email (fez-ir@minocw.nl) beschikbaar gesteld worden.

Inhoudsopgave stroomplaatjes

OCW, voltijd

PO	bao	147	
	sbao	148	
	so-wec	149	
	vso-wec	150	
VO	vo-lj1	151	
	vo-lj2	152	
	brj3	153	
	vmbo-3	154	
	vmbo-4	154	
	havo-3	155	
	havo-4	156	
	vwo-3	157	
	vwo-4	158	
	vwo-5	159	
	lwoo	160	
	pro	161	
BVE	bol_3/4		162
	bol_1/2		163
HBO	hbo-1	164	
WO	wo-1	166	

OCW, deeltijd

BVE	bol-dt	167
	bbl_3/4	167
	bbl_1/2	168
HBO	dt-hbo1	169

EL&I

vboa1	170
lwoa1	170
bola_3/4	171
bola_1/2	172
bbla	173
hao1	174
woa1	176

Bijlage 1 Bronvermelding van gebruikte basisgegevens

1. Strategische stromen

Dit betreft een deelverzameling uit de onderwijsmatrices 1983 t/m 2009, bestaande uit een geselecteerd aantal herkomsten en bijbehorende stroomaantallen. Het betreft de volgende herkomsten: bao (naar groep), so, vso, de eerste twee gemeenschappelijke leerjaren in het vo, gediplomeerden voltijd-onderwijs naar onderwijssoort, bevolking buiten alle onderwijs.

Bron : 1983 t/m 1990: CBS-onderwijsmatrices, met uitzondering van instroomgegevens van bbl (uit OVL-tellingen); herkomst-aantallen bao naar groep zijn geschat op basis van bestanden bao naar leeftijd.

 1991 t/m 2009: DUO-onderwijsmatrices; voor de jaren 2000 t/m 2009 zijn ook alle niet-strategische stromen (op een hoger aggregatieniveau) ter sturing in het model gebruikt

2. Matrix 2000

De volledige DUO-onderwijsmatrix 2000, die door DUO in samenwerking en overleg met het CBS en het OCW-kerndepartement wordt geproduceerd.

Bron voor de stroomgegevens, gespecificeerd naar bestemmings-onderwijssoort:

po: DUO voor stromen tussen bao en (v)so; doorstroom binnen bao is geconstrueerd op basis van bestanden bao naar leeftijd

vo: CBS: ILT+ telling

mbo: DUO: beleidstelling + koppeling ERR-lesgeldadministratie

hbo, wo: DUO: onderling gekoppelde bestanden: CRIHO, ERR en RASP.

3. Leeftijdsgegevens

Voor 1999/00 en 2000/01 de aantallen leerlingen/studenten naar geboortjaar.

Bron : DUO

4. Telgegevens

Dit betreft aantallen leerlingen/studenten voor de jaren 2001/02 t/m 2010/11 en aantallen gediplomeerden voor de jaren 2000/01 t/m 2009/10.

Bron: OCW / EL&I

po : leerlingentellingen per 1 oktober van basisonderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs

vo : ILT (integrale leerlingen telling) per 1 oktober, aangevuld met :

- aantallen leerlingen vso-lom en vso-mlk uit de tellingen van het vso; vanaf 2003/04 is gebruik gemaakt van de basisregistratie onderwijsnummer (BRON-VO)

- gediplomeerden uit tellingen van de Onderwijsinspectie (verdeling naar geslacht en vbo/lwoo komt uit de ILT), vanaf 2006/07 uit BRON-VO

mbo: deelnemerstellingen per 1 oktober; vanaf 2004/05 is hier gebruik gemaakt van de basisregistratie onderwijsnummer (BRON-BVE), voor de gediplomeerden geldt dit vanaf 2007/08

hbo : tellingen per 1 oktober, ontleend aan CRIHO

wo : tellingen per 1 oktober, ontleend aan CRIHO

landbouwonderwijs : conform de OCW-tellingen van vo, mbo, hbo en wo

Status : De laatste tellingen, d.w.z. leerlingen/studenten 2010/11 en gediplomeerden 2009/10 zijn voorlopig, de gegevens van voorafgaande jaren zijn definitief.

5. Bevolkingsraming

Dit betreft de historische bevolkingsaantallen t/m 1 januari 2010 van het CBS en de (lange termijn) bevolkingsprognose 2010-2060.

Bijlage 2 Lijst met begrippen en afkortingen

Begrippen

Bestemming (bij uitstroom)

Onderwijskundige situatie (een onderwijssoort of "geen ow") van leerlingen/studenten/deelnemers in het volgend jaar.

Deelnemer Persoon die op 1 oktober staat ingeschreven in het mbo.

Gediplomeerde Persoon die tussen twee volgende peildata (1 oktober) een of meerdere diploma's heeft gehaald.

Geen ow Geen onderwijs, d.w.z. dat deel van de bevolking dat in het betreffende jaar geen door OCW of EL&I bekostigd voltijd of deeltijd onderwijs volgt. Dus als de herkomst (bij instroom) = geen ow, dan betekent dit dat men in het voorgaande jaar geen bekostigd onderwijs gevolgd heeft. Als de bestemming (bij uitstroom) = geen ow, dan betekent dit dat men in het volgend jaar geen bekostigd onderwijs volgt.

Herkomst (bij instroom)

Onderwijskundige situatie (een onderwijssoort of "geen ow") van leerlingen/studenten/deelnemers in het voorafgaande jaar.

Instroom Voor po, vo en mbo: degenen die in het voorgaande jaar niet waren ingeschreven in de betreffende onderwijssoort.
Voor hbo en wo: degenen die nooit eerder waren ingeschreven in de betreffende onderwijssoort, de zgn. "eerstejaars hbo-Nederland" resp. "eerstejaars wo-Nederland".
Degenen die in het voorafgaande jaar niet waren ingeschreven in het hbo respectievelijk wo maar wel in een eerder jaar worden dus niet meegeteld in de instroom, bij po, vo en mbo gebeurt dit wel.

Jaar Schooljaar (in po of vo) of studiejaar (in mbo/hbo/wo).
In deze publicatie wordt bij aantallen leerlingen/deelnemers/studenten een dubbele jaaraanduiding gebruikt. Bijvoorbeeld: 2000/01 heeft bij leerlingen/deelnemers/studenten betrekking op de teldatum 1 oktober 2000; bij gediplomeerden heeft 2000/01 betrekking op de periode tussen 1 oktober 2000 en 1 oktober 2001.
Voor instroom en uitstroom wordt in deze publicatie een enkele jaaraanduiding gebruikt om aan te geven in welk jaar de overgang tussen schoolsoorten plaatsvindt. Bijvoorbeeld: het jaar 2000 heeft bij instroom betrekking op degenen die op 1 oktober 2000 waren ingeschreven in de betreffende onderwijssoort en op 1 oktober 1999 niet in die onderwijssoort waren ingeschreven; bij uitstroom heeft het jaar 2000 betrekking op degenen die op 1 oktober 1999 waren ingeschreven in de betreffende onderwijssoort en op 1 oktober 2000 niet in die onderwijssoort waren ingeschreven.

Leeftijd Leeftijd zoals personen deze hebben op 31 december volgend op de peildatum van 1 oktober.

Leerling/student/deelnemer

Persoon die op 1 oktober staat ingeschreven in de betreffende onderwijssoort.

Leerling	Persoon die op 1 oktober staat ingeschreven in het po of vo.
Student	Persoon die op 1 oktober staat ingeschreven in het hbo of wo.
Uitstroom	Degenen die in het volgende jaar niet meer staan ingeschreven in de betreffende onderwijssoort.

Afkortingen

De schoolsoorten hieronder vermeld zijn door OCW bekostigd onderwijs tenzij anders is aangegeven.

ALS	Adviesgroep Leerlingen- en Studentenramingen
bao	basisonderwijs
bbao	bevolking buiten alle onderwijs (= geen ow)
bbl	beroepsbegeleidende leerweg, exclusief groen onderwijs (leerlingwezen)
bbl_1/2	beroepsbegeleidende leerweg, niveau 1 en 2 (primaire opleidingen)
bbl_3/4	beroepsbegeleidende leerweg, niveau 3 en 4 (voortgezette opleidingen)
bbla	beroepsbegeleidende leerweg, sector groen; bekostigd door EL&I
bol	beroepsopleidende leerweg, voltijd, exclusief groen onderwijs (het voormalig middelbaar beroepsonderwijs)
bol_1/2	beroepsopleidende leerweg, niveau 1 en 2 (de korte opleidingen in het mbo)
bol_3/4	beroepsopleidende leerweg, niveau 3 en 4 (de lange opleidingen in het mbo)
bola	beroepsopleidende leerweg, sector groen; bekostigd door EL&I
bola_1/2	beroepsopleidende leerweg, sector groen, niveau 1 en 2 ; bekostigd door EL&I
bola_3/4	beroepsopleidende leerweg, sector groen, niveau 3 en 4 ; bekostigd door EL&I
bol-dt	beroepsopleidende leerweg in deeltijd
brj	brugjaren in het voortgezet onderwijs
bve	beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CEP	Centraal Economisch Plan
CLR	Coördinatiegroep Leerlingen Ramingen
CPB	Centraal Planbureau
CRIHO	Centrale Registratie Inschrijvingen Hoger Onderwijs
CROHO	Centrale Registratie Opleidingen Hoger Onderwijs
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs (voorheen Centrale Financiën Instellingen + Informatie Beheer Groep)
dt	deeltijd onderwijs
dt-hbo-1	eerstejaars hbo, initiële en master fase Nederland in deeltijd-hbo, d.w.z. ingeschrevenen in de initiële fase deeltijd-hbo die nooit eerder in het hbo waren ingeschreven plus ingeschrevenen dt- master fase die nog nooit eerder in het hbo-master fase stonden ingeschreven.
EL&I	Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie
ERR	Examen Resultaat Registratie (centrale registratie van vo-examens)
g-lwoo	gemeenschappelijke leerjaren lwoo
geen-ow	geen onderwijs, dat deel van de bevolking dat geen door OCW of EL&I bekostigd onderwijs volgt
GGZ	geestelijke gezondheids- en verslavingszorg

hao	hoger agrarisch onderwijs (hbo-groen), voltijds; bekostigd door EL&I
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
havovwo3	het derde leerjaar van het havo en het vwo samen
hbo	hoger beroepsonderwijs, voltijds
hbo-1	eerstejaars hbo- initiële en master fase Nederland in voltijd-hbo, d.w.z. ingeschrevenen in de initiële fase voltijd-hbo die nooit eerder in het hbo waren ingeschreven plus ingeschrevenen master-fase die nog niet eerder in het hbo-master fase stonden ingeschreven.
hbobo	hbo sector opleiding leerkrachten bo (pabo), voltijds
hbovo	hbo sector opleiding leerkrachten vo, voltijds
hboe	hbo sector economie, voltijds
hbogm	hbo sector gedrag en maatschappij, voltijds
hbogz	hbo sector gezondheid, voltijds
hboo-M	hbo sector lerarenopleiding in de master-fase, voltijds (incl. hbo sector gezondheid in de master-fase, voltijds)
hbot	hbo sector techniek, voltijds
hbotc	hbo sector taal en cultuur, voltijds
hbotc-M	hbo sector opleidingen taal en cultuur in de master-fase, voltijds
ho	hoger onderwijs (hbo + wo)
ivbo	individueel voorbereidend beroepsonderwijs (oude naam voor lwoo)
JJI	Justitiële Jeugd Inrichtingen
Kennis/PSB	directie Kennis, afdeling Prognoses, Scenario's en Beleidsstatistiek
LGF	Leerling-gebonden financiering (voor leerlingen die onderwijs volgen in het basisonderwijs i.p.v. in het speciaal onderwijs)
lj	leerjaar
lwoo	leerwegondersteunend onderwijs: onderdeel van het vmbo, kan beschouwd worden als de voorzetting van ivbo en vso-lom
lwooa	leerwegondersteunend onderwijs, sector groen; bekostigd door EL&I
lwoo-t	leerwegondersteunend onderwijs, sector techniek
lwoo-tl	leerwegondersteunend onderwijs, theoretische leerweg
lwoo-v	leerwegondersteunend onderwijs, sector verzorging
mavo	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
mbo	middelbaar beroepsonderwijs, vanaf 1997 bestaat deze uit bol + bbl
niv	niveau (in het middelbaar beroepsonderwijs)
OCW ow	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap onderwijs
OLS	Ordinary Least Squares (kleinste kwadraten)
phao	deeltijd hoger agrarisch onderwijs (hbo-groen); bekostigd door EL&I
phavo	deeltijd havo
phbo	deeltijd hoger beroepsonderwijs
phbobo	deeltijd hbo sector opleiding leerkrachten bo
phbovo	deeltijd hbo sector opleiding leerkrachten vo
phboe	deeltijd hbo sector economie
phbogm	deeltijd hbo sector gedrag en maatschappij
phbogz	deeltijd hbo sector gezondheid
phboo-M	deeltijd hbo sector lerarenopleiding in de master-fase (incl. deeltijd hbo sector gezondheid in de master-fase)
phbot	deeltijd hbo sector techniek

phbotc	deeltijd hbo sector taal en cultuur
phbotc-M	deeltijd hbo sector opleidingen taal en cultuur in de master-fase
phvwo	deeltijd havo en vwo
pmavo	deeltijd mavo
po	primair onderwijs (bao + sbao + (v)so-wec)
pro	praktijkonderwijs: onderdeel van het vmbo, kan beschouwd worden als de voorzetting van vso-mlk
pvwo	deeltijd vwo
RASP	vooraanmeldings-registratie hoger onderwijs
RPA	regionaal platform arbeidsmarkt
RR..	referentieraming met .. het betreffende jaar
sbao	speciaal basisonderwijs, kan beschouwd worden als de voortzetting van de schoolsoorten so-lom en so-mlk
SCP	Sociaal Cultureel Planbureau
sfb	studiefinancieringsbeleid
so	speciaal onderwijs
so-lom	speciaal onderwijs, schoolsoort lom (leer- en opvoedings-moeilijkheden), is met ingang van 1999/00 opgenomen in het sbao
so-mlk	speciaal onderwijs, schoolsoort mlk (moeilijk lerende kinderen), is met ingang van 1999/00 opgenomen in het sbao
so-wec	overig speciaal onderwijs, vallend onder de Wet op de Expertise Centra
svo-lom	zie: vso-lom
svo-mlk	zie: vso-mlk
vavo	voorgezet algemeen volwassenenonderwijs
vbo	voorbereidend beroepsonderwijs
vboa	voorbereidend beroepsonderwijs, sector groen; bekostigd door EL&I
vbo-ev	voorbereidend beroepsonderwijs, sector economie en verzorging
vbo-t	voorbereidend beroepsonderwijs, sector techniek
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, ingevoerd in 1999/00, kan beschouwd worden als de voortzetting van mavo en vbo
vo	voortgezet onderwijs
vo-brj	vmbo, havo en vwo leerjaren 1 t/m 2 en het gemeenschappelijke derde brugjaar
vo-2	havo en vwo leerjaren 4 en hoger, tweede fase voortgezet onderwijs
vso	voortgezet speciaal onderwijs
vso-lom	voortgezet speciaal onderwijs, schoolsoort lom (leer- en opvoedings- moeilijkheden), is met ingang van 1999/00 opgenomen in het vmbo (met name het lwoo)
vso-mlk	voortgezet speciaal onderwijs, schoolsoort mlk (moeilijk lerende kinderen), is met ingang van 1999/00 opgenomen in het vmbo (met name het pro)
vso-wec	(overig) voortgezet speciaal onderwijs, vallend onder de Wet op de Expertise Centra
vt	voltijd
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WEB	Wet Educatie en Beroepsonderwijs
wo	wetenschappelijk onderwijs
wo-1	eerstejaars wo-Nederland, d.w.z. ingeschrevenen in wo die nooit eerder in het wo waren ingeschreven
woa	wetenschappelijk onderwijs, sector groen; bekostigd door EL&I
woe	wetenschappelijk onderwijs, sector economische wetenschappen
wogm	wetenschappelijk onderwijs, sector gedrags- en maatschappijwetenschappen
wogz	wetenschappelijk onderwijs, sector gezondheidszorg
wogz-PM	wetenschappelijk onderwijs, postdoctorale opleidingen gezondheidszorg
won	wetenschappelijk onderwijs, sector natuurwetenschappen

won-PM	wetenschappelijk onderwijs, postdoctorale opl. natuurwetenschappen
woo-PM	wetenschappelijk onderwijs, postdoctorale lerarenopleiding
wor	wetenschappelijk onderwijs, sector rechten
wotc	wetenschappelijk onderwijs, sector taal en cultuur
wote	wetenschappelijk onderwijs, sector techniek
wsns	weer samen naar school
WU	Wageningen Universiteit
wv	waarvan

Toevoegingen aan afkortingen:

Een nummer achter een van de afkortingen geeft het rangnummer van een leerjaar of inschrijvingsjaar aan (met uitzondering van vo-2 en bol(a)_1/2, bol(a)_3/4, bbl(a)_1/2 en bbl(a)_3/4).

Een (-)d achter een afkorting geeft aan dat het gediplomeerde leerlingen of studenten betreft.

Bijlage 3 Opstellers van deze publicatie

Deze publicatie is opgesteld door de afdeling Kennis/PSB van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Aan deze publicatie en de productie van de raming hebben de volgende personen meegewerkt:

G.A. Korteweg
M.M. Groeneveld

De vaststelling van de raming en de publicatie is gecoördineerd door de Coördinatiegroep Leerlingen Ramingen (CLR), hiervan zijn o.m. lid:

K.G.M. Weekenborg (voorzitter)
C.J. Luzac (po)
G. Helmer (vo)
R. Lammerding (bve)
M. Warmerdam, M. Rosier (ho&s)
P.D.H. Boswinkel (fez)
A. Rutten (DUO)